

Hiltunen Satu

**RUUTUAIKASOVELLUSTEN KÄYTTÖ LASTEN
ÄLYPUHELINTEN KÄYTÖN KONTROLLOINNISSA**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
INFORMAATIOTEKNOLOGIAN TIEDEKUNTA

2020

TIIVISTELMÄ

Hiltunen, Satu

Ruutuaikasovellusten käyttö lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2020, 91 s.

Tietojärjestelmätiede, pro gradu -tutkielma

Ohjaaja(t): Frank, Lauri

Tämän tutkielman tarkoitus oli selvittää, miten vanhemmat kokevat ruutuaikasovellusten käytön lastensa älypuhelinien käytön kontrolloinnissa. Ruutuaikasovelluksilla viitataan erilaisiin valvonta- ja lapsilukkosovelluksiin, joiden avulla vanhemmat voivat seurata ja rajoittaa lapsensa älypuhelimien käyttöä. Ruutuaikasovellusten käyttöä tutkittiin teoreettisen kirjallisuuskatsauksen sekä empiirisen tutkimuksen avulla. Kirjallisuuskatsauksessa todettiin, että vanhemmillä on käytössään erilaisia mediakontrollistrategioita, joiden avulla voitiin kontrolloida lasten älypuhelinien käyttöä. Ruutuaikasovellusten todettiin kuuluvan tekniseen mediakontrollistrategiaan, mutta niitä todettiin käytettävän vain vähän eikä syitä tähän oltu laajasti tutkittu. Aiemman teknologian omaksumiseen ja käyttöön liittyvän tutkimuksen perusteella luotiin pohja tutkielman empiirisen tutkimuksen toteuttamiselle, jossa kartoitettiin ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä sekä vanhempien kokemuksia ruutuaikasovellusten käytöstä. Empiirinen tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, johon kerättiin aineistoa teemahaastatteluin. Aineistoa varten haastateltiin yhdeksää alakouluikäisen lapsen vanhempaa, jotka käyttivät tai olivat käyttäneet jotain ruutuaikasovellusta lapsensa älypuhelinien käytön seurantaan tai valvontaan. Aineisto analysoitiin teemoittelun ja tyypittelyn avulla. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että ruutuaikasovelluksia käytetään ensisijaisesti lapsen älypuhelinien käytön rajoittamiseen, mutta sen lisäksi lapsen älypuhelinien käytön seurantaan ja lapsen älypuhelinien paikantamiseen. Vanhemmat kokivat ruutuaikasovellusten vastaavan hyvin heidän tarpeisiinsa, mutta eivät olettaneet ruutuaikasovellusten yksin ratkaisevan lasten älypuhelinien käytön kontrollointia. Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön havaittiin vaikuttavan useita tekijöitä, joista tuloksissa korostuivat etenkin ruutuaikasovellusten hyödyllisyys ja niistä koettu hinta-arvo sekä lapsi, jonka älypuhelinien käyttöä haluttiin kontrolloida. Tutkimustulokset täydentävät aiempaa ruutuaikasovellusten tutkimusta tarjoamalla ruutuaikasovellusten käytöstä yksityiskohtaisempaa tietoa sovellusten loppukäyttäjien näkökulmasta. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää ruutuaikasovellusten kehittämiseen ja ne tarjoavat vanhemmille laajan katsauksen ruutuaikasovellusten käytöstä lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa.

Asiasanat: vanhempien mediakontrolli, tekninen mediakontrollistrategia, ruutuaikasovellus, teknologian omaksuminen

ABSTRACT

Hiltunen, Satu

Use of screen time applications in mediating children's smartphone usage

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2020, 91 pp.

Information Systems, Master's Thesis

Supervisor(s): Frank, Lauri

The purpose of this study was to find out how parents experience the use of screen time applications in mediating their children's smartphone usage. Screen time applications refer to different kind of parental control applications that allow parents to monitor and restrict their child's use of a smartphone. The use of screen time applications was studied by a theoretical literature review and empirical research. The literature review pointed out that parents have a variety of mediation strategies in place to mediate children's use of smartphones. Screen time applications were found to be part of the technical mediation strategy, but they were found to be of limited use and the reasons for this were not extensively studied. Based on previous research related to the adoption and use of technology, a basis was created for the implementation of the empirical research of the study, which mapped the factors influencing the adoption and use of screen time applications and parents' experiences of using them. The empirical research was carried out as a qualitative study, in which data was collected through thematic interviews. For collecting the data, nine parents of elementary school children who used or had used screen time applications to monitor or control their child's smartphone use were interviewed. The data was analyzed by thematizing and typing. The results of the study showed that screen time applications are primarily used to limit the use of child's smartphone, but also to monitor the use of a child's smartphone and locate the child's smartphone. Parents felt that screen time applications met well to their needs but did not assume that screen time applications alone would be enough in mediating children's smartphone use. The adoption and use of screen time applications was found to be influenced by several factors, the results of which emphasized in particular the usefulness of screen time applications and their perceived price value, as well as the child whose smartphone use was to be mediated. The research results complement previous research on screen time applications by providing more detailed information on the use of screen time applications from the perspective of application end users. The research results can be utilized for the development of screen time applications and provide parents with an extensive overview of the use of screen time applications in mediating the use of children's smartphones.

Keywords: parental mediation, technical mediation, screen time application / parental control application, technology acceptance

KUVIOT

KUVIO 1 Innovaatio-päätöksentekoprosessi (mukaillen Rogers, 2003, 169)	25
KUVIO 2 TAM-malli Davis ym. (1989) mukaan.....	26
KUVIO 3 TAM3-malli (mukaillen Venkatesh & Bala, 2008)	28
KUVIO 4 UTAUT-malli (Venkatesh ym., 2003)	30
KUVIO 5 UTAUT2-malli (mukaillen Venkatesh ym., 2012)	31
KUVIO 6 Teemahaastattelun teemat	37
KUVIO 7 Ruutuaikasovellusten käyttötarkoitukset.....	64

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Vanhempien mediakontrollistrategiat Livingstonen ja Helsperin (2008) mukaan	12
TAULUKKO 2 Uudet vanhempien mediakontrollistrategiat.....	14
TAULUKKO 3 Innovaation ominaisuudet	23
TAULUKKO 4 Yhteenveto teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavista tekijöistä	33
TAULUKKO 5 Yhteenveto haastateltavien taustatiedoista	45
TAULUKKO 6 Ruutuaikasovellusten käyttötarkoitukset.....	48
TAULUKKO 7 Esimerkkejä aineiston analyysistä	91

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
KUVIOT	4
TAULUKOT	4
SISÄLLYS.....	5
1 JOHDANTO.....	7
2 VANHEMPIEN MEDIAKONTROLLI.....	10
2.1 Vanhempien mediakontrollin määritelmä ja tausta.....	10
2.2 Aiempi tutkimus lasten älypuhelinien käytön mediakontrollista	15
2.3 Ruutuaikasovellukset teknisen mediakontrollistrategian keinona.....	19
3 TEKNOLOGIAN OMAKSUMINEN.....	22
3.1 Innovaation diffuusioteoria.....	22
3.2 TAM-malli.....	26
3.3 UTAUT-malli.....	29
3.4 Yhteenveto teknologian omaksumisesta.....	32
4 EMPIIRINEN TUTKIMUS	34
4.1 Tutkimuksen lähtökohdat	34
4.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	35
4.3 Tiedonkeruumenetelmä.....	35
4.4 Otanta	38
4.5 Haastattelututkimuksen toteutus.....	39
4.6 Aineiston analyysi	40
4.7 Haastattelututkimuksen luotettavuus	42
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	44
5.1 Taustatiedot	44
5.2 Käyttöönotto	45
5.3 Käyttö	48
5.4 Käyttöön vaikuttaneet tekijät.....	51
5.4.1 Hyödyllisyys	51
5.4.2 Helppokäyttöisyys	54
5.4.3 Sisäiset tekijät	55
5.4.4 Ulkoiset tekijät	57
5.4.5 Käyttökokemus ja -aikomus	59

5.4.6 Käytön konteksti.....	60
5.4.7 Lapsi (toinen käyttäjä)	61
6 POHDINTA.....	63
6.1 Tutkimuksen keskeisimmät löydökset.....	63
6.1.1 Ruutuaikasovellukset ja niiden käyttö.....	63
6.1.2 Ruutuaikasovellusten vastaavuus vanhempien tarpeisiin	66
6.1.3 Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavat tekijät	68
6.2 Tulosten merkittävyys ja hyödynnettävyys	74
6.3 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimus	75
7 YHTEENVETO	77
LÄHTEET.....	79
LIITE 1 TEEMAHAASTattelun kysymysrunko	88
LIITE 2 SAATEKIRJE	90
LIITE 3 ESIMERKKEJÄ AINEISTON ANALYYSISTÄ.....	91

1 JOHDANTO

Suomessa lähes kaikilla 8-vuotiailla ja sitä vanhemmilla lapsilla on käytössään oma älypuhelin, ja lapset ovat tottuneita älypuhelinien käyttäjiä jo ennen oman laitteen saamista (DNA, 2019). Vaikka suomalaiset vanhemmat pitävät lasten omia älypuhelimia tarpeellisina ja hyödyllisinä, on niiden käyttö herättänyt vanhemmissa myös huolta. Vanhemmat ovat huolissaan erityisesti siitä, mitä lapset älypuhelimillaan tekevät ja kuinka paljon he niitä käyttävät. (STT, 2019, 2020.) Huoli ei ole turha, sillä esimerkiksi viime syksynä suomalaisessa mediasa uutisoitiin lapsen peli- ja älypuhelinriippuvuuden johtaneen lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lapsi oli uhannut tappaa itsensä, ellei saa käyttää älypuhelimiaan. (Yle, 2019.) Kansainvälisessä uutismediassa joka neljännen lapsen on uutisoitu kärsivän älypuhelinriippuvuudesta (BBC, 2019). Koska lapset voivat käyttää älypuhelimiaan missä ja milloin tahansa, on niiden käytön seuranta ja säätely hankalaa. Erilaiset kaupalliset toimijat ja nykyään myös yhä useammat älypuhelinvalmistajat tarjoavat vanhemmille käyttöön erilaisia ruutuaikasovelluksia, joiden avulla seurata ja säädellä lasten älypuhelinien käyttöä. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on tarkastella näiden ruutuaikasovellusten käyttöä lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa.

Ruutuaikasovelluksilla viitataan yleisesti erilaisiin tietokoneisiin, peli- ja älylaitteisiin aktivoitaviin tai erikseen asennettaviin hallinta- ja lapsilukkosovelluksiin (*eng. parental control application*), joiden avulla vanhemmat voivat seurata ja rajoittaa lapsensa laitteen käyttöä. Ruutuaikasovellusten tyypillisimmät toiminnot lasten älypuhelimien käytön kohdalla koskevat lapsen älypuhelimien etävalvontaa ja -lukitusta. Ruutuaikasovelluksesta riippuen niiden avulla voidaan esimerkiksi asettaa lapsen älypuhelimelle käyttörajoituksia, estää lapsilta tiettyjen sovellusten lataaminen, suodattaa haitallisia internetsivuja, seurata lapsen sijaintia, tarkastella lapsen sosiaalisen median tilejä tai valvoa kenen kanssa lapsi puhelimellaan kommunikoi. (Ko, Choi, Yang, Lee & Lee, 2015; Wisniewski, Ghos, Xu, Rosson & Carroll, 2017; Álvaro, Paolo, Narseo, Carmela & Alessandra, 2020.)

Tutkimuskirjallisuudessa ruutuaikasovellusten käyttö tunnistetaan yhtenä vanhempien keinona kontrolloida (*eng. mediate*) lasten älypuhelinien käyttöä. Laajemmin näitä keinoja ja strategioita, joilla vanhemmat pyrkivät valvomaan

ja ohjaamaan lastensa median käyttöä, tarkastellaan vanhempien mediakontrollin (*eng. parental mediation*) tutkimuksessa (Nathanson 1999; Warren, 2001). Vaikka kansainvälisen mediakontrollin tutkimuksen mukaan ruutuaikasovellusten käyttö lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnissa olisi harvinaista (Livingstone, Haddon, Vincent, Mascheroni & Ólafsson, 2014), ovat muutamat suomalaiset opinnäytetyöt osoittaneet niiden käytön olevan suomalaisissa perheissä suhteellisen yleistä (Huovinen, 2018; Kumpula & Taskila, 2019; Jahansson & Rajamäki, 2020). Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä ei kuitenkaan tunneta kunnolla, sillä vanhempien mediakontrollin tutkimus on keskittynyt ruutuaikasovellusten sekä muiden teknisten työkalujen sijasta niitä suosituimpien mediakontrollistrategioiden tarkasteluun (Al-Naim & Maruf, 2018). Vain yksittäiset tutkimukset ovat tarkastelleet ruutuaikasovellusten käyttöä lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnissa ja todenneet niitä käytettävän vähän niiden vaikean käytettävyyden sekä yhteensopimattomuuden perheiden arvojen ja tarpeiden kanssa (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Ruutuaikasovellusten käytössä on nähty myös yksityisyydensuojaan (Álvaro ym., 2020) ja moraaliin liittyviä ongelmia, ja niiden käytön on pelätty vääristävän vanhempien käsityksiä lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnista (Gabriels, 2016).

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää, *miten vanhemmat kokevat ruutuaikasovellusten käytön lastensa älypuhelimien käytön kontrolloinnissa*. Tutkielman tavoite on tarjota lisää tietoa ruutuaikasovellusten käytöstä yhtenä vanhempien mediakontrollikeinona sekä kuvata ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusongelmaan vastaamisen tueksi esitetään yksityiskohtaisemmat tutkimuskysymykset:

1. *Mitä ruutuaikasovelluksilla tarkoitetaan ja mihin niitä käytetään?*
2. *Miten ruutuaikasovellusten käyttö vastaa vanhempien tarpeisiin?*
3. *Mitkä tekijät vaikuttavat ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön?*

Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia aiempaa tutkimuskirjallisuutta käsittelevän kirjallisuuskatsauksen sekä toteutetun empiirisen tutkimuksen avulla. Kirjallisuuskatsaus käsittelee vanhempien mediakontrollia ilmiönä ja ruutuaikasovellusten asemaa osana sitä. Tämän lisäksi siinä tarkastellaan aiempaa tutkimuskirjallisuutta teknologian omaksumisesta ja käytöstä, minkä pohjalta luodaan tausta tutkielman empiiriselle tutkimukselle. Kirjallisuuskatsaukseen on haettu tietoa kansainvälisten e-artikkeleiden tietokannoista käyttäen muun muassa hakusanoja *parental mediation*, *technical mediation*, *parental control application* ja *technology acceptance*. Kirjallisuuskatsauksessa on pyritty suosimaan vertaisarvioitujen tieteellisten artikkelien käyttöä.

Tutkielman empiirinen osuus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, johon kerättiin aineistoa haastattelemalla alakouluikäisten lasten vanhempia, jotka käyttivät tai olivat käyttäneet ruutuaikasovelluksia lapsensa älypuhelimien käytön kontrollointiin. Haastattelut toteutettiin COVID-19-pandemian aiheuttamien poikkeusolojen aikana, mikä vaikutti sekä tutkimuksen toteuttamiseen että saatuihin tutkimustuloksiin. Tutkimuksen rajoitteista huolimatta tutkimuksella onnistuttiin keräämään monipuolista tietoa ruutuaikasovellusten käytöstä

niiden loppukäyttäjien eli vanhempien näkökulmasta, mikä täydentää aiempaa, lähinnä ruutuaikasovellusanalyysiin perustuvaa, ruutuaikasovellusten tutkimusta.

Tutkielman rakenne on seuraava. Tutkielma koostuu seitsemästä luvusta, joista johdanto käsittää ensimmäisen. Luvussa kaksi käsitellään vanhempien mediakontrollia sekä lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnin ja ruutuaikasovellusten aiempaa tutkimusta. Luvussa kolme tarkastellaan aiemman tutkimuksen tunnistamia teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä yleisempien teorioiden ja mallien avulla sekä esitetään niiden pohjalta empiirisen tutkimuksen tausta. Luvussa neljä käsitellään toteutetun laadullisen haastattelututkimuksen lähtökohdat, kuvataan tutkimuksen kulkua ja tulosten analyysia sekä arvioidaan tutkimusmenetelmien luotettavuutta. Luvussa viisi käsitellään tutkimuksen tulokset teemoittain. Luvussa kuusi esitetään vastaukset tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin vertaamalla empiirisen tutkimuksen tuloksia kirjallisuuskatsauksessa käsiteltyihin aiempiin tutkimuksiin. Tämän lisäksi luvussa kuusi pohditaan tutkimustulosten merkittävyyttä ja hyödynnettävyyttä sekä tarkastellaan tutkimuksen rajoitteita ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Tutkielman viimeisessä luvussa seitsemän tehdään yhteenveto tutkimuksesta.

2 VANHEMPIEN MEDIAKONTROLLI

Tässä luvussa tarkastellaan vanhempien mediakontrollia käsitteenä tutustumalla käsitteen historiaan sekä sen kehitykseen. Tämän jälkeen käydään läpi aiempia tutkimuksia lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnista. Luvun lopussa tarkastellaan ruutuaikasovelluksia yhtenä vanhempien mediakontrollikeinona.

2.1 Vanhempien mediakontrollin määritelmä ja tausta

Vanhempien mediakontrollille ei ole tutkimuskirjallisuudessa yhtä yksiselitteistä määritelmää. Nathansonin (2008) mukaan vanhempien mediakontrolli tarkoittaa yleisimmällä tasolla vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta lapsen median käytöstä. Warren (2001) määrittelee vanhempien mediakontrollin tarkoittavan niitä vanhempien käyttämiä strategioita, joilla he pyrkivät valvomaan ja ohjaamaan lastensa median käyttöä sekä tulkitsemaan lapsen käyttämiä mediasisältöjä. Mendoza (2009) tarkentaa vanhempien mediakontrollin tutkimuksen tarkastelevan, kuinka vanhempien vuorovaikutus lapsen median käytöstä voi lieventää lapsen fyysiseen, psykologiseen ja emotionaaliseen terveyteen kohdistuvia kielteisiä mediavaikutuksia. Jiowin, Limin ja Linin (2017) mukaan mediakontrollin tutkimus ei tarkastele vain niitä vanhempien käyttämiä strategioita, joilla pyritään lieventämään median käytön haitallisia vaikutuksia mutta myös niitä strategioita, joiden avulla voidaan maksimoida median käytön myönteisiä vaikutuksia.

Suurin osa vanhempien mediakontrolliin liittyvästä tutkimuksesta liittyy lasten television katseluun (Nathanson, 2008). Alun perin mediakontrollilla (*eng. mediation*) on viitattu vain vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen lapsen television katselusta, ja siihen on viitattu termillä television mediakontrolli (*eng. television mediation*) (Nathanson 2001). Nathansonin (2001) mukaan tutkimuskirjallisuudessa vakiintui käsite vanhempien mediakontrolli, koska tutkijat usein olettivat juuri vanhempien kontrolloivan lasten television katselua ja siten tutkimukset keskittyivät vanhempien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen lapsen television katselusta. Nathansonin (2001) mukaan tässä vuoro-

vaikutussuhteessa lapsen kanssa voisivat toimia myös muut henkilöt, kuten lapselle tärkeät aikuiset tai opettajat, ja siksi ilmiöstä on käytetty myös muotoa aikuisten mediakontrolli (*eng. adult's mediation*). Aikuisten lisäksi mediakontrollin tutkimuksessa on myös tunnistettu, että lapsen sisarukset ja kaverit voivat vaikuttaa lapsen median käyttöön. (Nathanson 1999, 2001.)

Vanhempien mediakontrollin tutkimuksen on katsottu syntyneen 1980-luvulla Yhdysvalloissa lasten television katselun standardien ollessa matalia (Mendoza, 2009), mutta Clark (2011) tuo esiin, että viestinnän tutkimusalalla on aina oltu kiinnostuneita vanhempien pyrkimyksistä lieventää median negatiivisia vaikutuksia lapsiin. Tutkijat ovat jo 1950-luvulta lähtien muun muassa suositelleet vanhempia rajoittamaan lastensa television katselua ja varoittaneet vanhempia siitä, että lapset altistuvat television katselussa erilaisille kaupallisille sisällöille, jotka voivat vaikuttaa lapsen mieltymyksiin (Clark, 2011). Clarkin (2011) mukaan tutkijat alkoivat käyttää tutkimuskirjallisuudessa käsitettä vanhempien mediakontrolli tunnistaessaan vanhempien aktiivisia rooleja lastensa television katselukokemusten säännöstelyssä ja hallinnassa.

Bybee, Robinson ja Turow (1982) ovat tiettävästi ensimmäiset tutkijat, jotka muodostivat mediakontrollista moniulotteisen käsitteen tunnistamalla kolme mediakontrollin ulottuvuutta. He kutsuivat näitä mediakontrollin ulottuvuuksia rajoittavaksi (*eng. restrictive guidance*), arvioivaksi (*eng. evaluative guidance*) ja vähemmän huomioivaksi (*eng. unfocused guidance*) ulottuvuudeksi tai strategiaksi. Rajoittavalla ulottuvuudella tarkoitettiin vanhemman asettamia rajoituksia lapselle koskien television katselun sisältöä tai siihen käytettyä aikaa. Arvioivalla ulottuvuudella viitattiin vanhempien arviointeihin katseltavasta televisiosisällöstä ja siitä keskustelemiseen lapsen kanssa. Vähemmän huomioivalla ulottuvuudella tarkoitettiin vanhempien strukturoimatonta ja rennompaa lähestymistä lapsen television katseluun (Bybee ym., 1982). Myöhemmin Dorr, Kovaric ja Doubleday (1989) tunnistivat vielä neljännen mediakontrollin ulottuvuuden, jota kutsuttiin yhdessä katseluksi (*eng. coviewing*). Yhdessä katselulla tarkoitettiin yksinkertaisesti vanhemman ja lapsen television katselua yhdessä (Nathanson, 1999).

Monien tutkijoiden (Valkenburg, Krömer, Peeters & Marseille, 1999; Nathanson, 2001; Warren 2001) mielestä vanhempien mediakontrollin käsitettä ja mediakontrollin eri ulottuvuuksia tai strategioita käytettiin lasten television katselun tutkimuksissa epäjohdonmukaisesti, mikä teki tutkimustulosten vertailusta hankalaa. Valkenburg ym. (1999) eivät esimerkiksi löytäneet omassa tutkimuksessaan lainkaan perusteita vähemmän huomioivan strategian olemassaololle, ja he huomasivat arvioivasta strategiasta käytettävän tutkimuksesta riippuen myös nimityksiä ohjeistava (*eng. instructive mediation*) tai aktiivinen strategia (*eng. active mediation*), vaikka niillä tarkoitettiin samaa kuin arvioivalla strategialla (Valkenburg ym., 1999).

Nathansonin (1999, 2001) ja Valkenburgin ym. (1999) omat tutkimukset pyrkivät selventämään vanhempien mediakontrollin käsitettä määrittelemällä tarkemmin sen eri strategiat. Heidän mukaansa vanhemman ja lapsen välisiä keskusteluja televisiosta ja sen sisällöstä kutsutaan aktiiviseksi mediakontrollistrategiaksi. Aktiivisessa strategiassa vanhempi keskusteleo lapsen katsomasta televisio-ohjelmasta ja siihen liittyvistä hahmoista, tapahtumista ja teemoista

yhdessä lapsen kanssa joko lapsen television katselun aikana tai sen jälkeen. Nämä keskustelut voivat olla luonteeltaan positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja. Keskustelun katsotaan olevan positiivista, jos vanhemmat hyväksyvät television lähettämän viestin, negatiivista, jos vanhemmat eivät hyväksy television sisältöä tai neutraalia, jos vanhempien viestintä television sisällöstä on lähinnä kuvaavaa tietoa. (Valkenburg ym., 1999; Nathanson, 1999, 2001.)

Rajoittavan mediakontrollistrategian katsottiin olevan strategioista yksiselitteisin. Sillä tarkoitetaan vanhempien asettamia sääntöjä siihen, kuinka kauan, milloin ja minkälaista sisältöä lapsi sai televisiosta katsoa. Yhdessä katselun strategian määriteltiin tarkoittavan sitä, että vanhempi vain katsoo televisiota yhdessä lapsen kanssa. Yhdessä katselun strategiassa todettiin olevan kyse katselukokemuksen jakamisesta lapsen ja vanhemman kesken. Vanhemman ja lapsen väliset keskustelut katsotusta televisiosisällöstä rajattiin yhdessä katselun strategian ulkopuolelle, sillä niiden katsottiin kuuluvan aktiiviseen mediakontrollistrategiaan. (Valkenburg ym., 1999; Nathanson, 1999, 2001.)

Clarkin (2011) mukaan juuri Valkenburgin ym. (1999) ja Nathansonin (1999, 2001) tutkimusten pohjalta vanhempien mediakontrollin tutkimuskirjallisuuteen vakiintui aktiivisen, rajoittavan ja yhdessä katselun mediakontrollistrategioiden käyttö, ja näihin strategioihin on viitattu sittemmin useissa mediakontrollin tutkimuksissa. 2000-luvun alussa vanhempien mediakontrollin tutkimuksen laajentuessa lasten television katselun kontrolloinnista myös lasten videopelaamisen (esim. Nikken & Jansz, 2006) ja internetin käytön kontrollointiin (esim. Lee & Chae, 2007), alettiin Valkenburgin ym. (1999) ja Nathansonin (1999, 2001) määrittelemiä mediakontrollistrategioita tulkitsemaan television katselun kontekstin ulkopuolella. Mediakontrollistrategioiden määritelmiä muotoiltiin uudelleen koskemaan lasten television katselun sijasta yleisemmin lasten median käyttöä (taulukko 1) (Livingstone & Helsper, 2008). Aktiiviseen ja rajoittavaan strategiaan viitattiin yhä samoilla nimillä, mutta yhdessä katseluun strategiaan viitattiin videopelaamisen kontrolloinnin tarkastelussa yhdessä pelaamisen strategiana (Nikken & Jansz, 2006) ja internetin käytön kohdalla yhdessä käytön strategiana (Livingstone & Helsper, 2008).

TAULUKKO 1 Vanhempien mediakontrollistrategiat Livingstonen ja Helsperin (2008) mukaan

Mediakontrollistrategia	Määritelmä
Aktiivinen (<i>eng. active mediation</i>)	Vanhempi keskustelee yhdessä lapsen kanssa tämän käyttämän median (alun perin television) tarjoamista sisällöistä. Keskustelu voi olla luonteeltaan myönteistä (ohjeistavaa) tai kielteistä (kritisovaa).
Rajoittava (<i>eng. restrictive mediation</i>)	Vanhempi asettaa sääntöjä rajoittaakseen lapsen median (alun perin television) käyttöä. Rajoitukset voivat koskea esimerkiksi mediaan käytettävää aikaa tai median tarjoamia sisältöjä.
Yhdessä käyttö (<i>eng. co-using</i>)	Vanhempi on läsnä, kun lapsi käyttää mediaa (alun perin televisiota). Tällöin vanhempi jakaa lapsen kanssa mediankäyttökokemuksen, mutta ei kommentoi sen sisältöä tai sen mahdollisia vaikutuksia.

Vaikka mediakontrollin tutkimus laajeni television katselusta lasten videopelaamisen ja internetin käytön kontrollointiin, olivat tutkijat epävarmoja siitä, soveltuivatko lasten television katselun kontekstissa tunnistetut vanhempien mediakontrollistrategiat television katselun kontrolloinnin lisäksi muun median käytön kontrollointiin (esim. Nikken & Jansz, 2006; Livingstone & Helsper, 2008; Clark 2011). Nikken ja Jansz (2006) pitivät mahdollisena, että lasten television katselun kontekstissa tunnistettuja vanhempien mediakontrollistrategioita voitaisiin hyödyntää mediakontrollin tutkimuksissa sellaisinaan riippumatta siitä, mistä lapsen käyttämästä mediasta olisi kyse. Heidän tutkimustuloksensa osoittivat, että vanhemmat käyttivät ainakin lasten videopelaamisen kontrolloinnissa täysin samoja mediakontrollistrategioita kuin lasten television katselun kontrolloinnissa, vaikka videopelaamisen tunnistettiin poikkeavan mediana televisiosta (Nikken & Jansz, 2006). Nikkenin ja Janszin (2006) mukaan myös Skoien ja Berthelson (1996) sekä Van den Bulck ja Van den Bergh (2000) saivat vastaavanlaisia tutkimustuloksia lasten videopelaamisen kontrolloinnin tutkimuksissaan. Samoin lasten internetin käytön kohdalla vanhempien todettiin käyttävän samoja vanhempien mediakontrollistrategioita kuin lasten television katselun kontrolloinnissa (Warren & Bluma, 2002; Lee & Chae; 2007; Kirwil, 2009).

Livingstone ja Helsper (2008) ovat tiettävästi ensimmäiset tutkijat, jotka totesivat lasten television katselun kontrolloinnin tutkimuksessa tunnistettujen mediakontrollistrategioiden olevan riittämättömiä lasten internetin käytön kontrolloimiseen. Lasten internetin käytön nähtiin tuovan mukaan sellaisia haasteita ja riskejä, joita ei lasten television katselussa ilmennyt, kuten esimerkiksi väkivaltaisen tai pornografisen sisällön ääripäihin altistumista, yksityisyydensuojan menettämistä tai vieraiden ihmisten yhteydenottoja. Lasten television katselun kontrolloinnissa tunnistettujen mediakontrollistrategioiden ei nähty suojaavan lapsia tarpeeksi näiltä riskeiltä tai toisaalta tukevan tai ohjaavan lapsia internetin käytössä. Sen sijaan vanhemmilla tunnistettiin olevan käytössään joukko uusia mediakontrollistrategioita, joita nimitettiin aktiivisen yhdessä käytön (*eng. active co-use*), vuorovaikutuksen rajoittamisen (*eng. interaction restrictions*), teknisen rajoittamisen (*eng. technical restrictions*) sekä seurannan (*eng. monitoring*) mediakontrollistrategioiksi (taulukko 2). Aktiivisessa yhdessä käytön strategiassa yhdistyivät lasten television katselun kontrolloinnissa tunnistetut yhdessä käytön ja aktiivisen mediakontrollistrategian käytöt. Perinteinen rajoittamisen strategia jakaantui kahteen eri osa-alueeseen: vanhemmat rajoittivat säännöin ja kielloin kenen kanssa lapsi sai olla vuorovaikutuksessa internetissä sekä asettivat teknisiä rajoituksia internetin käytölle esimerkiksi estämällä haitallisiksi katsomiansa sivustoja lapselta. Seurannan strategialla viitattiin vanhemman rooliin valvoa tai tarkastaa lapsen internetin käyttöä jälkeenpäin esimerkiksi tarkistamalla internetselaimen sivuhistoria. (Livingstone & Helsper, 2008.)

Myöhemmin Sonck, Nikken ja De Haan (2013) sekä Nikken ja Jansz (2014) saivat osittain samankaltaisia tuloksia Livingstonen ja Helsperin (2008) kanssa tutkiessaan lasten internetin käytön kontrollointia. Vanhempien todettiin käyttävän Livingstonen ja Helsperin (2008) tunnistamaa seurannan strategiaa (Sonck ym., 2013) sekä rajoittamisen strategiassa erikseen sisältöön ja siihen

pääsyyn liittyviä rajoituksia (Sonck ym., 2013; Nikken & Jansz, 2014). Toisin kuin Livingstone ja Helsperin (2008) tutkimuksessa, vanhempien todettiin käyttävän myös alun perin lasten television katselun kontrolloinnin tutkimuksissa tunnistettuja aktiivisen ja yhdessä käytön strategioita (Sonck ym., 2013; Nikken & Jansz, 2014). Näiden lisäksi Nikken ja Jansz (2014) tunnistivat vielä kaksi uutta vanhempien käyttämää mediakontrollistrategiaa: valvonta (*eng. supervision*) ja tekninen turvallisuusohjaus (*eng. technical safety guidance*) (taulukko 2). Valvonnalla viitattiin etäämmältä tapahtuvaan lapsen median käytön tarkasteluun ja teknisellä turvallisuusohjauksella käytettävän laitteen turvallisuudesta huolehtimiseen siten, että lasta voitaisiin suojella altistumasta haitallisille mediasisällöille (Nikken & Jansz, 2014).

Samalla kun mediakontrollin tutkimus laajentui yhä uudemman median, kuten erilaisten digitaalisten teknologioiden (Livingstone ym., 2014; Vaterlaus, Beckert, Tulane & Bird, 2014; Zaman, Nouwen, Vanattenhoven, de Ferrerre & Looy, 2016; Nevski & Siibak, 2016; Shin & Li, 2017), tablettien (Beuyens & Beulens, 2017) sekä älypuhelinien (Hwang & Jeong, 2015; Lee, Lee & Lee, 2016; Hwang, Choi, Yum & Jeong, 2017; Shin & Kim, 2019) käytön kontrolloinnin tutkimiseen, tunnistivat tutkijat jatkuvasti lisää uusia vanhempien käyttämiä mediakontrollistrategioita (taulukko 2) (Livingstone, Haddon, Görzig & Ólafsson, 2011; Vaterlaus ym., 2014; Zaman ym., 2016; Jiow ym., 2017). Alun perin lasten television katselun kontrolloinnissa tunnistettuihin vanhempien mediakontrollistrategioihin alettiin viittaamaan alkuperäisinä tai perinteisinä mediakontrollistrategioina (esim. Nikken & Jansz, 2014), jotta ne voitiin erottaa myöhemmin tunnistetuista uudemmissa mediakontrollistrategioista. Tutkimuksesta riippuen uusia mediakontrollistrategioita tarkasteltiin joko perinteisten strategioiden tilalla (esim. Jiow ym., 2017) tai niiden rinnalla (esim. Vaterlaus ym., 2014).

Mediakontrollin tutkimuksessa ei ole näyttänyt syntyvän yhtenäistä linjaa siihen, mitä mediakontrollistrategioita minkäkin median käytön kontrolloinnin tutkimuksissa tarkasteltaisiin. Zamanin ym. (2016) mukaan vanhempien käyttämät mediakontrollistrategiat ovat kontekstista riippuvaisia, ja ne kehittyvät ajan myötä. Clarkin (2011) mukaan teknologian kehittyminen itsessään mahdollistaa uusien mediakontrollistrategioiden kehittymisen. Zamanin ym. (2016) mukaan tutkijoiden tulisi selvittää, miten ja miksi vanhempien mediakontrollistrategiat kehittyvät uusien teknologisten mahdollisuuksien myötä.

TAULUKKO 2 Uudet vanhempien mediakontrollistrategiat

Mediakontrollistrategia	Määritelmä
(Livingstone & Helsper, 2008)	(internetin käytön tutkimus)
Aktiivinen yhdessä käyttö (<i>eng. active co-use</i>)	Vanhempi käyttää mediaa yhdessä lapsen kanssa ja he keskustelevalle samalla käytettävästä mediasta.
Vuorovaikutuksen rajoitukset (<i>eng. interaction restrictions</i>)	Vanhempi asettaa sääntöjä ja kieltoja siitä, kenen kanssa lapsi saa olla vuorovaikutuksessa median välityksellä.
Tekniset rajoitukset (<i>eng. technical restrictions</i>)	Vanhempi asettaa teknisiä rajoituksia median käytölle esimerkiksi suodattamalla ja estämällä mediasisältöjä.

(jatkuu)

Taulukko 2 (jatkuu)

Mediakontrollistrategia	Määritelmä
Seuranta (<i>eng. monitoring</i>)	Vanhempi valvoo lapsen median käyttöä jälkeen päin esimerkiksi laitteen sivuhistorian tarkastamalla.
(Nikken & Jansz, 2014) Valvonta (<i>eng. supervision</i>)	(internetin käytön tutkimus) Vanhempi valvoo ja ohjaa lapsen median käyttöä hiukan etäämmältä.
Tekninen turvallisuusohjaus (<i>eng. technical safety guidance</i>)	Vanhempi pyrkii parantamaan laitteen turvallisuutta suojataksen lasta haitallisilta mediavaikutuksilta.
(Livingstone ym. 2011) Tekninen (<i>eng. technical mediation</i>)	(internetin käytön tutkimus) Vanhempi käyttää ohjelmistoja tai lapsilukkoja suodattaakseen, rajoittaakseen tai seurataksen lapsen median käyttöä.
(Livingstone ym. 2014) Tekniset rajoitukset (<i>eng. technical restrictions</i>)	(internetin käytön tutkimus) Vanhempi käyttää ohjelmistoja tai lapsilukkoja suodattaakseen, rajoittaakseen tai seurataksen lapsen median käyttöä.
(Vaterlaus ym., 2014) Säännöt (<i>eng. rules</i>)	(interaktiivisen teknologian käytön tutkimus) Vanhempi asettaa sääntöjä ja myöntää lupia lapsen median käytölle.
(Zaman ym. 2016) Osallistava oppiminen (<i>eng. participatory learning</i>) Etäinen (<i>eng. distant mediation</i>)	(digitaalisen median käytön tutkimus) Vanhempi käyttää mediaa yhdessä lapsen kanssa, he keskustelevalt mediasta ja oppivat sen käytöstä yhdessä. Vanhempi seuraa etäämmältä lapsen median käyttöä ja puuttuu siihen tarvittaessa.
(Jiow ym., 2017) Portinvartija (<i>eng. gatekeeping</i>) Harhauttava (<i>eng. diversionary</i>) Diskursiivinen (<i>eng. discursive</i>) Tutkiva (<i>eng. investigative activities</i>)	(videopelaamisen tutkimus) Vanhempi säännöstelee lapsen altistumista medialle. Vanhempi ohjaa lapsen vaihtoehtoisin aktiviteetteihin pois median käytön parista. Vanhempi ja lapsi keskustelevalt mediasta. Verrattavissa perinteiseen aktiiviseen strategiaan, mutta tässä halutaan painottaa keskustelun dialogista luonnetta. Vanhempi kartuttaa tietämystään ja taitojaan hallitakseen paremmin lapsen median kontrollointia esimerkiksi keskustelemalla lapsen käyttämästä mediasta muiden vanhempien kanssa.

2.2 Aiempi tutkimus lasten älypuhelinien käytön mediakontrollista

Vanhempien mediakontrollia lasten älypuhelinien käytön kohdalla on tutkittu verrattain vähän, ja suurin osa tutkimuksista käsittelee vanhempien mediakont-

rollia lähinnä lasten älypuhelinriippuvuuden kontekstissa (esim. Hwang & Jeong, 2015; Lee ym., 2016; Hwang ym., 2017; Chang ym., 2019). Vanhempien mediakontrollilla on esimerkiksi todettu olevan suojaava ja lieventävä vaikutus lapsen älypuhelinriippuvuuden syntyyn ja vanhemman oman älypuhelinriippuvuuden on todettu vaikuttavan vanhemman pyrkimykseen kontrolloida lapsensa älypuhelimien käyttöä (Hwang & Jeong, 2015; Chang ym., 2019).

Vaikka lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnista löytyy vain vähän aiempaa tutkimusta, on lasten mobiililaitteiden ja digitaalisten teknologioiden sekä yleisemmin lasten internetin käytön kontrollointia tutkittu enemmän (esim. Livingstone ym., 2011; Livingstone ym., 2014; Vaterlaus ym., 2014; Zaman ym., 2016; Nevski & Siibak, 2016; Shin & Li, 2017). Näissä tutkimuksissa ei ole aina eritelty älypuhelimien käyttöä muusta mobiililaitteiden, digitaalisten teknologioiden tai internetin käytöstä, vaikka se oletettavasti niissä usein esiintyy. Esimerkiksi Livingstone ym. (2014) ja Zilkan (2020) mukaan älypuhelin on lasten suosituin väline käyttää internetiä, joten on perusteltua hyödyntää myös näiden tutkimusten tuloksia lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnin tarkastelussa.

Osa tutkimuksista on tarkastellut lasten älypuhelimien käytön kontrollointia pelkästään perinteisten vanhempien mediakontrollistrategioiden avulla (esim. Hwang & Jeong, 2015; Hwang ym., 2017; Shin & Kim, 2019). Tosin näissä tutkimuksissa yhdessä käytön strategian tarkastelusta on luovuttu kokonaan, sillä sen ei ole katsottu olevan merkityksellinen mediakontrollistrategia älypuhelimien käytön kontrolloinnissa. Älypuhelin nähdään henkilökohtaisena mediana, jota ei voida käyttää samalla tavalla yhdessä kuten esimerkiksi televisiota, ja jo laitteen pieni näyttö vaikuttaa siihen, että yhdessä käyttö ei ole mahdollista ainakaan siten, miten perinteinen yhdessä katselun mediakontrollistrategia on sen tarkoittanut tapahtuvan. (Hwang & Jeong, 2015; Hwang ym., 2017.) Kuitenkin joissakin internetin käytön kontrolloinnin tutkimuksissa yhdessä käytön strategiaa on vielä hyödynnetty (esim. Martínez de Morentin, Cortés, Medrano & Apodaca, 2014).

Tarkasteltaessa lasten älypuhelimien käytön kontrollointia ainoastaan perinteisten vanhempien mediakontrollistrategioiden kautta, on vanhempien todettu suosivan siinä aktiivista mediakontrollistrategiaa rajoittavaa strategiaa enemmän (Shin & Kim, 2019). Shinin ja Kimin (2019) mukaan vanhemmat kokivat, että he pystyivät kontrolloimaan lastensa älypuhelimien käyttöä enemmän aktiivisen kuin rajoittavan strategian avulla ja että lapset sitoutuivat paremmin aktiivisen kuin rajoittavan strategian noudattamiseen. Beyensin ja Beullensin (2017) mukaan kuitenkin lasten tablettien käytön kohdalla vanhemmat suosivat mediakontrollissa enemmän rajoittavan kuin aktiivisen strategian käyttöä. Tutkijoiden mukaan tämä saattoi johtua siitä, että vanhemmilla oli vaikeuksia soveltaa käytännön tasolla aktiivista tai yhdessä käytön strategiaa tablettien käytön kontrollointiin (Beyens & Beullens, 2017). Vastaavanlaisiin tuloksiin päätyivät Martínez de Morentin ym. (2014) lasten internetin käytön kontrolloinnin tutkimuksessa. Heidän mukaansa vanhemmat käyttivät eniten rajoittavaa mediakontrollistrategiaa internetin käytön kontrolloinnissa, vaikka television kohdalla yleensä suosittiin aktiivista tai yhdessä katselun strategiaa. Tutkijoiden mielestä tämä saattoi johtua siitä, että vanhemmat kokivat internetin vieraampana mediana kuin television, eivätkä he siksi yksinkertaisesti tieneet, miten

muuten kuin rajoittamalla puuttua lasten internetin käyttöön. (Martínez de Moréntin ym., 2014.)

Perinteisten mediakontrollistrategioiden lisäksi lasten älypuhelinien käytön kontrollointia on tarkasteltu joidenkin uudempien mediakontrollistrategioiden kautta (esim. Lee ym., 2016; Chang ym., 2019). Leen ym. (2016) sekä Changin ym. (2019) tutkimuksissa vanhempien todettiin kontrolloivan lastensa älypuhelinien käyttöä perinteisten aktiivisen ja rajoittavan mediakontrollistrategian lisäksi seurannan ja teknisen mediakontrollistrategian avulla. Näiden strategioiden lisäksi Lee ym. (2016) totesivat vanhempien kontrolloivan lastensa älypuhelinien käyttöä puhelinliittymien avulla. Vanhemmat pystyivät vaikuttamaan puhelinliittymän avulla esimerkiksi siihen, kuinka paljon lapsi voi käyttää puhelintaan soittamiseen tai viestittelyyn sekä siihen, onko lapsella käytössään älypuhelimessaan internet-yhteys ja miten paljon hän voi sitä mahdollisesti käyttää (Lee ym., 2016).

Myös muissa lasten mobiililaitteiden ja digitaalisten teknologioiden sekä internetin käytön kontrolloinnin tutkimuksissa vanhempien mediakontrollia on tarkasteltu perinteisten vanhempien mediakontrollistrategioiden lisäksi uudempien mediakontrollistrategioiden avulla (Livingstone ym., 2011; Livingstone ym., 2014; Vaterlaus ym., 2014; Zaman ym., 2016; Symons, Ponnet, Walrave & Heirman, 2017; Shin & Li, 2017). Esimerkiksi Livingstone ym. (2011) ja Livingstone ym. (2014) tarkastelivat lasten internetin ja mobiililaitteiden käytön kontrollointia perinteisten aktiivisen ja rajoittavan mediakontrollistrategian lisäksi seurannan ja teknisen mediakontrollistrategian avulla, ja he totesivat vanhempien suosivan niissä eniten aktiivisen mediakontrollistrategian käyttöä. Livingstone ym. (2011) mukaan siinä missä internetin käytön kontrolloinnissa aktiivista mediakontrollistrategiaa käytti kahdeksan vanhempaa kymmenestä, seurannan strategiaa käytti enää viisi ja teknistä strategiaa alle kolme vanhempaa kymmenestä. Pelkästään älypuhelinien kohdalla vain yksi kymmenestä vanhemmasta kertoi käyttävänsä teknistä mediakontrollistrategiaa lapsen älypuhelinien käytön kontrollointiin (Livingstone ym., 2014). Lisäksi vanhempien todettiin suosivan teknisen mediakontrollistrategian käytössä lapsen laitteen tietoturvaan liittyvien ohjelmistojen ja teknisten työkalujen, kuten viruksentorjuntaohjelmien ja roskapostisuodattimien, käyttöä verrattuna lapsen turvallisuutta edistävien vanhempien hallinta- ja lapsilukkosovellusten käyttöön (Livingstone ym., 2011; Livingstone ym., 2014).

Erilaisten mediakontrollistrategioiden käytön vertaaminen lasten älypuhelinien, mobiililaitteiden ja digitaalisten teknologioiden sekä internetin käytön kontrolloinnissa on kuitenkin hankalaa, sillä eri tutkimuksissa on tarkasteltu keskenään erilaisia vanhempien mediakontrollistrategioita ja niillä saatetaan välillä viitata päällekkäisiin sisältöihin. Esimerkiksi Shin ja Lin (2017) tarkastelivat lasten digitaalisten teknologioiden käytön kontrollointia aktiivisen, rajoittavan ja seurannan mediakontrollistrategian kautta ja totesivat vanhempien suosivan siinä aktiivista ja rajoittavaa strategiaa seurannan strategiaa enemmän. Vaterlausin ym. (2014) digitaalisten teknologioiden käytön kontrolloinnin tutkimuksessa vanhempien todettiin taas suosivan seurannan strategiaa aktiivista ja rajoittavaa strategiaa enemmän. Kuitenkin Vaterlausin ym. (2014) tutkimuksessa lasten digitaalisten teknologioiden käytön kontrollointia tarkasteltiin edel-

lä mainittujen mediakontrollistrategioiden lisäksi vielä säännöt strategian kautta, jonka voitaisiin tulkita olevan ainakin osittain päällekkäinen strategia rajoittavan strategian kanssa. Esimerkiksi Vaterlausin ym. (2014) tutkimuksessa vanhemman asettamat säännöt siitä, kuinka kauan lapsi sai laitettaan käyttää tai mihin sisältöihin laitteella oli pääsy, tulkittiin säännöt mediakontrollistrategiaan, vaikka ne olisi voitu sisältönsä vuoksi tulkita myös rajoittavaan strategiaan. Samoin Zaman ym. (2016) kyseenalaistavat omassa tutkimuksessaan, onko lasten digitaalisen median käytön kontrollointia tarpeellista tarkastella erikseen teknisen mediakontrollistrategian avulla, jos siihen liittyvillä keinoilla pyritään kuitenkin vain jollain tavalla rajoittamaan lapsen median käyttöä. Tällöin teknisten rajoitusten asettamista tulisi tulkita rajoittavan mediakontrollistrategian kautta (Zaman ym., 2016).

Zaman ym. (2016) sekä Symons ym. (2017) ovat osoittaneet, että vaikka mediakontrollin tutkimuksissa on voitu eritellä vanhempien käyttämiä mediakontrollistrategioita toisistaan, saattavat vanhemmat käyttää niitä käytännössä samanaikaisesti. Symons ym. (2017) toivat esiin, että koska erilaisten mediakontrollistrategioiden käytöstä on tullut osa perheiden sisäistä arkista vuorovaikutusta, eivät vanhemmat välttämättä osaa eritellä käyttämiään mediakontrollistrategioita toisistaan. Symonsin ym. (2017) tutkimuksessa lasten internetin käytön kontrollointia tarkasteltiin aktiivisen, rajoittavan ja seurannan mediakontrollistrategian avulla, ja vanhempien todettiin käyttävän näitä strategioita osakseen päällekkäin tai ainakin hyvin vahvasti toisiinsa kytkeytyneinä. Esimerkiksi mitä enemmän vanhemmat seurasivat lapsensa internetin käyttöä, sitä todennäköisemmin vanhemmat ajautuivat keskustelemaan lapsensa kanssa internetin käytöstä tai rajoittamaan sen käyttöä. (Symons ym., 2017.) Vastaavasti Zaman ym. (2016) havaitsivat lasten digitaalisen median käytön kontrolloinnin tutkimuksessaan, että vanhemmat usein vuorottelivat aktiivisen ja rajoittavan mediakontrollistrategian käytön välillä. Kun lapsen median käytöstä keskusteltiin, siihen saatettiin samalla sopia käyttörajoituksia tai päinvastoin, jos vanhempi asetti median käytölle rajoituksia, saattoi median käytöstä tämän vuoksi syntyä lisää keskustelua. Myös aktiivisen ja yhdessä käytön mediakontrollistrategiat nähtiin vahvasti toisiinsa kietoutuneina. (Zaman ym., 2016.)

Shin ja Lin (2017) toteavat, että mediakontrollin tutkimuksessa ei ole yksimielisyyttä siitä, mitä mediakontrollistrategioita vanhemmat suosivat lastensa digitaalisen teknologian käytön kontrolloinnissa. He kuitenkin osoittivat, että vanhemmat suosivat valitsemastaan mediakontrollistrategiasta riippumatta mahdollisimman yksinkertaisia tapoja lasten digitaalisten teknologioiden käytön kontrolloinnissa. Vanhempien esimerkiksi todettiin mieluummin kyselevän lapsilta, mitä he laitteillaan tekivät sen sijaan, että he olisivat ottaneet siitä itse selvää tarkastamalla lapsen laitteen (Shin ja Li, 2017). Samoin Symonsin ym. (2017) mukaan vanhemmat suosivat ennen kaikkea avointa keskustelua lasten internetin käytön kontrolloinnissa.

Sytä siihen, miksi vanhemmat valitsevat käyttöönsä jonkun tietyn mediakontrollistrategian lapsen älypuhelimien, internetin tai mobiililaitteiden käytön kontrolloinnissa, on pyritty selvittämään useissa eri tutkimuksissa (esim. Vaterlaus ym., 2014; Zaman ym., 2016; Shin & Li, 2017; Chang ym., 2019). Tutkimukset ovat osoittaneet lähinnä yksittäisten tekijöiden vaikuttaneen vanhempien

mediakontrollistrategioiden suosimiseen. Esimerkiksi teknisen mediakontrollistrategian hyödyntämiseen on todettu vaikuttavan perhekoko (Vaterlaus ym., 2014; Sonck ym., 2013), vanhempien omat teknologiset taidot (Nikken & Jansz, 2014; Chang ym., 2019) ja perheen tulotaso (Livingstone ym., 2014). Rajoittavan strategian käyttöön on todettu vaikuttavan muun muassa se, kuinka huolissaan vanhemmat ovat lapsen kohdistuvista online-riskeistä (Nikken & Jansz, 2014; Vaterlaus ym., 2014; Chang ym., 2019) ja kuinka paljon vanhemmat itse käyttävät internetiä (Nikken & Jansz, 2014).

Vanhempien mediakontrollin aikaisemman ja lähinnä lasten television katseluun liittyvän tutkimuksen mukaan niin lapsen kuin aikuisen ikä ja sukupuoli sekä vanhempien asenteet käytettävää mediaa kohtaan vaikuttaisivat vanhempien mediakontrolliin (Valkenburg ym., 1999; Nathanson, 2001; Nikken & Jansz, 2004). Shin ja Lin (2017) eivät löytäneet vastaavanlaisia tuloksia tutkiessaan lasten digitaalisen teknologian käytön kontrolloimista. Heidän mukaansa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, vanhempien kyky vaikuttaa omaan lapseensa sekä vanhempien oma digitaalisen teknologian käyttö vaikuttavat siihen, miten vanhemmat kontrolloivat lasten teknologioiden käyttöä (Shin & Li, 2017). Toisaalta taas joidenkin tutkijoiden mukaan vanhempien sukupuoli vaikuttaa lasten internetin ja älypuhelimien käytön kontrollointiin: äitien on todettu olevan isiä aktiivisempia kontrolloimaan niin lasten internetin (Nikken & Jansz, 2014) kuin älypuhelimien käyttöä (Chang ym., 2019).

2.3 Ruutuaikasovellukset teknisen mediakontrollistrategian keinona

Mediakontrollin tutkimuskirjallisuudessa ruutuaikasovellusten käyttö tunnustetaan yhtenä teknisen mediakontrollistrategian keinona (Livingstone ym., 2014). Ruutuaikasovelluksilla viitataan erilaisiin lapsilukko- ja hallintasovelluksiin, joita vanhemmat voivat asentaa lapsen käyttämille medialaitteille ja joiden avulla vanhemmat voivat seurata ja rajoittaa lapsensa median käyttöä (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017; Badillo-Urquiola, Chouhan, Chancellor, De Choudhary & Wisniewski, 2020). Ruutuaikasovellus voidaan asentaa joko ainoastaan lapsen laitteelle tai sovellus voidaan asentaa sekä vanhemman että lapsen laitteisiin, mikä mahdollistaa ruutuaikasovelluksen etäkäytön. Ruutuaikasovelluksesta riippuen sovelluksella voidaan eri keinoin valvoa ja rajoittaa lapsen laitteen käyttöä. Joillakin sovelluksilla voidaan vain valvoa ja rajoittaa lapsen laitteellaan käyttämää aikaa, kun taas toisilla sovelluksilla voidaan näiden lisäksi esimerkiksi seurata lapsen sosiaalisen median käyttöä tai valvoa kenen kanssa lapsi laitteellaan kommunikoi. (Álvaro ym., 2020.)

Ruutuaikasovellusten tarjoamia ominaisuuksia ja käyttömahdollisuuksia on tutkittu aiemmin analysoimalla erilaisia ruutuaikasovelluksia (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Ko ym. (2015) analysoivat Google Play -kaupan kymmenen silloista suosituinta ruutuaikasovellusta ja Wisniewski ym. (2017) analysoivat 75 erilaista Android-sovellusta, jotka olivat ensi- tai toissijaisesti tarkoitettu edistämään teini-ikäisten nuorten mobiiliverkkoturvallisuutta. Ko ym.

(2015) tunnistivat omassa analyysissään kaksi ruutuaikasovellusten avaintoimintoa: etävalvonta ja etälukitus. Etävalvonnan myötä vanhemmat pystyivät valvomaan lapsen älypuhelimien käyttöä ilman, että heillä oli fyysistä pääsyä lapsen laitteelle. Vanhemmat pystyivät muun muassa valvomaan, millaista sisältöä lapsi laitteellaan käytti tai missä lapsi liikkui. Etälukituksen avulla vanhemmat pystyivät lukitsemaan haluamansa sovellusten käytön tai estää älypuhelimien käytön kokonaan vaikkapa tiettyinä kellonaikoina. (Ko ym., 2015.) Kon ym. (2015) mukaan ruutuaikasovellukset tarjoavat toimintoja tukemaan vanhempien seurannan ja sääntöjen mediakontrollistrategioita. Wisniewski ym. (2017) analyysin mukaan ruutuaikasovellusten avulla vanhemmat pystyivät seuraamaan etänä lastensa älypuhelimien toimintaa tarkastelemalla erilaisia lokitietoja, estämään erilaisia älypuhelimien toimintoja sekä asettamaan lapselle erilaisia rajoituksia. Heidän mukaansa sovellukset tukevat vanhempien mediakontrollistrategioista etenkin seurannan ja rajoittavan strategian toteuttamista. Vain yksi sovellus tarjosi yhden toiminnon, joka tuki aktiivisen mediakontrollistrategian toteuttamista. (Wisniewski ym., 2017.)

Ruutuaikasovellusten käyttöä vanhempien mediakontrollin keinona ei ole laajasti tutkittu. Ruutuaikasovellusten aiempi tutkimus on keskittynyt lähinnä ruutuaikasovellusten suunnitteluun ja niiden kehittämiseen (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017; Badillo-Urquiola ym., 2020). Näiden tutkimusten tarkoitus on ollut kehittää ruutuaikasovelluksia vastaamaan paremmin käyttäjien eli vanhempien tarpeisiin, sillä niiden käytön on katsottu olevan joko tehotonta lasten median käytön kontrolloinnissa tai niiden käytön ei ole katsottu vastanneen niille asetettuja odotuksia (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Esimerkiksi Kon ym. (2015) tutkimuksessa reilu kolmannes vanhemmista piti ruutuaikasovellusten käyttöä täysin tehottomana keinona kontrolloida lasten älypuhelimien käyttöä. Yhtenä ruutuaikasovellusten käytön ongelmana nähtiin lasten voimakas ruutuaikasovellusten vastustaminen ja siitä seurannut lasten uhmasikä käytös (Ko ym., 2015). Hartikainen, Iivari ja Kinnula (2016) tuovat esiin, että ruutuaikasovellusten tehokkuutta laskee se, että lapset voivat mahdollisesti kiertää ruutuaikasovellusten käytön.

Wisniewskin ym. (2017) tutkimuksen mukaan ruutuaikasovellukset eivät vastanneet vanhempien tarpeisiin, mitä tuli lapsen suojaamiseksi erilaisilta online-riskeiltä tämän älypuhelimien käytössä. Heidän mielestään ruutuaikasovellukset eivät tarjonneet tähän riittävästi oikeanlaisia toimintoja. Lisäksi ruutuaikasovellusten käytön todettiin olevan joskus ristiriidassa perheen arvojen kanssa: lapsia kohtaan haluttiin osoittaa enemmän luottamusta kuin mitä ruutuaikasovellusten käyttö mahdollisti. (Wisniewski ym., 2017.) Ruutuaikasovellusten käytön on todettu vastaavan paremmin autoritaaristen kuin auktoritatiivisten vanhempien tarpeisiin. Samoin autoritaaristen vanhempien on todettu käyttävän ruutuaikasovelluksia todennäköisimmin, sillä sovellukset tarjoavat lukuisia ominaisuuksia tiukan valvonnan mahdollistamiseksi. (Ghosh, Badillo-Urquiola, Rosson, Xu, Carroll & Wisniewski, 2018.)

Livingstonen ym. (2014) mukaan ruutuaikasovelluksia käytetään vain harvoin lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnissa. Al-Naimin ja Marufin (2018) mukaan mediakontrollin tutkimuksen keskittyessä teknistä mediakontrollistrategiaa suositumpien mediakontrollistrategioiden käyttöön, ei syitä eri-

laisten teknisten työkalujen käyttöön tai käyttämättä jättämiseen lapsen median käytön kontrolloinnissa ole tutkittu tarpeeksi. Omassa tutkimuksessaan Al-Naim ja Maruf (2018) havaitsivat käytettävän teknisen työkalun mielletyn hyödyllisyyden ja helppokäyttöisyyden sekä sen, missä määrin vanhemmat uskoivat omiin kykyihinsä käyttää näitä työkaluja ja sen, missä määrin he uskoivat lapsensa altistuvan erilaisille online-riskeille, vaikuttavan teknisen mediakontrollistrategian käyttöön lasten internetin käytön kontrolloinnissa. Heidän tarkastelunsa ei kohdistunut ainoastaan ruutuaikasovellusten käyttöön vaan yleisemmin tekniseen mediakontrollistrategiaan kuuluvien teknisten työkalujen käyttöön. Tarkennetusti ruutuaikasovellusten käyttöön tai käyttämättä jättämiseen vaikuttavia syitä ovat tarkastelleet vain muutamia tutkimukset. Mascheronin ja Cumanin (2014) mukaan ruutuaikasovellusten vähäistä käyttöä älypuhelimien käytön kohdalla selittäisi se, että vanhemmat eivät ole tietoisia näiden sovellusten saatavuudesta älypuhelimille. Vastaavanlaisia tuloksia saivat Wisniewski ym. (2017), jotka totesivat, että ruutuaikasovelluksia on sekä vaikea löytää että käyttää älypuhelimilla. Tämän lisäksi vanhemmilla on todettu olevan vaikeuksia asentaa sekä ylläpitää ruutuaikasovelluksia lastensa laitteilla (Ko ym., 2015).

Ruutuaikasovelluksia on tarkasteltu tutkimuskirjallisuudessa myös toisenlaisesta, kriittisemmästä näkökulmasta. Esimerkiksi Álvaro ym. (2020) näkevät ruutuaikasovellusten etäkäytössä merkittäviä yksityisyydensuojaan liittyviä riskejä. Ruutuaikasovellukset vaativat pääsyä lukuisiin eri tietoihin lapsen älypuhelimella, ja etäkäytössä näitä lapsen laitteelta kerättyjä tietoja välitetään vanhemmalle usein jotain pilvipalvelua hyödyntämällä, jolloin on olemassa riski tietojen levittämiseen tai jakamiseen kolmansille osapuolille. (Álvaro ym., 2020.) Gabriels (2016) sen sijaan pohtii omassa tutkimuksessaan ruutuaikasovellusten ja muiden seurantasovellusten käyttöä moraalista näkökulmasta: milloin ja missä määrin on oikein seurata ja valvoa toisen puhelimen käyttöä? Hänen mukaansa ruutuaikasovellusten käytössä on myös riskinä, että sovellusten tarjoamat ominaisuudet ja niiden hyödyntäminen vääristävät vanhempien käsitystä lastensa älypuhelimien kontrolloinnin todellisesta tilasta. Hän huomauttaa, että vanhempien ei tulisi jättää lasten älypuhelimien käytön kontrollointia vain sovellusten käytön varaan. Lisäksi hänen mielestään ruutuaikasovellusten käyttö saattaa johtaa siihen, että lapset kokevat olevansa jatkuvan tarkkailun alaisena ja tällainen vanhempien ylihuolehtivaisuus saattaa ajaa etenkin teini-ikäiset lapset kauemmaksi vanhemmistaan. (Gabriels, 2016.)

3 TEKNOLOGIAN OMAKSUMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä innovaation diffuusioteorian (*eng. diffusion of innovations, DOI*) (Rogers, 2003), teknologian hyväksymismallin (*eng. technology acceptance model, TAM*) (Davis, 1989) sekä teknologian hyväksymisen ja käytön yhtenäisen teorian (*eng. unified theory of acceptance and use of technology, UTAUT*) (Venkatesh, Morris, Davis & Davis, 2003) avulla.

Innovaation diffuusioteoria valikoitui tarkastelun kohteeksi, sillä sen on todettu soveltuvan kaikkien erilaisten innovaatioiden tutkimiseen ja sitä pidetään eräänlaisena innovaatioiden perusteorianana (Kalliokulju & Palviainen, 2006). Innovaation diffuusioteoriaa käsitellään ensimmäisessä alaluvussa siltä osin kuin se selittää innovaation omaksumista yksilön kannalta, sillä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten yksilö (vanhempi) omaksuu innovaation (ruutu-aikasovellus), eikä siitä, miten innovaatio leviää tai miten se omakсутaan yhteisössä. Toisessa alaluvussa käsiteltävä TAM-malli valikoitui tarkastelun kohteeksi, sillä sen on todettu olevan laajimmin käytetty malli teknologian omaksumisen ja käytön tutkimuksessa (Venkatesh & Bala, 2008) ja sen on osoitettu selittävän hyvin teknologian omaksumista ja käyttöä (esim. Legris, Ingham & Collerette, 2003). Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan UTAUT-mallia, jonka voidaan olettaa antavan kattavan kuvan teknologioiden omaksumisesta ja käytöstä, sillä se perustuu useaan eri teknologian omaksumista ja käyttöä selittävään teoriaan ja malliin. UTAUT-malli on luotu tarkoituksenaan koota yhteen aiemmat keskeisimmät tutkimuslöydökset teknologian omaksumisesta ja käytöstä. (Venkatesh ym., 2003.) Viimeisessä alaluvussa kootaan yhteen teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä empiirisen tutkimuksen pohjaksi.

3.1 Innovaation diffuusioteoria

Innovaation diffuusioteoria selittää innovaatioiden omaksumista ja leviämistä. Innovaation diffuusiolla tarkoitetaan prosessia, jossa sosiaalisen verkoston jäse-

net levittävät tietoisuutta innovaatiosta verkoston muille jäsenille erilaisia viestintäkanavia hyödyntäen, ja näin ollen innovaatio lähtee ajan kuluessa leviämään. Innovaatiolla tarkoitetaan jotain ideaa, käytäntöä tai esinettä, jonka jokin yksilö kokee uutena. Innovaation ei tarvitse olla objektiivisesti katsottuna uusi idea, käytäntö tai esine, vaan riittää, että yksilö kokee sen uutena. (Rogers, 2013, 26-33.)

Innovaation diffuusioteorian mukaan innovaatiolla on ominaisuuksia, jotka vaikuttavat innovaation omaksumiseen. Näistä tärkeimmät ovat innovaation suhteellinen hyöty (*eng. relative advantage*), yhteensopivuus (*eng. compatibility*), kompleksisuus (*eng. complexity*), kokeiltavuus (*eng. trialability*) ja havaittavuus (*eng. observability*) (taulukko 3). Merkityksellistä ei ole se, miten objektiivisesti näitä ominaisuuksia arvioidaan, vaan miten jokainen yksilö ne omalla kohdallaan kokee. Mitä paremman suhteellisen hyödyn, yhteensopivuuden, kokeiltavuuden ja havaittavuuden yksilö innovaatiosta kokee, ja mitä vähäisempänä yksilö innovaation kompleksisuuden kokee, sitä nopeammin yksilö omaksuu innovaation. Näistä suhteellisen hyödyn ja yhteensopivuuden on osoitettu vaikuttavan kaikkein eniten innovaation omaksumiseen. (Rogers, 2003, 29-31.)

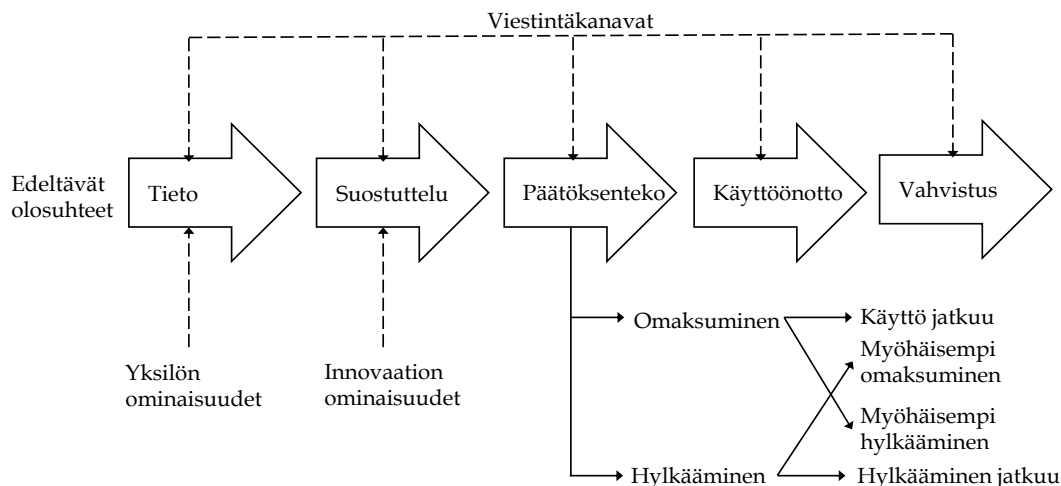
TAULUKKO 3 Innovaation ominaisuudet

Innovaation ominaisuus	Ominaisuuden määritelmä ja vaikutus innovaation omaksumiseen (Rogers, 2003, 29-30, 225, 240-242)
Suhteellinen hyöty	Se hyöty tai paremmuus, jonka yksilö kokee saavansa hyödyntäessään innovaatiota verrattuna aiempaan tilanteeseen, jossa innovaatiota ei ollut. Yksilö voi kokea innovaation hyödyn eri tavoin esimerkiksi taloudellisena hyötynä, yhteiskunnallisena arvostuksena, mukavuutena tai tyytyväisyytenä.
Yhteensopivuus	Kuinka hyvin innovaatio sopii yksilölle ottaen huomioon yksilön arvot ja uskomukset, tarpeet ja tämän aiemmat kokemukset innovaatioista. Yhteensopimattomuus näiden kanssa ei kuitenkaan tarkoita, että innovaatiota ei voitaisi omaksua ollenkaan. Tällöin innovaation omaksuminen saattaa vaatia yksilöltä tai kokonaisuutena sosiaaliselta verkostolta ensin uusien arvojen omaksumista, mikä on jo itsessään hidaskokemus, ja näin hidastaa itse innovaation omaksumista.
Kompleksisuus	Miten vaikeana innovaatio koetaan ymmärtää tai käyttää. Kompleksisuudella voi olla estävä vaikutus innovaation omaksumiseen, jos innovaatio koetaan liian kompleksiseksi. Hyvin kompleksinen innovaatio voi vaatia yksilöltä uusien taitojen oppimista, mikä vie aikaa ja siten hidastaa innovaation omaksumista.
Kokeiltavuus	Missä määrin innovaatiota voidaan rajoitetusti kokeilla ennen sen kokonaisvaltaista omaksumista tai käyttöönottoa. Innovaation kokeiltavuus antaa yksilölle tilaisuuden tutustua innovaatioon niin sanotusti omin ehdoin ja tämä voi vähentää yksilön kokemaa epävarmuutta innovaatiota kohtaan, mikä taas helpottaa innovaation omaksumista.
Havaittavuus	Missä määrin innovaation vaikutukset ovat näkyviä muille sosiaalisen verkoston jäsenille. Tällä ei kuitenkaan viitata vain fyysiseen näkyvyyteen vaan myös siihen, miten hyvin innovaation vaikutuksia voidaan kuvailla ja kertoa muille.

Lyytinen ja Damsgraad (2001) ovat kritisoineet innovaation diffuusioteorian määrittelemiä viittä innovaation ominaisuutta kyseenalaistamalla, esiintyvätkö nämä kaikki viisi ominaisuutta jokaisen teknologia-innovaation kohdalla tai onko tarkoituksenmukaista tarkastella kaikkia samoja ominaisuuksia keskenään hyvin erilaisten teknologia-innovaatioiden omaksumisessa. Lisäksi he pohtivat, jättääkö teoria tarkastelun ulkopuolelle joitakin muita merkittäviä teknologia-innovaation ominaisuuksia (Lyytinen & Damsgraad, 2001). Joissain teknologia-innovaation tutkimuksissa alkuperäisten innovaation ominaisuuksien rinnalle on nostettu muita tutkimuksen kannalta merkittäviä teknologia-innovaation ominaisuuksia, joita ei Rogersin (2003) innovaation diffuusioteoriassa tunnusteta. Esimerkiksi Min, So ja Jeong (2019) nostivat erään mobiilisovelluksen omaksumistutkimuksessa innovaation viiden perusominaisuuden lisäksi tarkasteluun sosiaaliset tekijät (*eng. social factors*) -ominaisuuden ja Al-Jabri ja Sohail (2012) mobiilipankin omaksumistutkimuksessaan mielletyn riskin (*eng. perceived risk*).

Moore ja Benbasat (1991) pyrkivät muotoilemaan erityisesti informaatio-tekniikan alan tutkimusta varten teknologia-innovaation ominaisuuksia, jotka pohjautuvat Rogersin (2003) innovaation diffuusioteoriaan. Heidän mukaansa teknologia-innovaation tärkeimmät ominaisuudet ovat suhteellinen hyödyllisyys, yhteensopivuus, käytön helppous, näkyvyys, tulosten osoitettavuus, imago ja käytön vapaaehtoisuus. Uusina ominaisuuksina mallissa esiintyvät imago, eli se, missä määrin yksilö voi käyttää innovaatiota oman imagonsa tai statuksensa parantamiseksi, sekä käytön vapaaehtoisuus. Alkuperäinen havaittavuuden ominaisuus on jaettu Mooren ja Benbasatin (1991) mallissa innovaation näkyvyyteen eli siihen, missä määrin yksilö voi nähdä muiden henkilöiden käyttävän innovaatiota, sekä tulosten osoitettavuuteen, jolla tarkoitetaan innovaation käytöstä aiheutuvien tulosten havaittavuutta ja kommunikoitavuutta. Kokeiltavuuden ominaisuudesta on luovuttu kokonaan, sillä sen ei todettu organisaatiokontekstissa vaikuttavan teknologia-innovaatioiden omaksumiseen merkittävästi. Moore ja Benbasat (1991) kuitenkin tuovat esille, että kokeiltavuudella voisi olla merkitystä enemmän tilanteessa, jossa käyttäjä omaksuu teknologia-innovaation kuluttajakontekstissa. Mooren ja Benbasatin (1991) määrittelemiä teknologia-innovaation ominaisuuksia on hyödynnetty muun muassa UTAUT-mallissa. (Moore & Benbasat, 1991.)

Innovaation ominaisuudet eivät kuitenkaan yksin selitä sitä, miten yksilö innovaation omaksuu. Innovaation diffuusioteoriassa innovaation omaksumista tarkastellaan lisäksi innovaatio-päätöksentekoprosessin (*eng. innovation-decision process*) avulla. Tämä prosessi koostuu viidestä eri vaiheesta: tieto- (*eng. knowledge*), suostuttelu- (*eng. persuasion*), päätöksenteko- (*eng. decision*), käyttöönotto- (*eng. implementation*) ja vahvistusvaiheesta (*eng. confirmation*) (kuvio 1). Rogersin (2003, 35) mukaan innovaatio-päätöksentekoprosessissa on kyse erityisesti tiedon hankkimisesta ja sen prosessoinnista yksilön innovaatiota kohtaan tunteman epävarmuuden lieventämiseksi. Mitä vähemmän epävarmuutta yksilö kokee innovaatiota kohtaan, sitä nopeammin yksilö voi innovaation omaksua. (Rogers, 2003, 35, 248.)

KUVIO 1 Innovaatio-päätöksentekoprosessi (mukaiillen Rogers, 2003, 169)

Innovaatio-päätöksentekoprosessi alkaa sillä, että yksilö tulee jollakin tavalla tietoiseksi innovaatiosta. Tämä voi tapahtua vahingossa tai sattumalta, tai yksilö voi tietoisesti hankkia tietoa innovaatiosta. Tähän vaikuttavat yksilön ominaisuudet, kuten tämän sosioekonominen asema, persoonallisuuden piirteet ja kommunikointitavat sekä edeltävät olosuhteet eli yksilön aiemmat kokemukset, tarpeet tai ongelmat, yksilön innovatiivisuus sekä tämän sosiaalisen järjestelmän normit. Eri viestintäkanavia hyödyntäen yksilö pyrkii kartuttamaan lisää tietämystään innovaation toiminnoista (tietovaihe), minkä jälkeen yksilö muodostaa joko myönteisen tai kielteisen asenteen innovaatiota kohtaan (suostutteluvaihe). Tämän asenteen muodostumiseen vaikuttavat innovaation ominaisuudet, joista etenkin innovaation suhteellinen hyöty, yhteensopivuus ja kompleksisuus nousevat merkittävään asemaan. Tässä vaiheessa yksilö hyödyntää eri viestintäkanavia hakeakseen lisää tietoa innovaatiosta sekä erityisesti siitä, miten muut sosiaalisen verkoston jäsenet ovat innovaation kokeneet. (Rogers, 2003, 35, 169-172.)

Muodostamansa asenteeseen perusteella yksilö joko päättää omaksua tai hylätä innovaation (päätöksentekovaihe). Tähän päätökseen vaikuttavat erityisesti toisten ihmisten subjektiiviset arvioinnit innovaatiosta. Jos yksilö päättää omaksua innovaation, hänelle syntyy aikomus käyttää innovaatiota, mikä johtaa lopulta varsinaiseen toimintaan innovaation käyttämiseksi (käyttöönotto-vaihe). Yksilö kuitenkin hakee myöhemmin vahvistusta tekemälleen päätökselleen etsimällä innovaatiosta sellaista tietoa, mikä voisi vahvistaa hänen päätöstään innovaation omaksumisesta (vahvistusvaihe). Tässä vaiheessa yksilö voi muuttaa päätöstään innovaation omaksumisesta joko keskeyttämällä innovaation käytön tai ottamalla jo kertaalleen hylätyn innovaation käyttöönsä. Innovaation käytön keskeyttämisestä puhutaan myös silloin, jos yksilö korvaa innovaation toisella, paremmalla innovaatiolla. (Rogers, 2003, 35, 169-175.)

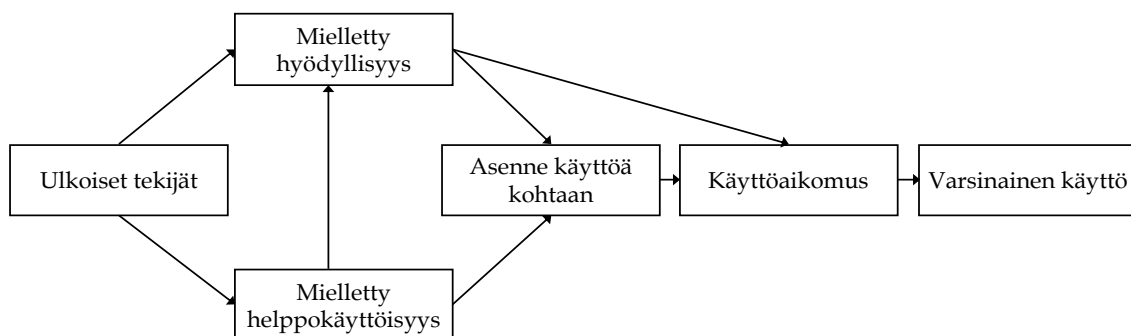
Rogersin (2003, 176) mukaan innovaatio-päätöksentekoprosessi ei etene aina lineaarisesti vaiheesta toiseen, mutta jokainen yksilö käy läpi tämän prosessin kohdatessaan innovaatioita. Innovaatio-päätöksentekoprosessia on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että se ei huomioi tarpeeksi yksilön muu-

tosvastarintaisuutta. Yksilön muutosvastarintaisuus saattaa johtaa siihen, että yksilö ei halua altistua innovaatiolle tai hakea siitä lisää tietoa, mikä voi johtaa yksilön innovaatio-päätöksentekoprosessin päättymiseen jo tietovaiheen kohdalla. (Talke & Heidenreich, 2013.)

3.2 TAM-malli

TAM-malli on kehitetty alun perin selittämään yksilön tietokoneen ja tietojärjestelmien käyttöä organisaatiokontekstissa (Davis, 1985; Davis, 1989; Davis, Bagozzi & Warshaw, 1989). TAM-malli perustuu perustellun toiminnan teoriaan (*eng. theory of reasoned action, TRA*) (Ajzen & Fishbein, 1980), joka selittää yksilön varsinaisen käyttäytymisen johtuvan yksilön käyttäytymisestä, johon vaikuttaa yksilön asenne tämän käyttäytymistä kohtaan. TAM-mallissa tätä teoriaa on sovellettu selittämään, miten yksilön asenne järjestelmän käyttöä kohtaan vaikuttaa tämän käyttäytymiseen ja siten varsinaiseen järjestelmän käyttöön. Syyt, jotka yksilön asenteeseen vaikuttavat ovat erilaisia TAM-mallissa kuin TRA-teoriassa, sillä TAM-malli on luotu selittämään nimenomaan tietokoneiden ja järjestelmien käyttöä siinä missä TRA-teoria pyrkii yleisemmin selittämään yksilön käyttäytymistä. (Davis, 1989; Davis ym., 1989.)

TAM-mallin (kuvio 2) mukaan yksilön asenteeseen järjestelmän käyttöä kohtaan vaikuttaa yksilön kaksi sisäistä uskomusta: mielletty hyödyllisyys (*eng. perceived usefulness*) ja mielletty helppokäyttöisyys (*eng. perceived ease of use*). Mielletyllä hyödyllisyydellä sen alkuperäisessä organisaatiokontekstissa tarkoitetaan sitä, missä määrin yksilö uskoo järjestelmän käytön parantavan tämän työsuorituskykyään. Mielletyllä helppokäyttöisyydellä tarkoitetaan sitä, missä määrin yksilö uskoo järjestelmän käytön olevan vaivatonta. Näiden sisäisten uskomusten perusteella muodostuva asenne järjestelmän käyttöä kohtaan määrittelee yksilön käyttäytymisen ja siten varsinaisen käytön. Ainoastaan mielletyn hyödyllisyyden on todettu vaikuttavan myös suoraan yksilön käyttäytymiseen. Kaikki ulkoiset tekijät, kuten esimerkiksi järjestelmän ominaisuudet, vaikuttavat käyttöön järjestelmän mielletyn hyödyllisyyden ja helppokäyttöisyyden kautta. (Davis, 1989; Davis ym., 1989.)

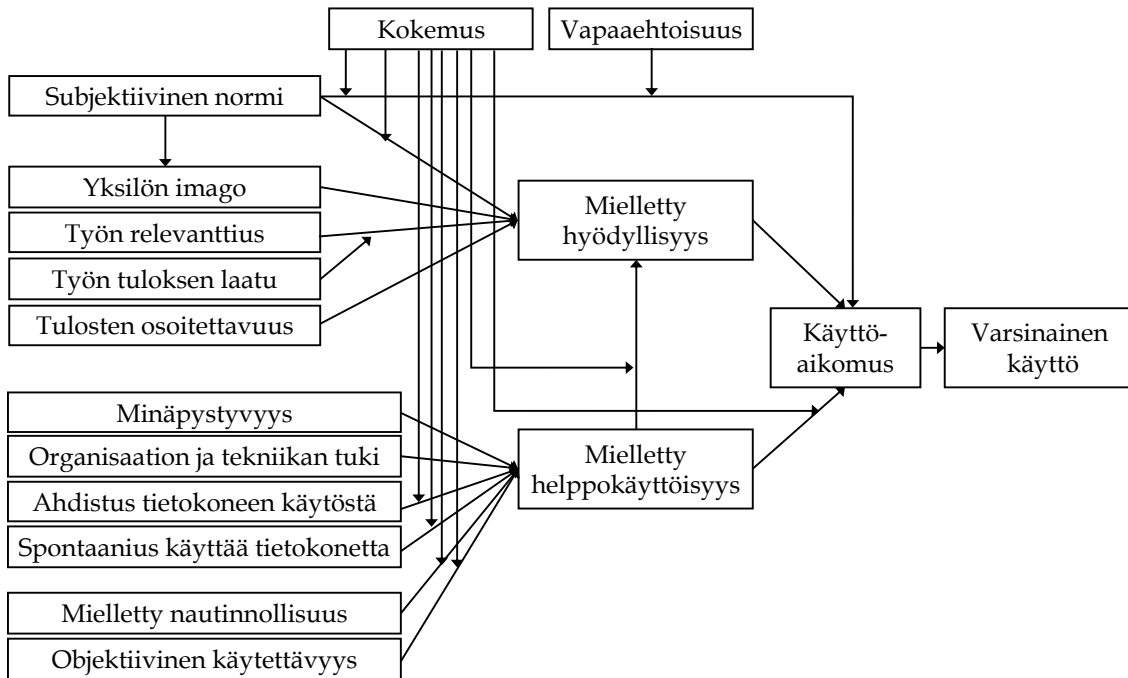

KUVIO 2 TAM-malli Davis ym. (1989) mukaan

TAM-mallissa mielletyllä hyödyllisyydellä ja helppokäyttöisyydellä tarkoitetaan nimenomaan yksilön subjektiivista arviota järjestelmän hyödyllisyydestä ja helppokäyttöisyydestä. Nämä uskomukset voivat olla ristiriidassa objektiivisen näkemyksen kanssa, ja lopulta yksilön oma uskomus järjestelmästä ratkaisee sen, käyttääkö tämä järjestelmää vai ei. Mielletyn hyödyllisyyden on todettu vaikuttavan merkittävästi enemmän järjestelmän käyttöön kuin mielletyn helppokäyttöisyyden. Yksilö omaksuu järjestelmän käytön ensisijaisesti sen tarjoamien toimintojen takia, ja toissijaisesti sen mukaan, kuinka helppoa yksilön on näitä toimintoja käyttää. Yksilö on valmis näkemään vaivaa järjestelmän käytön eteen, jos tämä pitää järjestelmän käyttöä tarpeeksi hyödyllisenä. Samoin vaikka yksilö kokisi järjestelmän käytön hyvinkin helppona, ei tämä käytä järjestelmää, ellei hän koe järjestelmän käyttöä hyödylliseksi. (Davis, 1989.)

TAM-mallia on todettu hyödynnettävän useissa eri tutkimuksissa alkuperäistä mallia soveltaen (Legris ym., 2003). Alkuperäistä TAM-mallia on kritisoitu siitä, että se ei selitä tarkemmin, mitkä tekijät vaikuttavat miellettyyn hyödyllisyyteen ja helppokäyttöisyyteen (Dishaw & Strong, 1999; Lee, Kozar & Larsen, 2003; Bagozzi, 2007). Venkateshin ja Davisin (2000) TAM-mallin laajennus TAM2-malli pyrki selventämään, mitkä tekijät vaikuttavat nimenomaan miellettyyn hyödyllisyyteen. Heidän mukaansa järjestelmän käytön vaikutus yksilön imagoon, järjestelmän käytön relevanttius yksilön työn kannalta, järjestelmän käytön vaikutus työn tulosten laatuun ja järjestelmän käytön hyötyjen osoitettavuus sekä subjektiivinen normi, eli se miten yksilö kokee muiden hyväksyvän tai tukevan yksilön järjestelmän käyttöä, vaikuttavat miellettyyn hyödyllisyyteen ja siten käyttöaikomukseen. Subjektiivisen normin todettiin vaikuttavan myös suoraan käyttöaikomukseen sekä yksilön kokemukseen siitä, miten järjestelmän käyttö vaikuttaa tämän imagoon. Lisäksi TAM2-mallissa tunnistettiin yksilön kokemusten ja järjestelmän käytön vapaaehtoisuuden vaikuttavan subjektiivisen normin välityksellä miellettyyn hyödyllisyyteen ja käyttöaikomukseen. (Venkatesh & Davis, 2000.)

Venkateshin ja Balan (2008) TAM3-malli (kuvio 3) täydensi TAM2-mallia selvittämällä, mitkä tekijät vaikuttavat miellettyyn helppokäyttöisyyteen. Heidän mukaansa yksilön minäpystyvyys, eli yksilön usko omaan kykyihin käyttää teknologiaa, usko organisaation ja tekniikan tarjoamaan tukeen teknologian käytössä, yksilön kokema ahdistus, leikkisyys ja nautinnollisuus tietokoneiden käytöstä sekä järjestelmän objektiivinen käytettävyyys vaikuttavat miellettyyn helppokäyttöisyyteen. Yksilön kokemuksilla todettiin olevan vaikutusta joihinkin näistä tekijöistä (ks. kuvio 3). Lisäksi TAM3-mallissa tarkennettiin TAM2-mallissa tunnistetun järjestelmän käytön vaikutuksen työn tulosten laatuun vaikuttavan miellettyyn hyödyllisyyteen työn relevanttiuden kautta, eikä suoraan miellettyyn hyödyllisyyteen kuten TAM2-mallissa. Kaikkien TAM-mallien löydökset ja niiden väliset suhteet ovat tulkittavissa TAM3-mallia tarkastellen (kuvio 3).

KUVIO 3 TAM3-malli (mukaillen Venkatesh & Bala, 2008)

Siinä missä alkuperäisessä TAM-mallissa mielletty hyödyllisyys ja helppokäyttöisyys vaikuttavat käyttöaikomukseen käyttäjän asenteeseen kautta, on TAM2- ja TAM3-malleissa luovuttu kokonaan asenteen tarkastelusta, ja niissä mielletty hyödyllisyys ja helppokäyttöisyys vaikuttavat suoraan yksilön käyttöaikomukseen. Myös alkuperäistä TAM-mallia on käytetty tutkimuksesta riippuen joko asenteen kanssa tai ilman (López-Bonilla & López-Bonilla, 2017). Yangin ja Yoon (2004) mukaan asenteen huomiotta jättäminen TAM-mallista olisi seurausta Davisin ym. (1989) tutkimuksesta, jonka mukaan asenteen tarkastelu toi vain vähän lisäarvoa teknologian käytön selittämiseen. López-Bonillan ja López-Bonillan (2017) mukaan asenteen vaikutuksesta käyttöaikomukseen on saatu ristiriitaisia tuloksia, jotka saattavat olla selitettävissä erilaisten analyysimenetelmien käytöllä. Heidän oman tutkimuksensa mukaan asenteella on selvä vaikutus käyttöaikomukseen, joka korostuu enemmän vapaaehtoisen kuin pakollisen teknologian käytön kohdalla (López-Bonilla & López-Bonilla, 2017). Yangin ja Yoon (2004) mukaan asenteen vaikutusta teknologian käyttöön ei tulisi aliarvioida, vaan sitä pitäisi tutkia tarkemmin esimerkiksi tarkastelemalla asenteen jakaantumista sen kognitiiviseen ja affektiiviseen ulottuvuuteen.

Schepers ja Wetzels (2007) tuovat esiin, että vaikka TAM-mallia on hyödynnetty useiden erilaisten teknologioiden omaksumisen ja käytön tutkimisessa, ei ole täysin selvillä, millä eri tavoin erilaiset tekijät vaikuttavat käyttöaikomukseen ja varsinaiseen käyttöön kunkin eri teknologian kohdalla. Esimerkiksi se, onko tietyn teknologian käyttö yksilölle jo ennestään tuttua, vaikuttaa teknologian omaksumiseen ja käyttöön (Venkatesh ym., 2003). Esimerkiksi Gefenin (2003) verkko-ostamiseen liittyvässä tutkimuksessa todettiin, että mielletyn hyödyllisyyden ja helppokäyttöisyyden lisäksi yksilön tottumus vaikutti sekä käyttöaikomukseen että suoraan varsinaiseen käyttöön. Toisaalta taas TAM2- ja

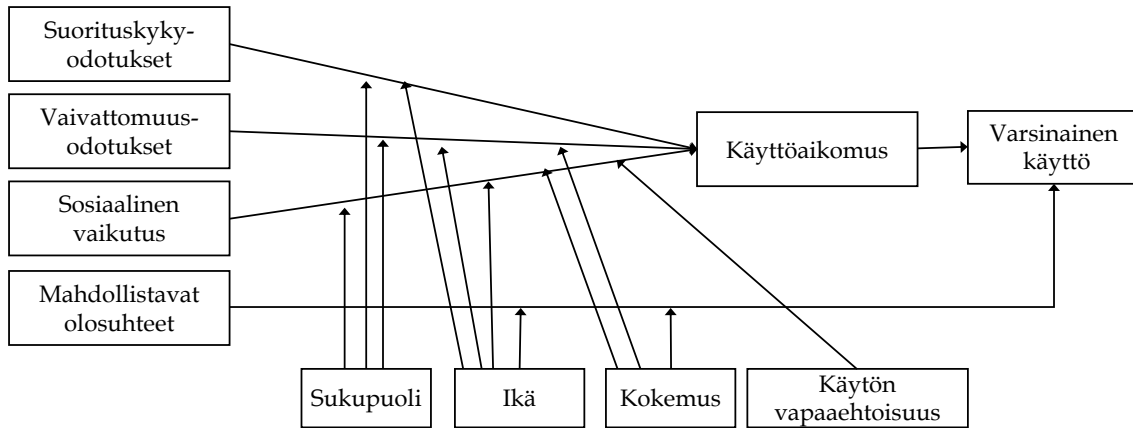
TAM3-mallit huomioivat yksilön kokemuksen vaikutuksen käyttöaikomukseen, mutta vain välillisesti muiden tekijöiden kautta (Venkatesh & Davis, 2000; Venkatesh & Bala, 2008). Verkko-ostamisen kohdalla todettiin, että jos verkko-ostamiseen liittyvä teknologia oli yksilölle jo ennestään tuttu, vaikutti tottumus käyttöaikomukseen miellettyä hyödyllisyyttä ja helppokäyttöisyyttä enemmän (Gefen, 2003). Venkateshin ym. (2003) mukaan TAM-mallissa mielletyn helppokäyttöisyyden merkitys vähenee sitä enemmän, mitä enemmän yksilöllä on kokemusta teknologian käytöstä.

3.3 UTAUT-malli

UTAUT-malli on luotu kahdeksan eri teknologian omaksumista ja käyttöä selittävän teorian pohjalta tarkoituksenaan yhdistää näiden teorioiden keskeisimpiä löydöksiä yhteen malliin. UTAUT-mallissa on hyödynnetty TAM-mallia, innovaation diffuusioteorialla, perustellun toiminnan teoriaa (*eng. theory of reasoned action*), motivaatiomallia (*eng. motivational model*), suunnitellun käyttäytymisen teoriaa (*eng. theory of planned behavior*), yhdistettyä teknologian hyväksymismallin ja suunnitellun toiminnan teoriaa, tietokoneen/PC-käytön mallia (*eng. model of PC utilization*) ja sosiokognitiivista teoriaa (*eng. social cognitive theory*). UTAUT-malli on luotu selittämään yksilön teknologian omaksumista ja käyttöä organisaatiokontekstissa, jossa yksilöä tarkastellaan työntekijän roolissa. (Venkatesh ym., 2003.)

UTAUT-mallin (kuvio 4) mukaan yksilön käyttöaikomukseen tai varsinaiseen käyttöön vaikuttavat neljä tekijää: suorituskykyodotukset (*eng. performance expectancy*), vaivattomuusodotukset (*eng. effort expectancy*), sosiaalinen vaikutus (*eng. social influence*) ja mahdollistavat olosuhteet (*eng. facilitating conditions*). Suorituskyky- ja vaivattomuusodotukset ovat rinnastettavissa TAM-mallin (Davis, 1989) miellettyyn hyödyllisyyteen ja helppokäyttöisyyteen eli kuinka hyödyllistä ja vaivatonta yksilö uskoo teknologian käytön olevan. Sosiaalisella vaikutuksella viitataan siihen, missä määrin yksilö uskoo, että hänen pitäisi hänelle tärkeiden ihmisten mielestä käyttää uutta teknologiaa. Tämä on verrattavissa TAM2-mallissa (Venkatesh & Davis, 2000) tunnistettuun subjektiiviseen normiin. Mahdollistavilla olosuhteilla viitataan siihen, missä määrin yksilö uskoo organisaation ja teknisen infrastruktuurin tukevan hänen teknologiansa käyttöä, mitä myös TAM3-mallissa (Venkatesh & Bala, 2008) pyrittiin ottamaan huomioon. (Venkatesh ym., 2003.)

UTAUT-mallin mukaan suorituskyky- ja vaivattomuusodotukset sekä sosiaalinen vaikutus vaikuttavat yksilön käyttöaikomukseen ja sitä kautta varsinaiseen käyttöön, mutta mahdollistavat olosuhteet vaikuttavat suoraan varsinaiseen käyttöön. Siihen, miten nämä tekijät vaikuttavat joko käyttöaikomukseen tai varsinaiseen käyttöön, vaikuttaa moderoivat tekijät eli yksilön ikä, sukupuoli ja kokemus sekä käytettävän teknologian käytön vapaaehtoisuus. (Venkatesh ym., 2003.)

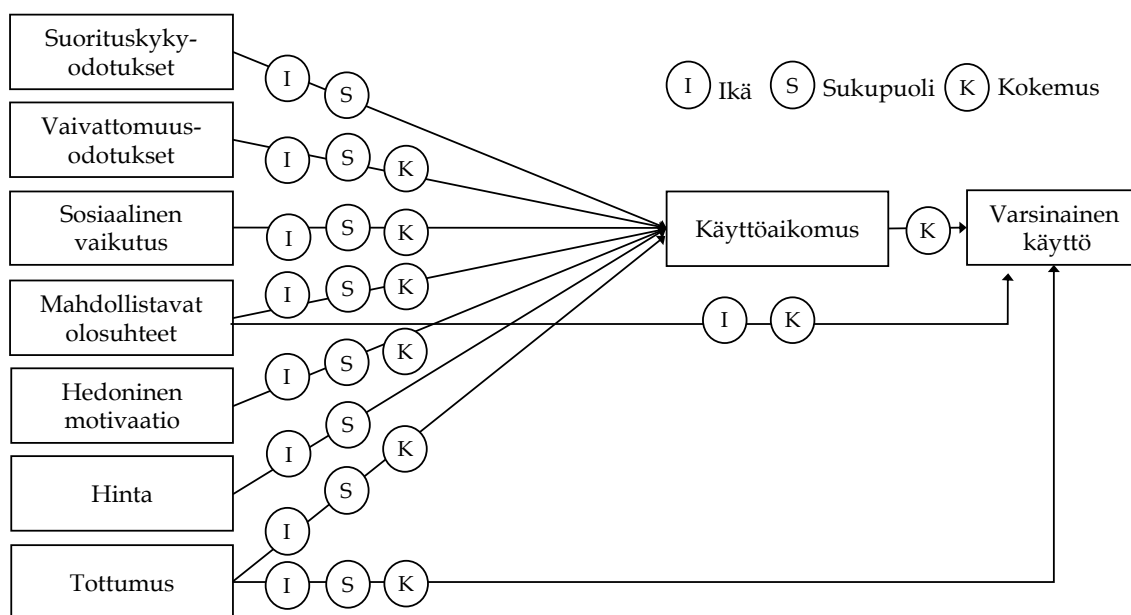
KUVIO 4 UTAUT-malli (Venkatesh ym., 2003)

Moderoivien tekijöiden tarkastelua UTAUT-mallissa on kuitenkin kritisoitu (Dwivedi, Rana, Jeyaraj, Clement & Williams, 2019). Dwivedin ym. (2019) mukaan moderoivien tekijöiden merkitys muihin mallin tekijöihin voi olla kontekstista riippuvaista, ja siksi näiden muiden tekijöiden vaikutusta käyttöaikomukseen tai varsinaiseen käyttöön tulisi tarkastella ilman moderoivia tekijöitä (Dwivedin ym., 2019). Toisaalta Williamsin, Ranan, Dwivedin ja Lalin (2011) mukaan monet UTAUT-mallia hyödyntäneet tutkimukset eivät ole sisällyttäneet moderoivia tekijöitä omissa tutkimuksissaan. Williamsin ym. (2011) mukaan UTAUT-malleja käytettiin soveltaen tutkimuksesta riippuen niin, että joko kaikkia teknologian omaksumista ja käyttöä selittäviä tekijöitä ei sisällytetty tutkimukseen tai näiden lisäksi malliin oli lisätty muita, mallin ulkopuolisia tekijöitä. UTAUT-mallia on kritisoitu myös siitä, että se ei huomioi lainkaan yksilön asennetta teknologian käyttöä kohtaan. Dwivedin ym. (2019) mukaan UTAUT-mallin tekijöillä olisi enemmän vaikutusta yksilön asenteeseen teknologian käyttöä kohtaan kuin suoraan käyttöaikomukseen. Tällä asenteella on myös todettu olevan suora vaikutus varsinaiseen käyttöön. Yksilö saattaa käyttää teknologiaa asenteensa vahvuuden perusteella ilman, että tällä on tietoinen käyttöaikomus teknologian käyttöön. (Dwivedi ym., 2019.)

UTAUT-mallista on julkaistu laajennettu versio UTAUT2-malli (Venkatesh, Thong & Xu, 2012), joka pyrkii selittämään yksilön teknologian omaksumista ja käyttöä kuluttajan näkökulmasta organisaatiokontekstin sijaan. UTAUT2-mallin (kuvio 5) mukaan kuluttajan teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavat yhtä lailla UTAUT-mallin mukaiset suorituskyky- ja vaivattomuusodotukset, sosiaalinen vaikutus sekä mahdollistavat olosuhteet. Kuluttajakontekstissa suorituskyky- ja vaivattomuusodotuksilla tarkoitetaan sitä, miten hyödyllisenä yksilö kokee teknologian käytön jonkun tietyn toiminnon suorittamiseksi ja kuinka vaivatonta teknologian käyttö siihen tarkoitukseen on. Sosiaalisella vaikutuksella viitataan siihen, missä määrin yksilö kokee hänelle tärkeiden ihmisten, kuten esimerkiksi perheenjäsenten ja ystävien, uskon, että hänen pitäisi käyttää tiettyä teknologiaa. Mahdollistavat olosuhteet viittaavat tässä kontekstissa yksilön mieltämiin käytettävissä oleviin resursseihin ja tukeen teknologian käyttämiseksi. (Venkatesh ym., 2012.)

Näiden UTAUT-mallista tuttujen tekijöiden lisäksi Venkatesh ym. (2012) tunnistivat kolme uutta tekijää, jotka vaikuttivat yksilön teknologian omaksumiseen ja käyttöön kuluttajakontekstissa: hedoninen motivaatio (*eng. hedonic motivation*), hinta-arvo (*eng. price value*) ja yksilön tottumukset (*eng. habit*). Hedonisen motivaation eli yksilön kokeman mielihyvän teknologian käytöstä todettiin vaikuttavan merkittävästi yksilön käyttöaikomukseen, jopa enemmän kuin suorituskykyodotusten. Hinta-arvon eli sen, missä määrin kuluttaja uskoo saavansa teknologian käytöstä vastinetta rahoilleen, todettiin vaikuttavan etenkin kuluttajan päätöksentekoon, ottaako jokin teknologia käyttöön vai ei. Yksilön tottumuksilla, joilla viitataan yksilön oppimisiin toimintatapoihin teknologian käytöstä, todettiin olevan vaikutus yksilön käyttöaikomukseen, mutta myös suoraan varsinaiseen käyttöön. (Venkatesh ym., 2012.)

Kuten UTAUT-mallissa, UTAUT2-mallissa huomioidaan myös yksilön ominaisuuksista iän, sukupuolen ja kokemuksen vaikutus yksilön käyttöaikomukseen ja varsinaiseen käyttöön välillisesti muiden tekijöiden kautta (kuvio 5). Sen sijaan UTAUT2-mallissa ei tarkastella UTAUT-mallin mukaan käytön vapaaehtoisuutta ollenkaan, sillä oletuksena on, että kuluttajan teknologian käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen. Huomioitavaa on myös se, että siinä missä UTAUT-mallissa käyttöaikomus vaikutti sellaisenaan varsinaiseen käyttöön, UTAUT2-mallissa tähän vaikuttaa osaltaan myös yksilön kokemukset käytettävästä teknologiasta. (Venkatesh ym., 2012.)

KUVIO 5 UTAUT2-malli (mukaillen Venkatesh ym., 2012)

Vaikka UTAUT2-malli laajentaa jo valmiiksi monipuolista UTAUT-mallia, ei sekään pysty selittämään teknologian omaksumista kokonaan. Joissain tutkimuksissa UTAUT2-mallia on hyödynnetty soveltaen siten, että mallista on poistettu tai siihen on lisätty yksittäisiä tekijöitä. Esimerkiksi Kapser ja Abdelrah-

man (2020) tuovat omassa tutkimuksessaan esiin tarpeen räätälöidä teknologian hyväksymistä selittäviä malleja tutkimuksen kontekstin mukaan. Omassa tutkimuksessaan he tutkivat itsenäisesti ajavien autojen omaksumista soveltaen UTAUT2-mallia siten, että he lisäsivät malliin mielletyn riskin (*eng. perceived risk*) ja hinta-arvon sijaan he tarkastelivat hintatietoisuutta (*eng. price sensitivity*). Oliveira, Thomas, Baptista ja Campos (2016) tutkivat mobiilimaksamisen omaksumista, ja he sovelsivat UTAUT2-mallia lisäämällä siihen mielletyn teknologia-turvallisuuden (*eng. perceived technology security*). Samoin Sladen, Williamsin, Dwivedin ja Piercyn (2015) mobiilimaksamisen omaksumisen tutkimuksessa UTAUT2-malliin lisättiin uusina tekijöinä mielletty riski ja luottamus palveluntarjoajaan (*eng. trust in provider*). Tamilmannin, Ranan, Prakasamin ja Dwivedin (2019) meta-analyysin mukaan UTAUT2-mallia sen alkuperäisessä muodossaan käytetään harvoin. Esimerkiksi hinta-arvo esiintyi noin 40 %:ssa ja tottumus vain 35 %:ssa Tamilmannin ym. (2019) analysoimista tutkimuksista.

3.4 Yhteenveto teknologian omaksumisesta

Tässä luvussa teknologian omaksumista ja käyttöä selittäviä tekijöitä on tarkasteltu innovaation diffuusioteorian sekä TAM- ja UTAUT-mallien pohjalta. Vaikka tarkastelun kohteeksi valittiin teorioita ja malleja, joiden käytön on todettu selittävän hyvin teknologian omaksumista ja käyttöä (esim. Legris ym., 2003; Kalliokulju & Palviainen, 2006), ei tämä tarkastelu luonnollisestikaan ole täysin kattava. Tutkimuskirjallisuudesta löytyy näiden mallien ja teorioiden lisäksi muita teknologian omaksumista selittäviä teorioita ja malleja (Venkatesh ym., 2003), joita ei tässä luvussa tarkasteltu. Lisäksi innovaation diffuusioteorian sekä TAM- ja UTAUT-mallien tarkastelussa todettiin, että näitä teorioita ja malleja on käytetty tutkimuksesta riippuen jollain tapaa soveltaen. Tutkittavasta teknologiasta ja sen käytön kontekstista riippuen näihin teorioihin ja malleihin on joko lisätty tutkimuksen kannalta olennaisia uusia tekijöitä tai niistä on poistettu joitain alkuperäisiä tekijöitä (esim. Williams ym., 2011; Al-Jabri & Sohail, 2012; Slade ym., 2015; Oliveira ym., 2016; López-Bonilla & López-Bonilla, 2017; Min ym., 2019; Tamilmann ym., 2019; Kapser & Abdelrahman, 2020). Joitakin teorioita ja malleja on esitetty käytettävän yhdessä paremman teknologian omaksumisen ja käytön selittämisen saavuttamiseksi (esim. Karahanna, Agarwal & Angst, 2006; Lee, Hsieh & Hsu, 2011; Choe & Noh, 2018; Min ym., 2019).

Ottaen huomioon sen, että niin innovaation diffuusioteoriana kuin TAM- ja UTAUT-malleja on hyödynnetty eri tutkimuksissa eri tavoin soveltaen, päätettiin myös tässä tutkielmassa hyödyntää näiden teorioiden ja mallien keskeisimpiä löydöksiä yhdessä. Alla olevaan taulukkoon (taulukko 4) on koottu yhdistellen innovaation diffuusioteorian sekä TAM- ja UTAUT-mallien keskeisimmät teknologian omaksumista ja käyttöä selittävät tai siihen vaikuttavat tekijät. Ne tekijät, jotka vaikuttavat selkeästi yksilön oman sisäisen kokemusmaailman kautta teknologian omaksumiseen ja käyttöön, on kuvattu taulukossa sisäisinä tekijöinä. Ne tekijät, jotka ovat selkeästi lähtöisin yksilön ulkopuolelta, on kuvattu taulukossa ulkoisina tekijöinä. Tekijöiden jako sisäisiin ja ulkoisiin tekijöi-

hin on kuitenkin jokseenkin keinotekoinen, sillä jokainen tekijä vaikuttaa teknologian omaksumiseen ja käyttöön sen mukaan, miten yksilö ne mieltää. Kokeemuksen eroa tottumukseen on haluttu korostaa nimeämällä kokemus taulukossa käyttökokemukseksi. Tällä haluttiin painottaa sitä, että kyseessä on teknologian käytöstä aiheutunut kokemus, eikä käyttötapaan liittyvä tottumus. Taulukko toimii tutkielman empiirisen työn taustana.

TAULUKKO 4 Yhteenveto teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavista tekijöistä

Tekijä	Alkuperäinen tekijä	Alkuperäisen tekijän lähde
Hyödyllisyys	suhteellinen hyöty mielletty hyödyllisyys suorituskykyodotukset	DOI TAM UTAUT
Helppokäyttöisyys	kompleksisuus mielletty helppokäyttöisyys vaivattomuusodotukset	DOI TAM UTAUT
Sisäiset tekijät	yhteensopivuus tottumus hedoninen motivaatio asenne	DOI UTAUT2 UTAUT2 TAM
Ulkoiset tekijät	sosiaalinen vaikutus mahdollistavat olosuhteet hinta-arvo havaittavuus kokeiltavuus	UTAUT UTAUT UTAUT2 DOI DOI
Käyttöaikomus	käyttöaikomus innovaatio-päätöksentekoprosessi; vaiheet 1-3	TAM, UTAUT DOI
Käyttökokemus	kokemus innovaatio-päätöksentekoprosessi; vaiheet 4-5	UTAUT DOI

4 EMPIIRINEN TUTKIMUS

Tässä luvussa kuvataan tämän tutkielman empiirisen tutkimuksen kulkua. Ensin käydään läpi tutkimuksen lähtökohdat eli tutkimuksen tavoite, tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen esitellään valittu tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmä sekä perustellaan valittujen menetelmien käyttö. Näitä seuraa selostus tutkimuksen varsinaisesta toteutuksesta, jonka jälkeen käydään läpi valittuja analyysimenetelmiä ja selvennetään, kuinka kerättyä aineistoa on analysoitu. Lopuksi arvioidaan tutkimusmenetelmien luotettavuutta.

4.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli saada kartoittavaa ja kuvailevaa tietoa ruutu-aikasovellusten omaksumisesta ja käytöstä lasten älypuhelinien käytön kontrollissa. Tutkimuksen tavoite oli selvittää, *miten vanhemmat kokevat ruutu-aikasovellusten käytön lastensa älypuhelinien käytön kontrolloinnissa*. Tutkimusongelman selvittämiseksi esitettiin kolme tutkimuskysymystä:

1. *Mitä ruutu-aikasovelluksilla tarkoitetaan ja mihin niitä käytetään?*
2. *Miten ruutu-aikasovellusten käyttö vastaa vanhempien tarpeisiin?*
3. *Mitkä tekijät vaikuttavat ruutu-aikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön?*

Kirjallisuuskatsauksen avulla saatiin selville, mitä ruutu-aikasovelluksilla tarkoitetaan ja mihin niitä voidaan käyttää sekä mitkä tekijät voivat vaikuttaa teknologian omaksumiseen ja käyttöön. Tutkielman empiirisen osuuden avulla pyrittiin selvittämään tarkemmin, mihin ruutu-aikasovelluksia käytetään ja vastaako niiden käyttö vanhempien tarpeisiin sekä mitkä tekijät liittyivät ruutu-aikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön.

4.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 157). Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää jotain tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajarvi, 2018, 74). Tässä tutkimuksessa haluttiin kuvata ruutuaikasovellusten käyttöä lasten älypuhelin-käytön kontrolloinnissa ja ymmärtää, mitkä tekijät vaikuttavat ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön kyseisessä kontekstissa.

Laadullinen tutkimusote valittiin, koska se sopi parhaiten tutkimusongelman luonteeseen. Tutkimuksen tarkoitus oli saada kuvailevaa ja kartoittavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä, eikä tehdä tilastollisia yleistyksiä. Metsämuurosen (2011, 220) mukaan laadullinen tutkimusote sopii tutkimukseen, jossa halutaan selvittää tutkittavan aiheen yksityiskohtainen rakenne sen yleisluontoisen jakaantumisen sijaan. Aiemmat ruutuaikasovellusten tutkimukset (esim. Livingstone ym., 2014) ovat lähinnä selvittäneet, kuinka moni vanhemmista on käyttänyt ruutuaikasovelluksia, mutta ei sitä, mitä tekijöitä niiden käyttöön tarkemmin liittyy. Koska tutkittavaa ilmiötä voitiin pitää suhteellisen tuntemattomana, sitä haluttiin tutkia mahdollisimman kattavasti, mikä onnistui parhaiten laadullisen tutkimuksen avulla. Hirsjärven ym. (2007, 157) mukaan laadullinen tutkimus pyrkii tutkimaan tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja sen tarkoitus on enemmän löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä.

Laadullisen tutkimusotteen valintaan vaikutti lisäksi se, että muut perinteiset tutkimusstrategiat, kokeellinen ja kvantitatiivinen, (Hirsjärvi ym., 2007, 130), eivät soveltuneet tämän tutkimuksen tekemiseen. Kvantitatiivisen tutkimusstrategian avulla olisi voitu testata jo olemassa olevia teknologian omaksumista ja käyttöä selittäviä malleja tai teorioita ruutuaikasovellusten kontekstissa. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle olisi saattanut jäädä joitain vielä tuntemattomia ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä. Laadullinen tutkimusote voi tuoda esiin tietoa, jota ei määrällisin tutkimusottein pystyttäisi paljastamaan (Eisenhardt & Graebner, 2007). Kokeellisen tutkimuksen toteuttaminen ei ollut mahdollista tutkittavan ilmiön luonteen vuoksi. Ruutuaikasovellusten käyttöön lasten älypuhelin-käytön kontrolloinnissa liittyy useita tekijöitä, joista kaikkia ei olisi pystytty ottamaan niiden luonnollisessa tilassa mukaan kokeeseen. Sellaisten luonnollisten tilanteiden tutkiminen, joita ei voida järjestää kokeeksi, soveltuu nimenomaan laadullinen tutkimusote (Metsämuuronen, 2011, 220).

4.3 Tiedonkeruumenetelmä

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi valittiin haastattelu. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 35) mukaan haastattelu sopii tiedonkeruumenetelmäksi tutki-

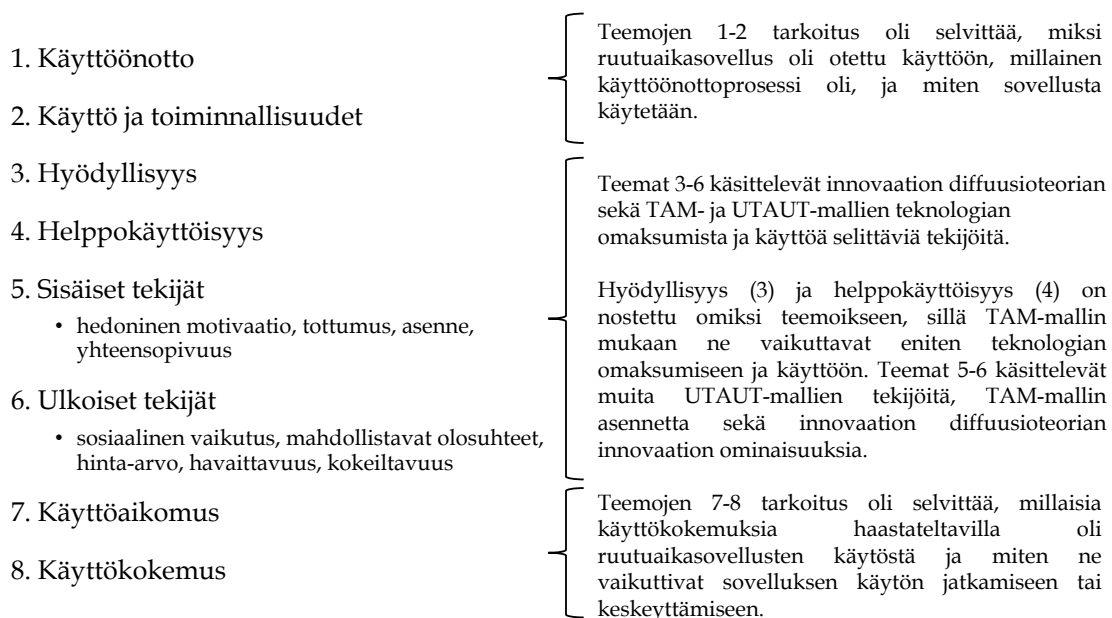
muksissa, joiden aihe on ennalta tuntematon ja joissa halutaan selventää ja syventää saatavia vastauksia ja kerättyä tietoa. Haastattelun valintaan vaikutti myös se, että muut laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät eivät olisi tuottaneet yhtä rikasta ja monipuolista aineistoa kuin haastatteluin kerätty aineisto. Havainnoinnin avulla ei olisi saatu riittävää tietoa tutkittavasta ilmiöstä eikä tutkimusongelmaan olisi siten voitu vastata. Erilaisten dokumenttien hyödyntämistä harkittiin siten, että tutkittavia olisi pyydetty pitämään päiväkirjaa ruutuaikasovellusten käytöstä ja näitä päiväkirjamerkintöjä olisi hyödynnetty aineistona. Ongelmaksi olisi noussut se, että aineisto olisi keskittynyt vain ruutuaikasovellusten varsinaiseen käyttöön eikä niiden omaksumiseen. Päiväkirjamerkintöjen hyödyntäminen ei olisi vastannut kunnolla tutkimusongelmaan, eikä saatuja tietoja olisi voitu syventää tai tarkentaa, ei ainakaan ilman haastattelua. Samoin kyselyssä, josta käytetään kirjallisuudessa myös termejä strukturoitu haastattelu (Myers & Newman, 2007) tai lomakehaastattelu (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 44), ei olisi voitu syventää tai tarkentaa saatuja tietoja. Kyselyssä ei olisi voitu tarkastella tutkittavaa ilmiötä yhtä kokonaisvaltaisesti kuin haastattelututkimuksessa. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä todettiin sopivan parhaiten tutkimusongelman luonteeseen, sillä se on joustava menetelmä, jossa vuorovaikutus tutkijan ja tutkittavan välillä mahdollistaa tiedonhaun kohdistamisen jo haastattelutilanteessa (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 34).

Vaikka haastattelu on laadullisen tutkimuksen yleisin ja yksi tärkeimmistä tiedonkeruumenetelmistä, ei sen käyttäminen ole täysin ongelmaton (Myers & Newman, 2007). Myersin ja Newmanin (2007) mukaan muun muassa haastattelutilanteen keinotekoisuus, tutkijan ja tutkittavan välillä mahdollisesti vallitseva luottamuksen puute, tutkijan vaikutus tutkittavaan haastattelun aikana ja yksinkertaisesti epäonnistunut haastattelu voivat vaikuttaa aineistonkeruuseen tai aineiston luotettavuuteen haitallisesti. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 35) huomauttavat, että haastattelu vaatii tekijältään taitoa ja kokemusta. Haastattelijan tulee osoittaa kunnioitusta haastateltavaa kohtaan ja välttää tuomitsemasta tai arvostelemasta haastateltavaa. Haastattelijan tulee antaa haastateltavalle tilaa ja sietää hiljaisuutta haastattelun aikana. Haastattelijan tulee kuunnella ja osoittaa kuuntelevansa reagoimalla haastateltavan puheeseen. (Hyvärinen, Nikander, Ruusvuori & Granfelt, 2017, 25-26.) Vaikka haastattelijalla toimisi moitteettomasti, voi haastattelu sisältää virheitä myös haastateltavasta johtuen. Haastateltava voi esimerkiksi antaa sosiaalisesti suositeltavia vastauksia todellisten mielipiteidensä sijaan. Tämän vuoksi luottamuksen rakentuminen tutkijan ja tutkittavan välille on erittäin tärkeää. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 35, 69.)

Haastattelua tiedonkeruumenetelmänä voidaan hyödyntää eri tavoin. Tässä tutkimuksessa haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista haastattelijalla ja haastateltavalla keskusteleminen. Teemahaastattelua pidetään puolistrukturoituna haastatteluna, sillä siinä on ennalta määrätty ja kaikille samana toistuvat teema-alueet, mutta siitä puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypilliset kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Teemahaastattelu ei ole kuitenkaan yhtä vapaa kuin strukturoimaton haastattelu, jossa ennalta on määriteltävä vain tutkittava ilmiö. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 48.) Teemahaastattelu valittiin haastattelukeinoksi, sillä sen avulla voitiin kohdentaa haastattelu koskemaan ruutuaikasovellusten

käyttöä ja omaksumista sekä niihin liittyviä tekijöitä jättäen kuitenkin haastattelavalle tilaa tuoda esiin muita hänelle merkityksellisiä asioita tutkittavasta ilmiöstä.

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 65) mukaan teemahaastattelun suunnittelussa teemojen valinta on yksi suunnittelun tärkeimmistä vaiheista. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 66) suosittelivat teemojen muodostamista teorialähtöisesti. Tässä tutkimuksessa teemahaastatteluun valittiin teemat (kuvio 6) teknologian omaksumista ja käyttöä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Teemat 1-2 tarkastelivat ruutuaikasovellusten käyttöönottoa ja sitä, miten sovelluksia käytännössä hyödynnetään. Teemat 3-8 käsittelivät ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä, jotka on koostettu aiemmas- ta tutkimuskirjallisuudesta (ks. luku 3, taulukko 4).

KUVIO 6 Teemahaastattelun teemat

Teemat toimivat haastattelussa keskustelua ohjaavina kiintopisteinä, mutta haastattelun eteneminen ei ole sidottu teemojen järjestykseen (Hirsjärvi & Hurme 67). Haastattelurunkoon (liite 1) kirjattiin ylös tarkentavia kysymyksiä kustakin teemasta, joita esitettiin haastateltaville tarpeen mukaan. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 48, 67) mukaan valittujen teemojen tulisi olla niin väljiä, että haastateltava voi halutessaan nostaa esiin uusia teemoja. Teemahaastattelurun- gon toimivuutta testattiin kahdella koehaastattelulla ja sitä muokattiin niiden pohjalta lopulliseen muotoonsa. Valitut teemat eivät muuttuneet koehaastatte- lujen jälkeen, mutta joihinkin teemoihin lisättiin tarkentavia kysymyksiä, jotta haastateltavat pystyisivät kertomaan tarkemmin kokemuksistaan kyseiseen teemaan liittyen.

4.4 Otanta

Vaikka laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole yleistää tutkimustuloksia tilastollisessa merkityksessä, voidaan aineistosta tehtyjen tulkintojen pohjalta osoittaa, mikä tutkittavassa ilmiössä on merkittävää. Tällöin on huolehdittava aineiston tarkoituksenmukaisesta keräämisestä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Koska laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata jotain ilmiötä, tulee haastateltavilla olla mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Näin ollen haastateltavat henkilöt eivät voineet olla täysin satunnaisesti valittuja vaan harkittuja ja tarkoitukseen sopivia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 74.) Tällöin puhutaan harkinnanvaraisesta näytteestä (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 59).

Tutkimukseen haluttiin löytää haastateltavaksi vanhempia, jotka käyttivät tai olivat käyttäneet jotain ruutuaikasovellusta yhden tai useamman alakouluikäisen lapsensa älypuhelimien käytön valvontaan tai seurantaan. Haastateltavista ei haluttu rajata pois vanhempia, jotka olivat joskus käyttäneet mutta eivät enää tutkimuksen tekohetkellä käyttäneet ruutuaikasovelluksia. Heiltä voitiin saada tietoa ruutuaikasovellusten käytöstä sekä niiden käytön keskeyttämiseen vaikuttaneista tekijöistä.

Haastateltaviksi haluttiin valita nimenomaan alakouluikäisten eli tutkimushetkellä 7–13-vuotiaiden lasten vanhempia, sillä heidän oletettiin hyödyntävän ruutuaikasovelluksia monipuolisimmin lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnissa. Tämä oletus tehtiin aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta, jonka mukaan vanhempien pyrkimykset kontrolloida lastensa median käyttöä vähenevät lapsen kasvaessa (Valkenburg ym., 1999; Nikken & Jansz, 2006; Livingstone & Helsper, 2008; Shin & Huh, 2011). Etenkin murros- ja teini-ikäisten lasten kohdalla vanhempien pyrkimysten kontrolloida lasten median käyttöä on todettu alkaneen vähenemään (Symons ym., 2017). Koska aiempi tutkimuskirjallisuus ei tarkemmin määrittele, minkä ikäisten lasten kohdalla vanhempien mediakontrolli vähenee, päädyttiin tässä tutkimuksessa tarkastelemaan alakouluikäisten lasten älypuhelimien käytön kontrollointia, sillä he muodostivat oman luonnollisen ryhmänsä ja heistä suurin osa ei olisi vielä murros- tai teini-ikäisiä.

Lasten ikärajoitusten lisäksi haastateltavien kohdejoukkoa rajattiin vielä siten, että kustakin perheestä haastateltiin aina vain yhtä vanhempaa, vaikka perheen molemmat vanhemmat olisivat käyttäneet ruutuaikasovelluksia. Tämä rajaus tehtiin, jotta saataisiin kerättyä mahdollisimman monipuolista aineistoa ruutuaikasovellusten käytöstä. Saman perheen vanhemmilla olisi saattanut olla samankaltaisia vastauksia ruutuaikasovellusten käytöstä, sillä niiden käytön voidaan olettaa olevan vanhempien yhteinen päätös. Vaikka saman perheen vanhemmilla olisi ollut omat subjektiiviset käyttökokemuksensa ruutuaikasovellusten käytöstä, olisi käyttöönottoon liittyvät tarpeet ja tavoitteet olleet hyvin todennäköisesti molemmilla vanhemmilla samanlaiset.

Haastateltavien etsiminen aloitettiin tutkijan lähipiiristä. Kaikkien haastateltavien ei kuitenkaan haluttu kuuluvan tutkijan lähipiiriin, sillä se olisi saattanut vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkijan lähipiiriläiset eivät välttämättä olisi

paljastaneet tutkittavasta ilmiöstä kaikkea johtuen läheisestä suhteesta haastateltavaan. Otantaa laajennettiin siten, että haastateltavia pyydettiin miettimään, olisiko heidän lähipiirissään haastatteluun sopivia henkilöitä. Tätä otantamallia kutsutaan lumipallo-otannaksi. Siinä haastateltavat johdattavat tutkijan toisen tiedonantajan pariin. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 59; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 74.) Yhdeksästä haastateltavasta neljä löydettiin tutkijan lähipiiristä ja loput viisi lumipallo-otannon avulla.

4.5 Haastattelututkimuksen toteutus

Suunnitellut teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina puhelinyhteyden avulla huhti- ja toukokuun vaihteessa vuonna 2020. Haastattelut päätettiin toteuttaa yksilöhaastatteluina, jotta haastateltavat pystyivät kertomaan kokemuksistaan tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman luontevasti. Ryhmähaastattelussa riskinä olisi ollut se, että haastateltavat eivät olisi halunneet jakaa kaikkia kokemuksiaan tutkittavasta ilmiöstä toisten haastateltavien kuullen. Tutkittavaan ilmiöön liittyi vahvasti haastateltavan perhe-elämä ja esimerkiksi kasvatukselliset asiat, jotka saatettiin kokea henkilökohtaisina.

Haastatteluja ei alun perin suunniteltu toteutettavan puhelinhaastatteluin, vaan perinteisinä kasvokkain tapahtuvina haastatteluina. Puhelinhaastatteluihin päädyttiin COVID-19-pandemian aiheuttamien poikkeusolojen takia. COVID-19-pandemian takia Suomessa suositeltiin tutkimuksen tekohetkenä välttämään kaikkia ylimääräisiä kontakteja ihmisiin (esim. UusiSuomi, 2020), jonka vuoksi perinteinen kasvotusten tapahtuva haastattelu ei ollut mahdollista toteuttaa eikä pandemian väistymistä voitu jäädä odottelemaan ennalta määrittämättömäksi ajaksi. Koehaastattelujen ja ennakkotiedustelun perusteella haastatteluja ei päätetty toteuttaa videopuhelinhaastatteluna, sillä konsepti oli monelle haastateltavalle vieras. Haastattelutilanne haluttiin tehdä haastateltavalle mahdollisimman neutraaliksi ja mukavaksi, jotta haastateltava voisi kertoa tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman luontevasti.

Puhelinhaastattelun sopivuudesta laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi on olemassa ristiriitaista tietoa. Puhelinhaastatteluja kerrotaan hyödynnettävän yleensä lähinnä strukturoiduissa haastatteluissa kuten esimerkiksi markkinointitutkimuksissa. Vähemmän strukturoitujen haastattelujen kohdalla puhelinhaastattelua pidetään perusteltuna valintana lähinnä, jos haastattelijan ja haastateltavien välillä on pitkiä maantieteellisiä etäisyyksiä. Puhelinhaastattelun sopimattomuutta vähemmän strukturoituihin haastatteluihin on perusteltu keskustelun näkyvien vihjeiden puuttumisella. Puhelinhaastattelussa on vaikeampaa esimerkiksi tulkita hiljaisuutta tai huomata, onko haastateltava ymmärtänyt kysymyksen. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 64; Hyvärinen ym., 2017, 231.) Hyvärisen ym. (2017, 233) mukaan puhelinhaastattelun ja kasvokkain tapahtuvan haastattelun välillä ei kuitenkaan olisi merkittäviä eroja. Heidän mukaansa puhelinhaastattelussa voidaan nähdä jopa etuja verrattuna kasvokkain tapahtuvaan haastatteluun. Puhelinhaastattelu tarjoaa haastateltaville enemmän yksityisyyttä, joka voi antaa haastateltavalle rohkeutta puhua va-

paammin. Haastateltava voi esimerkiksi kertoa rohkeammin sosiaalisesti epäsuotuisia vastauksia. (Hyvärinen ym., 2017, 232.)

Ennen puhelinhaastatteluja haastateltavia lähestyttiin kirjallisesti, kuten Eskola ja Suoranta (1998, 69) suosittelevat. Potentiaalisille haastateltaville lähetettiin lyhyt saate (liite 2) joko sähköpostitse tai muuna viestinä. Tämän jälkeen samaa viestintäkanavaa hyödyntäen varmistettiin haastateltavien soveltuminen tutkimukseen ja sovittiin haastatteluajankohta. Jokaisen puhelinhaastattelun alussa ennen varsinaista haastattelua käytiin vielä lyhyesti läpi tutkimuksen tarkoitus, kysyttiin lupa haastattelun tallentamiselle ja kerrottiin, kuinka haastateltavan yksityisyydensuojasta pidetään huolta läpi haastatteluprosessin: tallennetut puhelinhaastattelut tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua ja jokaista haastateltavaa käsitellään tutkimuksessa anonymisti.

Puhelinhaastattelut toteutettiin lyhyen, noin kahden viikon, ajanjakson sisällä. Tiivis haastatteluaiakataulu valittiin tarkoituksenmukaisesti, sillä haastateltavia haluttiin haastatella ruutuaikasovellusten käytöstä mahdollisimman samanlaisissa olosuhteissa. Tällä viitataan COVID-19 pandemian aiheuttamaan poikkeusaikaan, jolloin useimmat suomalaiset lapset olivat poissa koulusta ja opetus tapahtui etäopetuksena. Tästä johtuen sekä vanhempien ruutuaikasovellusten että lasten älypuhelinien käyttö mahdollisesti poikkesivat aiemmasta. Koska poikkeusajan jatkumisesta ei ollut tietoa, haluttiin haastattelut toteuttaa mahdollisimman lyhyen ajanjakson sisällä, jotta olosuhteet pysyisivät samanlaisina kaikissa haastatteluissa. Haastatteluissa poikkeusaikaa käsiteltiin yhdessä haastateltavien kanssa siltä osin kuin se oli vaikuttanut tutkittavaan ilmiöön.

Puhelinhaastatteluja toteutettiin yhteensä yhdeksän. Haastattelut olivat kestoltaan 35-58 minuuttia ja keskiarvoltaan noin 43 minuuttia. Jokainen haastattelu äänitettiin tietokoneella QuickTime Player -ohjelmalla ja haastattelut litteroitiin heti kunkin haastattelun jälkeen Word-tiedostoon. Näin mahdolliset puutteet tai epäselvyydet haastattelussa voitiin korjata helpommin haastattelu-tilanteen ollessa tuoreessa muistissa sekä haastattelijalla että haastateltavalla. Ainoastaan yhdessä haastattelussa jouduttiin ottamaan uudestaan yhteyttä haastateltavaan, ja sekin unohtuneen taustatietokysymyksen takia.

Koska haastattelut litteroitiin heti haastattelu-tilanteiden jälkeen, voitiin litteroinnin ohessa samalla tarkastella aineiston riittävyttä. Yhdeksännen haastattelun jälkeen todettiin, että aineisto on riittävää ja monipuolista, sillä haastattelussa ei ollut enää noussut esille uutta merkittävää tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin voidaan puhua saturaation saavuttamisesta eli tilanteesta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään (Tuomi & Sarajärvi, 2017, 74).

4.6 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi toteutettiin litteroinnin, taulukoinnin, teemoittelun sekä tyypittelyn avulla. Aineiston analyysi alkoi äänitettyjen haastattelutallenteiden litteroinnilla. Litterointiin ei ole olemassa selviä sääntöjä, mutta jos tarkoitus ei ole tehdä keskusteluanalyysia, voi litterointi olla epätarkempi (Hirsjärvi &

Hurme, 2008, 140). Haastattelut litteroitiin sanatarkasti, mutta haastateltavan äännähdyksiä, taukoja tai muita huomioita ei kirjattu litteroitavaan tekstiin.

Hyvärisen ym. (2017, 375) mukaan litteroinnin aikana haastateltavien tiedot, joista haastateltavan voi tunnistaa, tulee muuttaa anonyymeiksi (Hyvärinen ym., 2017, 375). Haastattelut litteroitiin sanatarkasti, mutta tunnistettavat tiedot muokattiin litteroinnin jälkeen anonyymeiksi. Haastateltavien nimet ja viittaukset omiin perheenjäseniin muutettiin siten, että aineistossa puhuttiin äideistä, isistä ja lapsista ilman nimiä. Jos perheessä oli useampi lapsi, heihin viitattiin joko iän mukaan (esim. 8-vuotias lapsi) tai syntymäjärjestyksessä (vanhin lapsi, keskimmäinen lapsi, nuorin lapsi). Litteroinnin jälkeen litteroitu haastattelu luettiin kokonaiskuvan muodostamiseksi, ja sitä muokattiin helpommin luettavaan ja analysoitavaan muotoon jättämällä tekstistä pois täytesanoja sekä tarpeetonta toistoja. Alla esimerkki litteroidun aineiston muokkaamisesta:

Alkuperäinen: No kyllä mä luulen, että me otettiin se käyttöön, se oli silloin, ootas, se tais olla silloin viime kesänä.

Muokattu: Kyllä mä luulen, että me otettiin se (ruutuaikasovellus) käyttöön viime kesänä.

Litteroinnin muokkaamisen jälkeen aineisto koodattiin aineiston käsittelyn ja analysoimisen helpottamiseksi. Aineistoa luettiin haastattelu haastattelulta läpi ja siihen tehtiin Wordin kommenttityökalua hyödyntäen koodausmerkintöjä. Eskolan ja Suorannan (1998, 111) mukaan teemahaastattelurunkoa voidaan käyttää koodaamisen apuvälineenä. Näin selkeiksi koodausmerkinnöiksi muodostuivat teemahaastattelurungon kahdeksan teemaa (ks. liite 1 tai kuvio 6). Näiden lisäksi koodausmerkintöinä käytettiin erilaisia avainsanoja, jos tarvittavaa koodimerkintää ei löytynyt haastattelurungon teemoista. Avainsanoja kerättiin listaksi, jota ylläpidettiin koodaamisen edetessä. Näin voitiin seurata selkeämmin, mitä mahdollisia uusia teemoja aineistosta nousi esiin ja vältyttiin päällekkäisiltä koodimerkinnöiltä. Avainsanoiksi muodostui: poikkeava tilanne (korona), konteksti, epätietoisuus, ongelmat, lapsen oikeudet ja yksityisyys, lapsen mielipiteet ja asenne, tunteet sekä ruutuaikasovelluksen tehokkuus.

Koodaamisen voidaan katsoa olleen jo osa analyysin teemoittelun vaihetta. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että tarkastellaan aineistosta esiin nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 173). Tuomi ja Sarajärvi (2018, 104-105) huomauttavat, että teemat eivät nouse aineistosta itsestään, vaan ne ovat tulosta tutkijan aktiivisesta tulkinnasta. Odotettavaa on, että esiin nousevat teemat pohjautuvat teemahaastatteluun valittuihin teemoihin, mutta näiden lisäksi voi syntyä uusia teemoja. Uusi teema voi syntyä myös alkuperäisten teemojen välisistä yhteyksistä. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 173.)

Avainsanojen ja haastattelurungon teemojen avulla aineistosta muotoiltiin yhteensä yhdeksän teemaa, jotka käsittelivät ruutuaikasovellusten käyttöön vaikuttavia tekijöitä. Teemat olivat käyttöönotto, käyttö, hyödyllisyys, helppokäyttöisyys, sisäiset tekijät, ulkoiset tekijät, käyttökokemus, käytön konteksti ja

lapsi (toinen käyttäjä). Esimerkkejä koodaus- ja teemoitteluprosessista löytyy liitteistä (liite 3).

Aineiston analysointi jatkui teemoittelun jälkeen tyypittelyllä. Analyysin yksi olennaisimmista osista on aineistosta esiin tulleiden seikkojen väliset suhteet toisiinsa, joita voidaan tarkastella tyypittelyn, ääriryhmien tai poikkeustapauksien avulla. Tyypittelyssä tarkastellaan aineistosta esiin nousseita tyyppejä, joita yhdistävät samat asiat. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 174-176.) Tyypittely edellyttää aineiston teemoittelua (Eskola & Suoranta, 1998, 130). Tyypittelyn avulla aineistosta poimittiin esiin erilaisia ruutuaikasovellusten käyttäjätyyppejä sen perusteella, millaisia tavoitteita näillä oli ruutuaikasovellusten käytölle ja miten nämä ruutuaikasovelluksia lopulta hyödynsivät. Vertailemalla tyyppejä keskenään voitiin paremmin tarkastella muun muassa sitä, miten ruutuaikasovellusten käyttö vastaisi vanhempien tarpeisiin (tutkimuskysymys 2).

4.7 Haastattelututkimuksen luotettavuus

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 184) mukaan haastattelututkimuksen luotettavuutta tulee tarkastella tutkimuksen eri vaiheissa. Siksi haastattelututkimuksen luotettavuuteen pyrittiin kiinnittämään huomiota jo aineistonkeruumenetelmän valinnassa tarkastelemalla haastattelumenetelmään liittyviä mahdollisia ongelmatilanteita. Näitä olivat muun muassa haastattelutilanteen keinotekoisuus sekä tutkijan ja tutkittavan välillä mahdollisesti vallitseva luottamuksen puute (Myers & Newman, 2007). Haastattelutilanteissa pyrittiin luomaan sellainen ilmapiiri, että haastateltavan olisi ollut mahdollisimman helppo puhua tutkittavasta ilmiöstä. Ennen varsinaisia haastatteluja suoritettiin kaksi koehaastattelua, joiden tarkoitus oli sekä testata laadittua haastattelurunkoa mutta myös kiinnittää huomiota haastattelutilanteen sujuvuuteen. Koska haastattelut suoritettiin puhelinyhteyden avulla, kiinnitettiin haastattelutilanteessa erityistä huomiota siihen, että tutkijan aktiivinen kuuntelu välittyi haastateltavalle.

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 184) mukaan hyvällä haastattelurungolla voidaan vaikuttaa aineiston luotettavuuteen jo ennen varsinaista aineiston keruuta. Tämän vuoksi haastattelurunko muotoiltiin vasta, kun tutkielman kirjallisuuskatsaus oli saatu tehtyä, sillä haastattelurungon teemojen valinnassa haluttiin hyödyntää aiempaa tutkimuskirjallisuutta. Haastattelurunkoon pyrittiin sisällyttämään suhteellisen paljon mahdollisia tarkentavia kysymyksiä, jotta teemoista saataisiin varmasti monipuolisesti tietoa. Haastattelutilanteessa haastateltavalle annettiin kuitenkin tilaisuus keskustella tutkittavasta ilmiöstä ennalta määrättyjen teemojen ulkopuolelta, ja haastattelun lopuksi haastateltavaa kannustettiin kertomaan haastattelijalle mitä tahansa, mitä hänelle vielä tutkittavasta aiheesta tulisi mieleen. Haastattelurungon laatuun panostettiin testamalla sitä kahden koehaastattelun avulla, jotta nähtiin käytännössä haastattelurungon toimivuus. Koska haastattelurunkoon ei tehty koehaastatteluiden jälkeen merkittäviä muutoksia, voitiin niistä kerätty aineisto ottaa mukaan varsinaiseen tutkimukseen.

Haastattelutilanteessa aineiston laatuun voidaan vaikuttaa onnistuneella litteroinnilla. Tämän varmistamiseksi täytyy huolehtia, että haastattelun äänitystä varten tarvittava tekninen välineistö toimii. Lisäksi aineiston laatua parantaa se, että haastattelut litteroidaan heti haastattelutilanteen jälkeen ja että jokaisessa litteroinnissa käytetään samoja litterointikäytänteitä. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 18, 184.) Puhelinhaastattelut äänitettiin tietokoneen äänitysohjelmalla, jolloin pystyttiin reaaliajassa seuraamaan, että äänitys toimi. Litteroinnit tehtiin heti haastatteluiden jälkeen ja litterointitekniikka oli jokaisessa litteroinnissa sama: äänitetyt puhelinhaastattelut litteroitiin sanatarkasti ilman äännähdysten ja taukojen merkitsemistä.

Puusan, Juutin ja Aaltion (2020, 175) mukaan laadullisen tutkimuksen analyysin luotettavuuteen voidaan vaikuttaa kuvaamalla yksityiskohtaisesti ja perustellusti se, kuinka analyysi on tehty. Tämän vuoksi aineiston analyysia on kuvattu vaihe vaiheelta, ja tutkielman liitteeksi on lisätty esimerkkejä koodausmerkinnöistä ja teemoittelusta (liite 3). Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 12) mukaan haastattelututkimuksen tuloksiin liittyy aina tulkintaa, mikä on vaikuttanut myös tämän tutkimuksen tuloksiin. Aineiston pohjalta tehtyjä tulkintoja on kuitenkin pyritty avaamaan kuvaamalla analyysiprosessia sekä esittämällä litteroidusta aineistosta haastateltavien suoria lainauksia tehtyjen tulkintojen tueksi.

Edellä mainittujen keinojen lisäksi laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä kuvaamalla tutkimusta ympäröivä tilanne sekä mahdolliset muut erityistekijät, jotka ovat saattaneet vaikuttaa tutkimustuloksiin (Puusa ym., 2020, 175). Tämän vuoksi tutkimushaastattelun toteutuksesta on kerrottu seikkaperäisesti ja siinä on otettu huomioon haastattelutilanteen aikana vallinneet poikkeukselliset olosuhteet johtuen COVID-19-pandemiasta. Poikkeukselliset olosuhteet eivät vaikuttaneet ainoastaan haastattelututkimuksen käytännön toteuttamiseen vaan myös tutkittavaan ilmiöön. Tämä pyrittiin huomioidaan aineiston analyysissä erittelemällä haastateltavien vastauksia sen mukaan, miten ne liittyivät tutkittavaan ilmiöön ennen poikkeuksellisia olosuhteita ja niiden aikana.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa käsitellään haastattelututkimuksen tuloksia. Ensin kootaan yhteen taustatietoja haastateltavista ja heidän ruutuaikasovellusten käytöstä. Tämän jälkeen tarkastellaan ruutuaikasovellusten käyttöönottoa ja sitä, mihin ruutuaikasovelluksia varsinaisesti käytetään ja vastaako niiden käyttö vanhempien tarpeisiin. Lopuksi tarkastellaan, mitkä tekijät vaikuttavat ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön.

5.1 Taustatiedot

Tutkimusta varten haastateltiin yhdeksää vanhempaa, joilla on tai on ollut käytössä jokin ruutuaikasovellus alakouluikäisen lapsensa älypuhelimien käytön valvomiseksi tai seuraamiseksi. Haastatelluista yhdeksästä vanhemmasta kaikki yhtä lukuun ottamatta käyttivät ruutuaikasovelluksia edelleen haastatteluhetkellä. Haastateltavista kahdeksan oli äitejä ja yksi isä. Haastateltavien perheet olivat keskenään erilaisia yhden vanhemman ja yhden lapsen perheestä kahden vanhemman ja useamman lapsen perheisiin. Joissakin perheissä molemmat perheen vanhemmat käyttivät ruutuaikasovelluksia, toisissa vain toinen vanhemmista. Lasten kohdalla ruutuaikasovelluksia käytettiin kaikkien niiden perheen lasten kohdalla, joilla oli oma älypuhelin ja jotka olivat aloittaneet jo alakoulun.

Haastateltavien joukossa käytettiin tai oli käytetty yhteensä neljää eri ruutuaikasovellusta: FamilyLink, Ruutuaika (iPhone), ScreenTime ja F-Securen ruutuaikasovellus. Jotkut perheet olivat kokeilleet useampaa ruutuaikasovellusta ja yhdessä perheessä oli käytössä kaksi eri ruutuaikasovellusta samaan aikaan. Haastateltavat olivat käyttäneet ruutuaikasovelluksia muutamasta kuu-kaudesta muutama vuoteen. Perheissä, joissa oli useampia lapsia, oli saatettu ottaa ruutuaikasovellus käyttöön eri aikaan eri lasten kohdalla. Yhteenveto haastateltavien taustatiedoista on esitetty alla olevassa taulukossa (taulukko 5). Jokaiselle haastateltavalle on annettu taulukossa esiintyvä tunnus, jota käytetään myöhemmin viitattaessa kyseisen haastateltavan vastauksiin.

TAULUKKO 5 Yhteenveto haastateltavien taustatiedoista

Tunnus	Haastateltava	Haastateltavan perheenjäsenet	Lasten iät vuosina	Käytettävä ruutuaikasovellus	Käyttöaika vuosina	Jatkuuko käyttö
H1	Äiti	lapsi	7	Ruutuaika (iPhone)	alle 1	kyllä
H2	Äiti	puoliso* ja 3 lasta	13, 11, 7*	FamilyLink	2-3	kyllä
H3	Äiti	puoliso ja 3 lasta	12, 8, 6*	FamilyLink	1-2	kyllä
H4	Äiti	puoliso ja 3 lasta	13, 11, 9	Ruutuaika (iPhone) FamilyLink ScreenTime	2-3 1-2 alle 1	kyllä kyllä ei
H5	Äiti	puoliso* ja 3 lasta	11, 9, 6*	ScreenTime	alle 1	ei
H6	Äiti	puoliso* ja 3 lasta	12, 4*, ½*	FamilyLink	1-2	kyllä
H7	Äiti	puoliso* ja lapsi	11	FamilyLink	alle 1	kyllä
H8	Isä	puoliso ja lapsi	9	FamilyLink F-Securen sovellus	alle 1 alle 1	kyllä ei
H9	Äiti	puoliso* ja 2 lasta	10, 7	FamilyLink	alle 1	kyllä

*ei käytä ruutuaikasovellusta tai sen käyttö ei koske häntä

5.2 Käyttöönotto

Kysyttäessä syitä ruutuaikasovellusten käyttöönottoon, kaikki haastateltavat kertoivat, että heillä oli tarve rajoittaa ja valvoa lapsensa älypuhelimien käyttöä. Kuitenkin syyt lapsen älypuhelimien käytön rajoittamiseen ja valvomiseen poikkesivat toisistaan haastateltavien kesken. Muutama haastateltava toi esiin, että tarve rajoittaa lapsen älypuhelimien käyttöä johtui lapsen nuoresta iästä. Alakouluikäisiä lapsia pidettiin liian nuorina siihen, että he osaisivat itse säädellä älypuhelimien käytön määrää.

Lapsi on vielä niin pieni, että ei osaa itse tai, että ei niin ymmärrä sitä, mikä on oikea määrä käyttää sitä kännykkää tai vaikka pelata jotakin peliä päivässä. (H1)

Etenkin sen verran pienet alakoululaislapset on, että ei ne kykene vielä semmoiseen omin päin rajoittamiseen, kun ei kykene kaikki aikuisetkaan. (H4)

Suurin osa haastateltavista kertoi, että tarve rajoittaa ja valvoa lapsen älypuhelimien käyttöä liittyi lapsen liialliseen älypuhelimien käyttöön. Lasten liiallinen älypuhelimien käyttö ja etenkin liiallinen pelaaminen aiheutti joissain haastateltavien perheissä toistuvaa huomauttelua älypuhelimien pois laittamisesta tai suoranaisia riitoja älypuhelimien käytöstä. Tämän vuoksi vanhemmat olivat miettineet uusia keinoja lapsen älypuhelimien käytön rajoittamiseksi. Jotkut haastateltavista kokivat, että lasten älypuhelimien käytön valvominen oli hankalaa, ja tähän haettiin ratkaisua ruutuaikasovelluksista. Monet haastateltavat olivat yrittäneet puuttua lapsen älypuhelimien käyttöön jo muilla keinoin ennen ruutuaikasovellusten käyttöä.

Sitä oli niin hankala valvoa puhelimen käyttöä muuten, kun ottamalla sen puhelimen pois. - - Kyllä mä luulen, että pelaamisen rajoittaminen on ollut se vahvin syy. Varmaan vaan, että ei mene siihen pelaamiseen koko päivä. Ei lapsi roiku missään

WhatsAppissa tai tällöisissä. YouTube se kyllä katsoo, että sitä vähän rajoittaa. (H3)

Tuntui, että oli koko ajan se puhelin kädessä. Sitten oli vielä pleikkari, ja tuntui, ettei oo mitään muuta kuin tuota ruutua. Sen (älypuhelimien) kanssa tanistettiin (riideltiin) ja sitä vaihdettiin sitä puhelinta, että se ei olisi älypuhelin ja sille tuli sellainen vanhanaikainen, millä pysty vaan soittaa. Silleen ajattelin, että on pakko pitää kännykkä, että saa siihen yhteyden, kun oli sitten jo kouluikäinen. Sen kanssa se oli semmoista tanistamista, sitä otettiin sit välillä pois ja sitten saat takaisin ja sellaista uhkailua, että kännykkä lähtee pois. (H7)

Kaikissa haastateltavien perheissä lapsen älypuhelimien käyttöä ei koettu liiallisena siinä määrin, että siitä olisi muodostunut perheessä ongelmia. Eräs haastateltava toi ilmi, että hän käyttää ruutuaikasovellusta ennaltaehkäisevään tarkoitukseen, jotta lapsen älypuhelimien käytöstä ei aiheudu ongelmia tulevaisuudessa:

Jotenkin mä koen, että on sellainen tasapaino, se ei oo sitä pelkkää puhelin puhelin. On muutakin vastapainoa. - - Ehkä mä kokisin, että se (ruutuaikasovellus) on ennaltaehkäisevä. (H9)

Rajoittamisen ja valvomisen lisäksi ruutuaikasovelluksia oli otettu käyttöön tarkoituksena saada lapset kiinnittämään enemmän huomiota älypuhelimien käyttöön. Sen sijaan, että vanhemmat olisivat lapsen kertoman varassa siitä, kuinka paljon lapsi on älypuhelinta käyttänyt, vanhemmat kaipasivat luotettavampaa tietoa älypuhelimien todellisesta käytöstä.

Ideana oli alun perin se, että ne itse huomaisivat sen, miten paljon sitä puhelinta tulee käytettyä. - - Ja sitten se, että se (ruutuaikasovellus) pitää ottaa käyttöön, jotta minä voin nähdä sen (käytön). Muuten se ois vaan sen lapsen kertoman varassa, sit se ei ehkä vielä kovin rehellisesti toimisi. - - Se on ainakin meidän pohja se. Ei se, että saatais vaan jonkinlaisia hallintakeinoja vaan, että yrittää niillä saada sitä (lasta) huomaamaan sitä käytöstä itse. (H4)

Ruutuaikasovellusten käyttöönottamisen syiden lisäksi haastateltavilta kysyttiin, mistä he olivat saaneet tietää ruutuaikasovelluksista. Suurin osa haastateltavista oli kuullut ruutuaikasovelluksista omasta lähipiiristään joko omien ystäviensä ja sukulaistensa kautta tai lapsen kavereiden vanhemmilta. Muutama haastateltava kertoi lukeneensa ruutuaikasovellusten käytöstä lehdestä tai internetistä joko sattumalta tai tietoisesti ruutuaikasovellusten käytöstä tietoa hakien. Yleistä oli kuitenkin se, että joku haastateltavan lähipiiristä oli suositellut jotain ruutuaikasovellusta haastateltavalle.

Mä oon saanu tiedon ystäväperheeltä, jossa on myös tällöinen teini-ikäinen lapsi. Itse asiassa tämä lapsi, kun oltiin yhdessä viettämässä iltaa, niin tämä lapsi sitä harmitteli, kuinka vanhemmat voivat sulkea puhelimen tuosta noin vaan, ja mä ajattelin, että tämä on hieno systeemi, että mikä tämä tällöinen on ja sitten tulikin puheeksi, että tällöinen FamilyLink sovellus on. Sit mä lataisin sen. (H6)

Jonkin verran googlettelin asiaa ja puhuin ystävien kanssa ja kuulin tästä FamilyLinkistä. (H2)

Ruutuaikasovellusten käyttöönotto sen lataamisen, asentamisen ja käytön aloittamisen näkökulmasta koettiin suhteellisen helpoksi. Ainoastaan ne haastateltavat, jotka kokivat omat teknologiset taidot heikoiksi, olivat kokeneet ruutuaikasovellusten asentamisen ja käyttöönoton haastavampana kuin muut. Toisaalta nämäkään haastateltavat eivät olleet kokeneet ruutuaikasovellusten käyttöönottoa ylivoimaisen haasteellisena.

Mä en ole mikään kauhean nero näissä tämmöisissä sovellus tai tietokone tai missään asioissa, niin meillä meni yllättävän kauan, että me saatiin se. Mutta puhelimet vierekkäin ja se kyselee kysymyksiä, mä en muista lähettääkö se jonkun varmistusviestin koodin tai jonkun. Mut sen jälkeen se on ollut ihan ok käyttää. Kyllä siinä hetki meni, mutta ei se mitenkään vaivalloista ollut. Näinkin huonosti osaava osasi sen kyllä asentaa. (H6)

Mä en ole mikään atk guru ja uusien appien asentelija, mun mielestä se sujui yllättävän kivuttomasti. Mutta olihan siinä sit kaikkea taas, että mikähän oli jonkun, oliko se niin että siinä piti olla jotain google tiliä, että niiden salasana. (H9)

Kaikkein helpoimmaksi käyttöönoton kokivat Ruutuaika (iPhone) ruutuaikasovelluksen käyttäjät. Ruutuaika (iPhone) löytyy valmiina iPhone-älypuhelimista, eikä sitä tarvitse erikseen asentaa. ScreenTime- ja FamilyLink-sovellusten kohdalla lähes kaikki näitä sovelluksia käyttäneet haastateltavat toivat esiin, että käyttöönottoon oli selkeät ohjeet, jotka tekivät käyttöönotosta hyvin helpon. FamilyLinkin käyttöönoton vaivattomuuteen vaikutti myös se, että sovellus oli yhteensopiva jo olemassa olevien Google-tilien kanssa.

Aika yksinkertaiset ohjeet. Ehkä vei enemmän aikaa, kun jonkun muun apin lataaminen ja asentaminen, kun siinä tietysti piti laittaa lastenkin puhelimiin. En kokenut sitä mitenkään vaikeana tai haastavana, tai jos se olisi ollut liian vaikeata tai haastavaa niin se olisi jäänyt minulta tekemättä. Jos oikein muistan, niin ne oli aika selkeät ne ohjeet, sen kun teki vaan ohjeiden mukaan niin se oli siinä. (H2)

Olihan se helppo. Kun on nuo kaikki muutkin Google sovellukset käytössä niin kylähän se aika simpelli oli. Latas vaan ensin omalle puhelimelleen ja siinä pääkäyttäjä ja siinä piti sitten lapselle e-maili tili ja sieltä kautta sai kaikki mitä tarvitsi. (H8)

Ainoastaan yhden, F-Securen, ruutuaikasovelluksen kohdalla käyttöönotto oli koettu vaivalloiseksi. Sen lisäksi, että tämän ruutuaikasovelluksen kohdalla täytyi luoda erillisiä tilejä palveluntarjoajan internetsivuilla, ei sovellusta saanut FamilyLinkin, Ruutuajan (iPhone) ja ScreenTimen tapaan heti käyttöön, vaan sovellus vaati yksityiskohtaisten asetusten asettamisen heti alkuun.

Se (käyttöönotto) oli, niin kuin muutenkin, niin vähän hankalampi. Mun piti ensin sieltä verkkosivujen kautta luoda se tili, ja sitten sieltä luoda ikään kuin se perhepaketti, jonka jälkeen sen pystyi vasta puhelimelta aktivoimaan. Sen muistaa, miten työläs se on se käynnistäminen siinä. Kun teet uudestaan sen siihen puhelimeen, niin sä joudut jokaiseen sovelluksen, ne alkaa semmoisessa kysymysmerkki tilassa, ja sä

joudut hyväksymään ne aikarajoituksin tai hyväksymään kokonaan kaikki sovellukset erikseen. Se käyttöönotto on sellainen prosessi. (H8)

5.3 Käyttö

Kysyttäessä haastateltavilta, miten nämä käyttävät ruutuaikasovelluksia, nousi neljä käyttötarkoitusta esiin: lapsen älypuhelimien käytön rajoittaminen sisällön tai ajan perusteella, lapsen älypuhelimien käytön seuraaminen sekä lapsen älypuhelimien paikannus. Haastateltavien kuvailemat käyttötarkoitukset ja niiden esiintyvyys haastateltavien kesken on esitetty alla olevassa taulukossa (taulukko 6).

TAULUKKO 6 Ruutuaikasovellusten käyttötarkoitukset

Ruutuaikasovelluksen toiminto	H1	H2	H3	H4	H5	H6	H7	H8	H9
Aikarajoitukset:									
Ruutuaika		x	x	x	x	x	x	x	x
Yölukitus		x	x	x	x	x	x	x	x
Sovelluskohtaiset rajoitukset	x			x	x	x		x	
Kannustin/rangaistus		x				x			
Sisältörajoitukset:									
Sovellusten lataaminen	x	x	x			x	x	x	
Sovellusten estäminen		x		x	x				
Ikärajojen valvonta	x	x	x	x		x		x	
Internetin selaamisen valvonta						x		x	
Käytön seuranta	x			x	x	x		x	x
Paikannus		x	x			x	x	x	

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä ruutuaikasovelluksia rajoittaakseen jollain tapaa lapsen älypuhelimien käyttöä. Se, kuinka paljon ja yksityiskohtaisesti lapsen älypuhelimien käyttöä rajoitettiin, vaihteli haastateltavien kesken. Rajoittamisen määrään ja laatuun vaikuttivat vanhempien tarpeet sekä käytettävän ruutuaikasovelluksen tarjoamat mahdollisuudet. Yhteistä kaikille haastateltaville yhtä lukuun ottamatta oli se, että he olivat asettaneet ruutuaikasovelluksella lapselleen oman ruutuajan, eli tunti- ja minuuttimääreisen ajan, jonka verran lapsi sai käyttää älypuhelimiaan vuorokaudessa. Jos lapsen ruutuaika täyttyi, lapsen puhelin lähtökohtaisesti lukittui niin, että sillä pystyi vain soittamaan ja vastaamaan puheluun. Yksi ruutuaikasovellus, Ruutuaika (iPhone), antoi vanhemman asettaa myös muita sovelluksia lapsen käytettäväksi, vaikka ruutuaika olisi täyttynyt. Nämä sovellukset eivät myöskään kuluttaneet lapsen ruutuaikaa.

Ruutuajan lisäksi osa vanhemmista rajoitti, mihin aikaan vuorokaudesta lapsi pystyi älypuhelimiaan käyttämään. Tätä yölukitustoimintoa käytettiin rajoittamaan etenkin lapsen älypuhelimien käyttöä yöaikana siten, että puhelin avautui aamulla ja lukittui illalla tiettyyn aikaan. Näin lapsi pystyi käyttämään

omaa ruutuaikaansa sen aikaikkunan puitteissa, jonka vanhempi oli hänelle yölukitustoiminnon kautta asettanut.

Ruutuajan ja yölukituksen lisäksi osa haastateltavista oli asettanut tarkempia sovelluskohtaisia rajoituksia lapsen älypuhelimien käytölle. Tämän toiminnon kohdalla ruutuaikasovellusten ominaisuudet poikkesivat jonkin verran toisistaan. Kaikilla ruutuaikasovelluksilla pystyi rajoittamaan yksittäiseen sovellukseen käytettävää aikaa, mutta vain Ruutuaika (iPhone) -sovelluksella pystyi asettamaan käytettäviä sovelluksia rajattomaan käyttöön. Rajaton käyttö tarkoitti sitä, että sovelluksen käyttö ei kuluttanut lapselle asetettua ruutuaikaa, ja jos lapsen ruutuaika oli täynnä, pystyi lapsi näitä sovelluksia silti käyttämään. Tämän vuoksi sovelluskohtaisten rajoitusten hyödyntäminen oli yleisempää Ruutuaika (iPhone) -sovelluksen käyttäjillä kuin muilla. Siinä missä kaikki Ruutuaika (iPhone) -sovelluksen käyttäjät hyödynsivät sovelluskohtaisia rajoituksia, muiden ruutuaikasovellusten käyttäjistä vain muutamat tekivät samoin. Muut kuin Ruutuaika (iPhone) -sovelluksen käyttäjät eivät kokeneet sovelluskohtaista rajoittamista tarpeelliseksi, vaan päivittäisen ruutuajan rajoittaminen riitti heille. Haastateltava, joka käytti samaan aikaan sekä Ruutuaikaa (iPhone) että FamilyLinkiä, piti Ruutuaikaa (iPhone) sovelluskohtaisten rajoitusten vuoksi parempana ruutuaikasovelluksena kuin FamilyLinkiä. Haastateltava kuvaili sovellusten käyttöä seuraavalla tavalla:

Ja ollaan kyllä huomattu, että se on niin paljon järkevämpi ja monipuolisempi se Applen versio, koska siinä pystyy, se on jotenkin niin hyvä, kun siinä pystyy tarkkaan määrittelemään, mitä sovellusta saa käyttää montako minuuttia ja että onko jotkut sellaiset sovellukset, jotka on aina käytettävissä. - - Siinä (FamilyLinkissä) ei voi määrittää, että voisi käyttää Outlookin sovellusta tai muuta rajattomasti tai näin. Se on vähän hankala. (H4)

Aikarajoitusten asettaminen mahdollisti ruutuaikasovelluksen käytön kannustimina tai niin kutsuttuina porkkanoina, kuten monet haastateltavat asian ilmaisivat. Tekemällä kotitöitä, panostamalla koulunkäyntiin tai muulla keinolla lapsi saattoi saada lisää ruutuaikaa. Muutama vanhempi kertoi käyttävänsä ruutuaikasovellusta myös päinvastoin: jos lapsen koulunkäynti ei sujunut tai lapsi käyttäytyi huonosti, saatettiin ruutuaikaa vähentää tai puhelin lukita kokonaan. Eräs haastateltava kuitenkin totesi, että tämä ei ole hänestä hyvä tapa käyttää ruutuaikasovellusta, vaikka hän niin tekeekin:

Joskus kun tulee riita, niin mä saatan sanoa, no niin puhelin menee koko loppu päiväksi kiinni, ja sit mä laitan sen tavallaan kiinni rangaistukseksi ja se on musta hirveen ärsyttävää, että mä teen niin, koska se on mun mielestä aika huono rangaistus. (H6)

Ruutuaikasovelluksilla ei pelkästään rajoitettu lapsen käyttämää aikaa älypuhelimella, vaan myös älypuhelimella käytettävää sisältöä. Osa haastateltavista oli asettanut lapsille rajoituksia niin, että lapsi ei pystynyt lataamaan ja asentamaan älypuhelimelleen sovelluksia ilman vanhemman hyväksyntää ruutuaikasovelluksen kautta. Lisäksi vanhempi pystyi kieltämään jo asennetun sovelluksen käytön niin halutessaan. Ruutuaikasovelluksia hyödynnettiin myös erilaisten

ikärajojen valvonnassa: esimerkiksi sovelluskaupat eivät mahdollistaneet asetetun ikärajan ylittävien sovellusten lataamista tai hakukoneen hakutuloksia suodatettiin lapsen iän mukaisesti. Turvallisemmasta internetin selaamisesta mainitsi vain muutama haastateltava. Lisäksi joillakin haastateltavilla oli epätietoisuutta siitä, miten hyvin ruutuaikasovellus pystyi rajoittamaan lapsen internetin käyttöä.

Ja taisi olla nettisovellukset, eli siinä SafeSerach, se antoi vain tietyt sivut, mitkä on luokiteltu, niitä pystyi vaan käyttämään sen F-securen oman selaimen kautta. (H8)

Se (ruutuaikasovellus) asettaa siihen puhelimeen ne rajoitukset, esimerkiksi aikuisviihdesivustoille taikka haitalliseen aineistoon Youtubesta, tämmöiseen väkivalta tai just aikuisviihde mitä on, se asettaa rajoituksia nettisivuille. Mä en tiedä, kuinka paljon se itse Google tili jo itsessään rajoittaa. Ei pääse mihinkään pornosivuille, eikä seuranhaku palstoilla taikka tämmöisillä. (H6)

Rajoitusten asettamisen lisäksi haastateltavat käyttivät ruutuaikasovelluksia seuratakseen lapsen älypuhelimien käyttöä. Käytön seuraamisella viitataan tässä sellaiseen lapsen älypuhelimien käytön seuraamiseen, missä vanhemman ensisijainen tarkoitus on vain nähdä, mitä lapsi älypuhelimellaan tekee eikä puuttua siihen muuten. Vaikka vanhempi ei olisi rajoittanut lapsen ruutuaikaa mitenkään, kaikki haastateltavien käyttämät ruutuaikasovellukset tarjosivat vanhemmille mahdollisuuden seurata, mihin lapsi älypuhelimellaan käytti ja kuinka kauan. Ruutuaika (iPhone) ja ScreenTime -sovellusten käyttäjät kertoivat, että sovellus tarjosi heille automaattisesti viikoittaisen ruutuaikaraportin lapsen älypuhelimien käytöstä. Osa vanhemmista oli kiinnostuneita näkemään, mitä sovelluksia lapsi älypuhelimellaan käytti, toisille riitti, että he olivat voineet rajoittaa älypuhelimien käyttöä ja näin ollen luottaa siihen, että älypuhelimella käytettiin järkevästi.

Rajoitusten ja käytön seuraamisen lisäksi osa haastateltavista hyödynsi ruutuaikasovellusten paikannustoimintoa. Jotkut haastateltavista eivät olleet koskaan käyttäneet paikannustoimintoa eivätkä he kokeneet sitä tarpeelliseksi. Joillekin haastateltaville paikannustoiminto loi turvaa tietäen, että sitä voisi tarpeen tullen hyödyntää, mutta sellaisia tilanteita oli tullut vastaan harvoin. Kuitenkin pieni osa haastateltavista koki paikannustoiminnon hyvin tärkeäksi ja he käyttivät toimintoa toistuvasti ja usein. Paikannustoiminto nähtiin hyödyllisenä myös tilanteessa, jossa lapsi voisi hukata älypuhelimensa. Paikannuksen käytöstä kommentoitiin haastattelussa muun muassa seuraavaa:

Ei olla yhtään kertaa käytetty. En ole edes ajatellut, että semmosia vois käyttää. Ei oikeastaan oo ollu tarvetta ja ehkä myöskin senkin takia, että meillä lapset ottaa aika harvoin puhelinta mukaan, jos ne lähtee vaikka puistoon. (H4)

Sijaintia mä käytän tosi paljon, varsinkin silloin kun lapsi on koulun jälkeen jossain ja mun pitää saada sitten, jos se ei vastaa puhelimeen niin sit mä katon yleensä. Se toimii suhteellisen hyvin, se on aika tarkka. (H6)

Melkein kaikki haastateltavat kokivat, että ruutuaikasovellusten käyttö vastasi heidän odotuksiinsa ja tarpeisiinsa. Muutamat haastateltavat kokivat saaneensa

ruutuaikasovellusten käytöstä enemmän hyötyä kuin mitä he osasivat odottaa. Paikannustoiminto oli monelle vanhemmalle hyödyllinen ominaisuus, jonka käyttöä ei oltu aluksi edes mietitty. Vain yksi haastateltavista koki, että ruutuaikasovelluksen käyttö ei täysin vastannut hänen odotuksiinsa, sillä ruutuaikasovelluksen käyttö ei vaikuttanut lapsiin, kuten vanhempi oli ajatellut:

Ideana oli alun perin se, että ne itse huomasivat sen, miten paljon sitä puhelinta tulee käytettyä, että sitten voisi rajoittaa, että se ei ois niinkään meistä vanhemmista kiinni, että pitäisi laittaa ne tiukat rajat, johon sitten se aina tyssää. Mutta eihän se oo sillä tavalla toiminu, kun ajateltiin. Vaan se menee se ruutuaika täyteen jo heti aamulla. Saattaa käydä niin, että jo ennen aamupalaa poika on jo kaksi tuntia käyttänyt puhelinta, ja että saanko lisäaikaa, että voin tehdä näitä kouluhommia. Ei se ihan nappiin oo mennyt. (H4)

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan ruutuaikasovellusten käytön tehokkuutta lapsensa älypuhelimien käytön kontrolloinnissa Likertin-asteikoilla yhdestä viiteen siten, että viisi tarkoitti hyvin tehokasta ja yksi hyvin tehotonta. Haastateltavien keskiarvo ruutuaikasovellusten tehokkuudelle kontrolloida lasten älypuhelimien käyttöä oli 4,7, joten haastateltavien voidaan todeta pitäneen ruutuaikasovelluksia hyvin tehokkaina.

5.4 Käyttöön vaikuttaneet tekijät

Haastatteluilla pyrittiin selvittämään, miten aiemman tutkimuskirjallisuuden (ks. luku 3, taulukko 4) tunnistamat teknologian omaksumista ja käyttöä selittäviä tekijät eli hyödyllisyys, helppokäyttöisyys, sisäiset ja ulkoiset tekijät sekä käyttöaikomus ja -kokemus mahdollisesti vaikuttivat ruutuaikasovellusten käyttöön. Näiden tekijöiden lisäksi haastatteluissa nousi esiin muita ruutuaikasovellusten käyttöön vaikuttavia tekijöitä, joita olivat haastateltavien kokemat tunteet ruutuaikasovelluksen käytöstä, käytön konteksti (etenkin poikkeuksellinen korona-aika) sekä lasten mielipiteet ja oikeudet. Näistä tekijöistä tunteita tarkastellaan osana sisäisiä tekijöitä ja käytön konteksti nostettiin omaksi tekijäkseen. Lasten mielipiteitä ja oikeuksia tarkastellaan osittain sisäisten tekijöiden (yhteensopivuus) kohdalla, mutta ne nostettiin myös omaksi lapsi (toinen käyttäjä) -tekijäkseen.

5.4.1 Hyödyllisyys

Ruutuaikasovellusten hyödyllisyys nousi vahvasti esiin jokaisessa haastattelussa. Kaikki haastateltavat kertoivat ruutuaikasovellusten käytön helpottaneen lapsen älypuhelimien käytön rajoittamista. Monet haastateltavat kuvasivat, että nimenomaan ruutuaikasovellusten kautta asetettu päivittäinen ruutuaika ja yölukitustoiminto sekä niistä seurannut puhelimen lukittuminen vähensivät vanhempien tarvetta puuttua lapsen älypuhelimien käyttöön. Haastateltavat kertoivat, että he pystyivät paremmin luottamaan siihen, että kun asetettu ruu-

tuaika täyttyi, ei lapsi voinut enää käyttää älypuhelimiaan muuhun kuin soittamiseen ja puheluuun vastaamiseen.

Mä pystyn luottaa paremmin siihen, että kun kerta sitä aikaa ei oo, niin sitä ei oo, sitä ei voi käyttää sitä laitetta. Mun ei tarvii, kun mä meen nukkuun, niin löytää sitä tyttöä sieltä peiton alta kattomasta jotain Youtube videoo niin kuin kävi aikasemmin. (H6)

Haastateltavat kertoivat, että heidän ei tarvitse enää huomautella tai muistutella lasta älypuhelimien pois laittamisesta niin usein kuin aiemmin. Monet haastateltavista kuvasit, että keskustelut lapsen älypuhelimien käytön ympärillä olivat rauhoittuneet, mikä vaikutti myönteisesti perheiden arkeen. Ne vanhemmat, jotka olivat aiemmin riidelleet lapsensa kanssa lapsen älypuhelimien käytöstä, kertoivat, että riidat lapsen älypuhelimien käytöstä olivat vähentyneet tai jääneet kokonaan pois.

Sellaiset riidat puhelimen (käytöstä), ja ei tarvii sitä sanoa, että nyt se pois, ei tarvii taniistaa (riidellä) sen kanssa, että sitä puhelinta ei laiteta pois, kun mä sanon. (H7)

Tavallaan se mun mielestä helpottaa sitä omaa arkea. Se on, että nyt kello on kahdeksan ja puhelimet pois. Et sit jotkut tietyt taistelut jää taistelematta. (H9)

Ainakin siinä alussa oli se helpotus siitä, onpas mukava, kun ei tarvitse puhua päivittäin tästä kännykän käytöstä. Se oli helpotus, että siihen ei tarvinnut puuttua, kun se on itselleenkin tosi rasittavaa. Eikä ole niin mieluisaa se ääneen rajoittaminen, hyvä kun siihen on se sovellus. (H5)

Jotkut haastateltavat kokivat, että ruutuaikasovellusten käyttö vaikutti myönteisesti heidän ja lasten välisiin keskusteluihin lapsen älypuhelimien käytöstä. Nämä haastateltavat kertoivat, että keskustelut lapsen kanssa lapsen älypuhelimien käytön ympärillä olivat muuttuneet, ei vain rauhallisimmiksi, mutta myös monipuolisimmiksi. Eräs vanhempi kuvasi tilannetta näin:

Tuntuu, että me muutenkin paljon enemmän tämän FamilyLinkin takia keskustellaan, minkälaisia sovelluksia teidän puhelimissanne, on ja mitkä kaikki niistä on tarpeellisia, ja että kuinka monta peliä sinä esimerkiksi tarvitset puhelimeesi. Lapset sitten välillä oma-aloitteisesti tulee sanomaan, hei äiti mä poistin nyt neljä peliä mun puhelimesta, että voisinko mä nyt ladata sen ja tämmöisen pelin. Tuntuu, että enemmän keskustellaan sen puhelimen käytöstä, kun aiemmin. (H2)

Ruutuaikasovellusten käyttö mahdollisti sen, että vanhempien ei tarvinnut fyysisesti ottaa älypuhelimia pois lapsiltaan rajoittaakseen niiden käyttöä. Vaikka puhelimen pois ottaminen lapselta oli tehokas tapa rajoittaa sen käyttöä, ei puhelinta sen seurauksena voinut käyttää edes yhteydenpitoon, mikä oli joidenkin vanhempien mielestä ongelmallista.

Meille on tosi tärkeä juttu, että sillä puhelimella pystyy silti soittamaan, vaikka se on suljettuna tavallaan. Vaikka se puhelin on suljettuna lapsi voi lähteä ulos ja on silti tavoitettavissa. (H2)

Monet haastateltavista kertoivat, että ruutuaikasovellusten käyttö oli rauhoittanut perheiden arkea myös muutoin kuin lapsen ja vanhempien välisten keskustelujen rauhoittumisen myötä. Eräs haastateltava (H9) kertoi ruutuaikasovelluksen ”luovan rajoja arkeen”, kun taas toinen haastateltava (H7) kuvasi ruutuaikasovelluksen käytön ”selkeyttävän perheen hektistä arkea”. Muutamat haastateltavista kertoivat perheen iltojen rauhoittuneen, kun ruutuaikasovelluksen yölukitustoiminto lukitsi lapsen älypuhelimien tiettyyn aikaan, eikä lukittunut puhelin houkutellut lasta siinä missä lukitsematon. Lisäksi jotkut haastateltavista kertoivat lastensa lähtevän paremmin muihin puuhiin älypuhelimensa ääri-iltä, kun ruutuaikasovellus kertoi ruutuajan päättyneen ja puhelin oli lukittunut.

Ei tarvitse iltaisin vääntää siitä asiasta, että puhelin pois. Aiemmin se oli helppo napata sieltä ja salaa mennä sinne kattomaan sitä puhelinta ja mennä leikkimään sillä. Nyt siitä ei ole mitään hyötyä, vaikka sen nappaisi sieltä. Kyllä se on rauhoittanut niitä iltoja, jotka ovat muutenkin välillä vähän kaaosta. Ei tarvitse enää vääntää siitä asiasta. Koen, että se on lapsillekin ollut semmoinen, että ei tarvitse muistuttaa siitä, että puhelimet pois, kun nyt se aika loppu niin puhelin on kiinni. (H2)

Lapsi menee kiltimmin ulos, kun ei voi roikkua siinä puhelimella (H3)

Ne haastateltavat, jotka olivat kokeneet lastensa pelaavan liikaa, kokivat ruutuaikasovellusten käytön hillinneen lasten pelaamista. Muutamat haastateltavista kertoivat, että ruutuaikasovelluksilla asetetut tarkat ruutuajat saivat lapset miettimään ja pohtimaan tarkemmin omaa älypuhelimien käyttöä. Kuitenkin yksi haastateltava toi esiin, että näin ei käynyt hänen lastensa kohdalla, vaikka haastateltava oli tätä ruutuaikasovellusten käytöltä odottanut.

Se oli tosi kätevä, jos sä pystyt asettamaan vaikka 30 minuuttia, niin ne lapset rupeaa sitä laskemaan, että ahaa mulla on 30 minuuttia käytettävänä, että WhatsAppiin mä käytän 10 minuuttia, TikTokkiin 15 minuuttia ja sitten mä jätän vielä 10 minuuttia (sic) iltaa varten, jos joku soittaa tai muuta. Ne rupesi silleen vähän miettimään sitä, että kauan kannattaa mitään tehdä. Ne aina säästeli niitä viimeisiä minuutteja sinne iltaan. (H5)

Useat haastateltavat kertoivat, että ruutuaikasovellusten käyttöönoton myötä he olivat paremmin selvillä lapsensa todellisesta älypuhelimien käytöstä kuin aiemmin. Tämä vähensi haastateltavien tarvetta selvittää tätä yhdessä lapsen kanssa. Lisäksi ruutuaikasovellusten avulla vanhemmat pystyivät tarkistamaan, puhuiko lapsi totta omasta älypuhelimien käytöstään, jos vanhempi sitä kysyi.

Ennen oli enemmän väittelyä ja kyseenalaistamista ja epätietoisuutta kun ei ollut sitä miten, lapsi voi sanoa, että en oo ollu kauaa mutta ajantaju katoaa, eihän siihen voi välttämättä luottaa. Mikä on ei kauaa. Semmoista saattoi olla enemmän olla, ootko oikeesti, minkä verran oot ollut, ja semmoista kyselemistä saattoi olla. Se tietysti kun pärähtää täyteen se ruutu-aika niin tietää, että se tyyppi on ollut kaksi tuntia jo puhelimella. Ehkä semmoinen säätö on jäänyt pois. (H4)

Jotkut haastateltavat kertoivat varmistavansa ruutuaikasovellusten avulla myös lasten olinpaikan. Etenkin teini-ikäistyvien ja yläkouluikä lähestyvien lasten vanhemmat toivat esiin, että heillä oli tarve välillä tarkistaa ruutuaikasovelluk-

sen paikannustoiminnon avulla, oliko lapsi siellä, missä hän oli kertonut olevansa. Eräs haastateltava kertoi saaneensa tietää ruutuaikasovelluksen avulla, että lapsi oli valehdellut tälle olinpaikastaan, jonka seurauksena vanhempi kiinnitti jatkossa enemmän huomiota lapsensa liikkumiseen ruutuaikasovelluksen avulla:

Alkuun mä enemmän tarkkailin, missä se lapsi menee, sen episodin jälkeen, kun se lapsi sanoi lähtevänsä johonkin, niin mä tarkemmin pidin silmällä sen paikannuksen avulla, että onko se siellä missä sanoo. Ja vahvasti sitä, että on hyvä, että meillä on tämä sovellus. Vaikka mä olen sitä mieltä, että mun pitäisi pystyä luottamaan lapseen itseensä, mutta toisaalta tuommoiset esiteinit ja teinit on kyllä aika silleen arvaamattomia, ei oo ehkä oikea sana, mutta tekee mitä sattuu tällä hetkellä huvittamaan. (H2)

5.4.2 Helppokäyttöisyys

Haastateltavat kertoivat kokeneensa ruutuaikasovellusten käytön vaivattomana ja helppona. He kuvailivat ruutuaikasovelluksia ”yksinkertaisina, helppoina ja selkeinä” käyttöä. Ruutuaikasovelluksissa kerrottiin olevan selkeät valikot, joista pääsee nopeasti tekemään tarvittavia muutoksia lapsen älypuhelimien käyttöle asetettuihin rajoituksiin.

Ei siinä tarvitse kuin avata se sovellus ja siitä yhden näppäyksen kautta pääsee kaikkiin eri toimintoihin. Tosi selkeä eikä tarvitse etsimällä etsiä, jos haluaa jotakin rajoituksia lisätä. (H5)

Se on helppokäyttöinen ja selkeä. Selkeä sellainen, se on suomeksi, mutta en sanoisi, että englanti olisi mulle haaste. Se jotenkin selkeästi, kun sen avaa niin antaa sun valita siitä jommankumman lapsen ja sitten tuota sieltä ne. Ei tarvitse etsiä, ja se kun ei tarvitse erikseen kirjautua sen kun avaat tavallaan nopea mennä. Nopea käyttääkin, jos lisää aikaa pyytää niin nopeasti pääsee ei tarvitse monen eri valikon takana vaan sen saa nopeasti. (H2)

Ainoastaan ruutuaikasovellusten käyttöönottovaiheessa saatettiin kokea haasteita, kuten aiemmin käyttöönoton kohdalla todettiin (ks. 5.1 käyttöönotto). Lisäksi muutama haastateltava kertoi, että vaikka ruutuaikasovelluksen käyttö ei ollut heidän mielestään vaikeaa, he kokivat ruutuaikasovelluksen käytön nyt helpompana kuin alussa.

Ei ole ollut vaikeata käyttöä. - - No olihan se siis aluksi vähän jäykempää, että onhan se nyt helpottunut, kun sitä on käyttänyt enemmän. On tullut tutummaksi. (H1)

Ne haastateltavat, joilla oli kokemusta kahden tai useamman ruutuaikasovelluksen käytöstä, pohtivat ruutuaikasovellusten helppokäyttöisyyttä tarkemmin vertailemalla eri sovellusten helppokäyttöisyyttä suhteessa toisiinsa. Haastateltava, joka käytti sekä Ruutuaika (iPhone) että FamilyLink -sovelluksia, koki Ruutuajan (iPhone) helppokäyttöisemmäksi. Toisaalta tähän kokemukseen saattoi vaikuttaa myös sovellusten erilaiset toiminnot: haastateltava koki Fa-

milyLinkin vaivalloisemmaksi käyttää, sillä siitä ei löytynyt toimintoja, jotka olivat olemassa Ruutuajassa (iPhone) mutta eivät FamilyLinkissä.

Toinen haastateltava vertaili FamilyLink-sovellusta F-Securen ruutuaika-sovellukseen todeten FamilyLinkin huomattavasti helppokäyttöisemmäksi. Tämä johtui siitä, että FamilyLink-sovellusta voitiin käyttää tehokkaasti mobiilisovelluksessa toisin kuin F-Securen sovellusta. Vaikka F-Securen ruutuaika-sovellusta voitiin käyttää mobiilisovelluksen kautta, useat valikot avautuivat mobiililaitteen internetselaimeen. Haastateltava koki tarvittavien asetusten ja rajoitusten tekemisen internetselaimen kautta hyvin vaivalloiseksi. FamilyLink-sovellus mahdollisti samojen asetusten ja rajoitusten tekemisen suoraan mobiilisovelluksessa. Hankalan käytettävyyden takia haastateltava oli siirtynyt F-Securen ruutuaikasovelluksen käyttäjästä FamilyLinkin käyttäjäksi. Muut haastateltavat eivät nostaneet esiin ruutuaikasovelluksen käytettävyyttä mobiilisti, mikä saattoi johtua siitä, että kaikki muut ruutuaikasovellukset toimivat ensisijaisesti mobiilisovelluksina.

5.4.3 Sisäiset tekijät

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että tottumus, yhteensopivuus ja asenne vaikuttivat ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön. Näiden lisäksi todettiin, että haastateltavien tunteet ruutuaikasovellusten käytöstä vaikuttivat myös sovellusten käyttöön. Sen sijaan hedonisella motivaatiolla ei todettu olevan vaikutusta ruutuaikasovellusten omaksumiseen eikä käyttöön.

Haastateltavat kertoivat, että he olivat hyvin tottuneita käyttämään ruutuaikasovelluksia. Suurin osa haastateltavista kertoi käyttävänsä ruutuaikasovelluksia päivittäin ja melkein kaikki käyttivät sovelluksia ainakin viikoittain. Muutamat haastateltavista kertoivat käyttävänsä ruutuaikasovelluksia välillä myös useamman kerran päivässä. Käyttötottumuksiin vaikutti selkeimmin tarve: jos lapselle täytyi esimerkiksi asettaa lisää ruutuaikaa tai hyväksyä lapsen sovelluksen latauspyyntö, vanhemmat avasivat ruutuaikasovelluksen sitä varten. Monet haastateltavat kuvasivat ruutuaikasovellusten käytöstä tulleen arkeen kuuluva tapa, jota ei ajateltu sen enempää. Muutamat haastateltavista kokivat ruutuaikasovellusten käytön tietyllä tavalla jopa pakollisena, sillä ruutuaikasovellusten koettiin helpottavan arkea huomattavasti.

Se on osa meidän arkea selvästi. En tietoisesti ajattele, että tehdään näin ja noin. Se vaan tapahtuu. (H2)

Käytöstä on tullut tapa. - - Jollain tavalla on jossain vaiheessa tuntunut, että on pakko, että on ollut pakko käyttää. Sen hyödyllisyyden takia. (H1)

Siinä nähden käyttö on pakollista, että mun ei tarvii fyysisesti repiä sitä puhelinta kädestä. (H6)

Vaikka ruutuaikasovellusten käytöstä oli tullut monelle tapa, jota ei arjessa mietitty sen kummemmin, kertoivat jotkut haastateltavista pohtineensa joskus ruutuaikasovellusten käyttöä syvemmin. Näitä pohdintoja oli tehty yleensä joko

sovelluksen käyttöönottovaiheessa tai jos lapset olivat toistuvasti kyseenalaisesti ruutuaikasovelluksen käytön. Jotkut haastateltavista olivat muun muassa pohtineet omia oikeuksiaan tai tarpeitaan rajoittaa ja valvoa lapsen älypuhelimien käyttöä. Nämä vanhemmat kuitenkin päätyivät pohdinnoissaan siihen, että he olisivat joka tapauksessa pyrkineet rajoittamaan lasten älypuhelimien käyttöä jollain tavalla, eikä ruutuaikasovellusten käyttö ollut vanhempien kasvatustyylin tai arvojen vastaista. Ruutuaikasovellusten käyttö koettiin muun muassa välittämisenä ja lapsista huolehtimisena.

Tietysti tässä on isoja kysymyksiä, tästä miten paljon mulla on vanhempana oikeutta rajoittaa mun lapsen puhelimen käyttöä, ja miten paljon lapsen puhelimen käyttötottumukset kuuluu minulle vanhempana. Onhan ne silleen isoja kysymyksiä, mutta kyllä mä koen, että mä kuitenkin yritän suojella mun lapsia ja yritän kasvattaa heistä tasapainoisia aikuisia. Sitten tämä puhelimen käytön rajoittaminen jollain tapaa sopii siihen meidän tapaan toimia ja kasvattaa. (H2)

Ehkä alussa, kun sitä rupesi ottamaan käyttöön, niin siinä vaiheessa sitä eniten mietti, että onko tässä hirveen rajoittava vanhempi, että kieltää kaiken lapselta. Mutta en oikeastaan enää. On tullut itselle semmoinen ajatusmaailma tässä, että tulee olemaan jotenkin rajattua vielä tän ikäisellä tuo käyttö. (H8)

Ruutuaikasovellusten käyttö koettiin yhteensopivana perheille ja haastateltavien asenne ruutuaikasovellusten käyttöä kohtaan oli suurimmalta osin pelkäämistään myönteinen. Vain kaksi haastateltavaa kertoi, että ruutuaikasovellusten käyttö jollain tasolla harmitti heitä tai he toivoivat, että ruutuaikasovelluksia ei tarvitsisi käyttää ollenkaan. Nämä haastateltavat kuitenkin kokivat, että ruutuaikasovellus itsessään voisi olla apuväline siihen, että lapsen älypuhelimien käyttöä ei tarvitsisi tulevaisuudessa enää rajoittaa, minkä myötä he jatkoivat ruutuaikasovellusten käyttöä. He eivät myöskään kokeneet ruutuaikasovellusten käyttöä yhteensopimattomana kasvatustyyliihinsä tai arvoihinsa.

Ehkä semmoinen, vähän se vallankäyttö mietityttää. Ja, kyllä se välillä harmittaa, jos on, että tarvii omalle lapselle tämmöisen, että se ei itse ymmärrä tai osaa, mutta toisaalta mun mielestä se on aika opettavaista, että se lapsi itsekin huomaa, oho, nyt onkin sitä puhelinta käyttänyt jo kolme tuntia. Mut sen kanssa välillä painii. Sen takia me käydäänkin sitä keskustelua sen lapsen kanssa, että milloin siitä sovelluksesta voisi mahdollisesti luopua. (H6)

Meistä ihanteellisinta olisi, että niitä (ruutuaikasovelluksia) ei välttämättä tarvittais. Sitten toisaalta taas aina me on pyritty siihen, että niitä valintoja mitä tekee kuitenkin lasten hyväksi ja että niistä kasvais järkeviä valintoja aikuisia. - - Siinä mielessä kyllä mä ajattelen, kyllä me tällä hyvää pyritään, jos ei olisi ollenkaan yhteensopiva niin ei me sitä tehtäis. Kyllä me sitä aika ajoin punnitaan, jos sitä oikein lapset kyselee. Kyllä lähän sitä miettii, että minkä takia tätä tehdään. Vielä ollaan päädytty siihen, että on tämä ihan järkevä. (H4)

Vaikka eräs haastateltava (H4) totesi, että ”ruutuaikasovellusten käyttö on niin arkipäiväistä, että ei siihen ole liittynyt mitään positiivisia eikä negatiivisia tunteita”, mainitsivat useat haastateltavat ruutuaikasovellusten käytön herättäneet heissä joitain tunteita. Muutamat haastateltavat kertoivat ruutuaikasovelluksen

herättäneen heissä turvallisuuden tunnetta, sillä ruutuaikasovelluksella pystyi paikantamaan lapsen ja valvomaan, mitä lapsi älypuhelimellaan teki. Tämä turvallisuuden tunne vahvasti haastateltavien ruutuaikasovellusten käyttöä. Eräs haastateltava kuvasi ruutuaikasovelluksen herättäneen hänessä alkuun innostusta, mutta lopulta innostus päättyi pettymykseen lasten onnistuessa kiertää ruutuaikasovelluksella asetetut rajoitukset. Yksi haastateltavista kertoi turhautumisen tunteesta, joka liittyi ruutuaikasovelluksen huonoon käytettävyyteen mobiilisti. Tämä turhautumisen tunne vaikutti siihen, että haastateltava ei halunnut enää käyttää kyseistä ruutuaikasovellusta, vaikka hän koki tämän sovelluksen muuten monipuolisempänä kuin nykyisen käyttämänsä ruutuaikasovelluksen.

5.4.4 Ulkoiset tekijät

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että ulkoisista tekijöistä hinta-arvo oli vaikuttanut selvästi ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön. Sosiaalisen vaikutuksen, mahdollistavien olosuhteiden, havaittavuuden ja kokeiltavuuden merkitykset ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön ei korostunut haastatteluissa hinta-arvon tavalla.

Ruutuaikasovellusten maksullisuus oli vaikuttanut miltei jokaisen haastateltavan päätöksen ottaa ruutuaikasovellus käyttöön. Suurin osa haastateltavista käytti maksuttomia ruutuaikasovelluksia. Ruutuaikasovellusten maksuttomuus vetosi haastateltaviin erityisesti käyttöönottovaiheessa: maksuton sovellus koettiin helppona ja riskittömänä kokeilla ja ottaa käyttöön. Kuitenkin suurin osa haastateltavista kertoi olevansa valmiita maksamaan ruutuaikasovelluksista nyt, kun he olivat todenneet niiden käytön hyödyllisiksi. Vain kaksi haastateltavaa kertoi, että he joko lopettaisivat ruutuaikasovelluksen käytön tai etsisivät uuden maksuttoman sovelluksen, jos heidän käyttämänsä ruutuaikasovellus muuttuisi maksulliseksi.

Siinä (ruutuaikasovelluksessa) vetosi se, että sovellus on ilmainen. Nyt olisin valmis maksamaan siitä, mutta ehkä silloin alkuun, että se oli ilmainen niin kun ei tiennyt oikein, mihin lähtee niin ei tuntunut hyvältä maksaa, mutta nyt kun on sen verran käyttökokemusta takana niin, että varmaan jo maksaisikin siitä. (H2)

Kyllä se (maksullisuus) varmaankin vois vaikuttaa, että se olisi sitten jotenkin vaikeampi, ehkä siinä olisi kynnyks hommata se sitten. - - Kyllä se oli yksi syy, että se oli niin helppo hommata silloin kun ei tarvinnut miettiä, että nyt tää menee ja maksaa sen ja sen verran. Pyrkisin etsimään maksuttoman sovelluksen. (H7)

Haastateltavista vain kaksi käytti tai oli käyttänyt maksullisia ruutuaikasovelluksia. Tämän lisäksi yksi haastateltava oli kokeillut maksullista ruutuaikasovellusta ilmaiseksi kahden viikon kokeilujakson ajan, mutta ei tämän jälkeen ostanut sovellusta käyttöönsä vaan etsi tilalla maksuttoman sovelluksen. Niistä kahdesta haastateltavasta, jotka olivat maksaneet ruutuaikasovelluksen käytöstä, toinen hyödynsi kahden viikon ilmaisen kokeilujakson ennen ostoa ja toinen otti ruutuaikasovelluksen käyttöön ilman kokeilujaksoa toisen palvelun oston yhteydessä. Maksullisia ruutuaikasovelluksia käyttäneet haastateltavat kertoi-

vat sovellusten maksullisuuden vaikuttaneen heidän mielikuviinsa ruutuaika-sovelluksen laadusta. Maksullisen ruutuaikasovelluksen oletettiin olevan luotettava ja turvallinen. Lisäksi maksullisten ruutuaikasovellusten käyttäjillä oli selkeämmin odotuksia sovellusten palveluntarjoajia kohtaan: heiltä odotettiin saavan paremmin apua sekä tukea ruutuaikasovellusten käyttöön.

Musta se (maksullisuus) on vähän taekin siitä, että laatu olisi parempaa. Kyllä siinä se käyttöliittymä ja käyttö oli tosi miellyttävää ja sieltä tuestakin vastattiin heti ja pysyi olemaan niiden kanssa chatti yhteydessä. Mutta en osaa sanoa, kun yhtään ilmaisia ladannut, että millaisia niissä olisi. Olisiko niissä sitten jotain mainoksia koko ajan, mihin se niiden bisneslogiikka perustuu. (H5)

Jotenkin tuntuu, että tuon Googlen kautta ei saisi apua mitenkään. F-Securen jotenkin olettaisi, kun maksullinen sovellus, että siihen varmasti saisikin sitä apua vielä. (H8)

Juuri kukaan maksuttomia ruutuaikasovelluksia käyttävä haastateltava ei uskonut, että he saisivat apua ruutuaikasovellusten käyttöön liittyviin ongelmiin muualta kuin etsimällä itse tietoa internetistä tai lähipiiristä. Toisaalta kukaan näistä haastateltavista ei ollut koskaan tarvinnut minkäänlaista apua tai tukea ruutuaikasovellusten käytössä, eikä tilannetta avun tarpeelle nähty todennäköisenä. Kuitenkin osa haastateltavista oli suhteellisen luottavaisia sen suhteen, että apua ongelmiin löytyisi lopulta jostain, kun taas toiset ajattelivat sen olevan varmasti hankalaa.

Googlen tuntien ainoa apua olisi alkaa googlettamaan ongelmia. Ei se varmaan ihan niin helposti kävisi. (H3)

Jotenkin aina kuvittelisi, että nämä löytyy jostain sellaisesta yleisimmät ongelmat. Haluan uskoa, että apua saa netistä. (H4)

Kukaan haastateltavista ei ollut kokenut sosiaalista painetta käyttää ruutuaikasovelluksia. Kuitenkin monet haastateltavista olivat saaneet tietoa ja suosituksia ruutuaikasovellusten käytöstä toisilta ihmisiltä. Vain yksi haastateltava kertoi, että hän ei tuntenut ketään muuta, joka käyttäisi ruutuaikasovelluksia ja tiedon ruutuaikasovelluksista hän kertoi saaneensa sanomalehtiä lukemalla. Lähipiirin jakamat tiedot ja kertomukset ruutuaikasovelluksista olivat joillekin haastateltaville ensimmäinen askel ruutuaikasovellusten käyttöönottoon.

Jos muut ovat kertoneet kokemuksia, niin olen herännyt siihen, että sitä voi hyödyntää ja käyttää. Enhän minä aluksi edes silloin tajunnut, että sellainen on. Että muilta sen vinkin on saanut, että se on olemassa. Muilta vanhemmilta. (H1)

Ystävä sit kertoi, että meillä on lapsen kanssa käytössä tämmöinen FamilyLink, että tiedätkö sä siitä. Mä olin vaan, että mikä. Sit se selvensi mulle sitä, ja mä olin et mikä mä tiedän tästä vasta nyt. Täähän on ihan tosi hyvä. (H7)

Haastateltavat kertoivat keskustelleensa ruutuaikasovellusten käytöstä niin ystävä- ja perhepiireissä kuin työpaikoilla ja lastensa koulujen vanhempainilloissa.

Ystävä- ja perhepiireissä keskustelun sävy ruutuaikasovellusten käytöstä oli henkilökohtaisempaa, kun taas vanhempainilloissa ja työpaikoilla keskustelu oli informatiivisempaa. Vaikka kukaan haastateltava ei kertonut muiden ihmisten mielipiteiden vaikuttaneen heidän ruutuaikasovellusten käyttöön, oli haastateltavien kertomuksista aistittavissa jonkinasteista helpotusta siitä tiedosta, että he eivät olleet ainoita, jotka kyseisiä sovelluksia käyttävät. Ruutuaikasovellusten ympärillä käytyjä keskusteluja kommentoitiin muun muassa näin:

Tosi sillain on ollut positiivista (keskustelua). Sit jotkut, joille se ei oo ehkä ollu sama juttu, niin ei ne ainakaan oo siitä suoraan sanonut, että ei tuo on ihan natsi touhua. Mutta voin kuvitella, että myös osalla vanhemmilla voi olla sellainen mielipide. Mutta koulussa mä oon opettajille sanonut, että meillä on tämmöinen käytössä ja ne on ollut, että joo tosi hyvä. Varsinkin siitä ilta-aika rajoituksesta, että se kännykkä on jo kahdeksan puol yhdeksän aikaan kiinni. (H7)

Muutamat haastateltavat kertoivat, että ruutuaikasovelluksen käyttö oli jossain määrin muille havaittavaa. Haastateltavat kertoivat tilanteista, joissa lapset olivat joko tulleet kysymään lisää ruutuaikaa tai laittaneet viestiä tai soittaneet samasta syystä vanhemmalle. Muutoin ruutuaikasovelluksen käyttö ei näyttänyt muille. Sen sijaan ruutuaikasovellusten hyödyistä vanhemmat keskustelivat jonkin verran keskenään. Haastateltavien oli helppo kertoa ruutuaikasovellusten hyödyistä toisille vanhemmille, sillä hyödyt olivat konkreettisia, kuten esimerkiksi, että perheen illat olivat rauhallisempia tai riitely älypuhelimien käytöstä oli loppunut. Myös lapset kertoivat ruutuaikasovellusten käytöstä muille, minkä myötä niiden käyttö oli muiden havaittavissa.

Kokeiltavuus ei noussut haastatteluissa erityisesti esille. Toisaalta jo se, että ruutuaikasovellukset olivat ilmaisia, eivätkä siten sitoneet käyttäjänsä mihinkään, vaikutti käyttöönottamiseen myönteisesti. Kaksi haastateltavaa oli hyödyntänyt maksullisen ScreenTime-ruutuaikasovelluksen maksutonta kahden viikon kokeilujaksoa. Toinen heistä jatkoi sovelluksen käyttöä maksavana asiakkaana, kun taas toinen lopetti käytön, mutta etsi vastaavan maksuttoman sovelluksen käyttöönsä.

5.4.5 Käyttökokemus ja -aikomus

Haastateltavien todettiin jo aiemmin olleen tottuneita käyttämään ruutuaikasovelluksia. Kokemus ruutuaikasovellusten käytöstä vaikutti joillain haastateltavilla kokemukseen ruutuaikasovellusten hyödyllisyydestä ja helppokäyttöisyydestä. Muutamat haastateltavista kertoivat oppineensa kokemuksen myötä käyttämään ruutuaikasovelluksia monipuolisemmin ja tehokkaammin. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi vasta omien käyttökokemustensa myötä ymmärtäneensä, miten erilaiset rajoitukset ruutuaikasovelluksissa toimivat:

Vaikka ne pelit esimerkkinä niin luulin, että se sovellus ymmärtää kaikki pelit niin minulle tulikin sitten yllätyksenä, että se ei tulkitse kuin vain niitä appeja, mitä olet ladannut siihen kännykkään, niin se tulkitsee ne peleiksi, mutta jos Googleen menet ja sitä kautta pelaat niitä pelejä, niin se ei tulkitse peleiksi vaan se on sitä netin käyttöä ennen kuin sieltä asetuksista menee sen itse laittamaan. (H1)

Haastateltavien kokemukset ruutuaikasovellusten käytöstä olivat yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta vahvistaneet kaikkien haastateltavien aikomusta käyttää ruutuaikasovelluksia. Kysyttäessä merkittävien positiivisia tai negatiivisia käyttökokemuksia ruutuaikasovellusten käytöstä, haastateltavilta löytyi lähinnä vain positiivisia käyttökokemuksia. Ainoastaan yhdellä haastateltavista oli negatiivinen kokemus ruutuaikasovelluksen käytöstä, mutta tämä kokemus oli niin vahva, että se johti ruutuaikasovelluksen käytön lopettamiseen. Kyseessä oli tilanne, jossa lapsi onnistui kiertämään ruutuaikasovelluksen, minkä myötä haastateltava koki ruutuaikasovelluksen olevan tehoton ja turha:

Lapset aika nopeasti löytyi, että lentokonetilassa sitä pystyy kiertämään, että se ei silloin pysty seuraamaan mitä lapset tekee. Mutta sitten kun he keksivät sen kiertotavan, niin sillä (ruutuaikasovelluksella) ei ollut enää mitään merkitystä. - - Enhän mä näe todellista tilannetta sitten koskaan. Lopetin käytön. (H5)

Monet haastateltavien muistelemista merkittävistä käyttökokemuksista liittyivät paikannukseen, josta haastattelujen aikana oli muuten vain vähän puhetta. Monet haastateltavat kertoivat paikannuksen tuoneen heille turvallisuuden ja helpotuksen tunnetta. Tästä voidaan päätellä, että vaikka paikannusta ei käytettäisi usein tai säännöllisesti, niin silloin kun sitä on tarvittu, se on ollut erittäin hyödyllinen. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoo paikannuksen käytöstä näin:

Muistan tällaisen tilanteen, että lapsi ei ollut kotona, kun tulin töistä eikä se ollut laittanut mitään eikä se vastannut puhelimeen ja mä lähdin hakee sitä tuolta kyliltä mutta mä en muistanut, että sillä on se sovellus, että mähän nään sen sijainnin. Mä hain sitä tuolta skuuttiparkkeja ja rantoja ja sit mä menin autoon, että missä ihmeessä se poika on. Sit mä siellä autossa, että ei saakeli, mähän nään sen täältä. (H7)

Ne haastateltavat, jotka eivät käyttäneet paikannusta, kertoivat, että he eivät osaa nimetä merkittäviä ruutuaikasovellusten käyttöön liittyviä käyttökokemuksia vaan kokemukset ruutuaikasovelluksen käytöstä olivat heidän mielestään arkisempia, kuten "lisäsin kätevästi ruutuaikaa" tai "lukitsin puhelimen". Kuitenkin käytön hyödyllisyys arkisissa asioissa vahvasti ruutuaikasovellusten käyttöä, kuten eräs haastateltava (H3) totesi käytön jatkamisesta: "se on niin kätevä, apuväline arjessa".

5.4.6 Käytön konteksti

Haastateltavien ruutuaikasovellusten käyttöä analysoitaessa nousi esiin, että vanhemman tapaan käyttää ruutuaikasovellusta vaikutti myös käytön konteksti. Monet haastateltavat kertoivat, että he ottivat lapsen älypuhelimien käyttöön liittyviä rajoituksia pois käytöstä esimerkiksi lapsen harrastusmatkan, pitkän automatkan tai isovanhempien luona vierailun ajaksi. Haastateltavat kertoivat erilaisen ympäristön tai tilanteen vaikutuksista ruutuaikasovellusten käyttöön muun muassa näin:

Vanhin lapsi, kun käy pelireissulla ja on viikonlopun poissa, niin sellaisissa tilanteissa me ollaan sitten olen avannut sen puhelimen käytön ihan kokonaan. Niiltä tulee

tosin tarkat ohjeet, että hiljaisuus on kello 22 ja herätys on kello 7, niin oon laittanut sitten sen ajan ja sitä saa käyttää niin paljon, kun tahtoo, kun tiedän, että ei se siellä kuitenkaan koko aika pysty käyttämään. (H2)

Keskustelua käydään kuitenkin ja vähän muokkaillaan viikonloppuisin tarpeen mukaan. Jos lapsi lähtee isällensä niin sitten sinne muokataan jo valmiiksi ja yleensä lapsi soittaa sieltä illalla, että laitanko mulle lisää aikaa, että mä vielä juttelen vielä jonkun kaverin kanssa tai pelaan tätä peliä, sit mä oon että ok, ei se mitään. Sitten saa, kun ei oo arki ilta tai muuta. (H6)

Erityisesti poikkeuksellinen korona-aika oli muovannut miltei kaikkien haastateltavien ruutuaikasovellusten käyttötottumuksia: vanhemmat olivat joko poistaneet ruutuaikasovellusten kautta asettamansa aikarajoitteet kokonaan tai vanhemmat kävivät päivittäin muokkaamassa rajoituksia etäkoulutyöhön sopivammaksi. Eräs vanhempi kertoi seuraavansa nyt korona-ajan takia tarkemmin, mitä lapsi älypuhelimellaan päivän aikana tekee:

Ennen tätä korona-aikaa mulle on ollut ihan sama onko se käyttänyt siitä neljästä tunnista kuinka monta tuntia mihinkin peliin ja YouTubeen ja monta tuntia Instagramiin. Ei ole ollut merkitystä. - - Ennen koronaa oli selkeämpää, silloin ei tarvinnut puhelinta koulutyöhön siinä määrin, se aika oli kokonaan vaan pelaamiseen mikä siellä oli. - - Nyt pitää pitää huoli siitä, että lapsella olisi sitä aikaa siinä puhelimessa, että hän pystyy tekemään sen koulu homman. (H2)

Poikkeuksellinen korona-aika, jolloin monet lapset käyttivät älypuhelimiaan esimerkiksi koulutyöhön, sai monet haastateltavat huomaamaan, että ruutuaikasovelluksen avulla ei pystynyt helposti rajaamaan lapsen älypuhelimien käyttöä sen käyttötarkoituksen mukaan. Vain Ruutuaika (iPhone)-sovelluksen käyttäjät kertoivat, että sovellus salli heidän asettaa hyödylliset, koulutyöhön tarvittavat, sovellukset rajattomaan käyttöön. Nyt muutamat muiden ruutuaikasovellusten käyttäjät kaipasivat samanlaista ominaisuutta käyttämiinsä ruutuaikasovelluksiin. Sen puutteen ei kuitenkaan todettu vaikuttavan negatiivisesti ruutuaikasovellusten käytön jatkamiseen, sillä sovellusten käytöstä aiheutuvat muut hyödyt ylittivät tämän puutteen.

5.4.7 Lapsi (toinen käyttäjä)

Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä analysoitaessa lapsen rooli nousi esiin useassa eri vaiheessa. Vanhempien ruutuaikasovellusten käyttöönottoon ja käyttötarkoituksiin vaikutti vahvasti se, millaisesta lapsesta, ja siten millaisesta älypuhelimien käytön kontrolloinnin tarpeesta oli kyse. Lapsen mielipiteet ja asenne ruutuaikasovelluksia kohtaan saivat jotkut vanhemmat aika-ajoin pohtimaan uudelleen ruutuaikasovellusten käytön tarpeellisuutta. Näiden lisäksi lapsen älypuhelimien ominaisuudet vaikuttivat ruutuaikasovelluksen käyttöön. Kaksi haastateltavista kertoi, että he eivät voineet ottaa ruutuaikasovellusta käyttöön johtuen joko lapsen vanhasta älypuhelimallista tai vanhemman ja lapsen laitteiden käyttöjärjestelmien yhteensopimattomuudesta (iPhonen Ruutuaika-sovellusta ei voinut käyttää Android-laitteilla).

Lapsen merkitys ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön korostui kuitenkin ennen kaikkea ruutuaikasovellusten käytön lopettamisessa. Haastateluissa ruutuaikasovellusten käyttöaikomusta tarkasteltiin käytön jatkumisen lisäksi käytön lopettamisen näkökulmasta ja siihen näytti vaikuttavan miltei ainoastaan lapsen kasvu ja kehitys. Suurin osa haastateltavista ei kuitenkaan osannut määritellä, milloin ruutuaikasovellusten käytöstä voitaisiin täysin luopua. Monet haastateltavat kertoivat humoristisesti, että ruutuaikasovellus tulee olemaan lapsella aina 18-vuotiaaksi asti. Osa vanhemmista pohti, että ruutuaikasovellusten käyttöä ei tarvitsisi lapsen kasvaessa lopettaa kokonaan, vaan sen toimintoja hyödynnettäisiin eri tavalla.

Kun miettii sitä aikaa silloin ja aikaa nyt, niin en mä haluaisi luopua. En mä sit tiedä onko se pakko. En haluaisi luopua, ja mä oon välillä vitsaillut, että lapsi on Family-Linkissä niin kauan, kun se on mahdollista. Muutetaan ikärajoja, että saat kyllä toisia sovelluksia, mutta äidin tarvii tietää, että missä sä meet, kun sä oot vanhempi. (H7)

Varmaan kun täysi-ikäiseksi kasvaa. No ei. Katotaan, jos vähän aikasemmin pääsisi irti. Ehkä, en tiedä, riippuu vähän, kyllähän tyttö on vähän kyselly, että tarvitaanko ruutuaikasovellusta kesälomalla esimerkiksi. - - Voihan sitä aina yrittää. Haluaisin kyllä aina voida luottaa siihen, kun lapsi sanoo, että nyt minä osaan, nyt minä yritän parhaani tämän kanssa, niin antaa se mahdollisuus kanssa. Ei sitä nyt pidetä siitä ilosta, että saa pitää ruutuaikasovellusta, vaan silloin kun sitä tarvii. (H4)

Osa haastateltavista mietti, että lapsen siirtyessä alakoulusta yläkouluun olisi sopiva aika ottaa ruutuaikasovellus pois lapsen puhelimesta, mutta toisaalta monella haastateltavalla nousi huoli nimenomaan teini-ikäisen nuoren älypuhelimien käytöstä. Osa vanhemmista nosti esiin, että lapsen luonne ja tämän todellinen älypuhelimien käyttö vaikuttaisivat ikää enemmän ruutuaikasovelluksen käytön tarpeellisuuteen.

Lapsi menee seiskalle syksyllä, että onko se hyväksyttävää, missä vaiheessa lapsi alkaa olla niin iso, että sen kännykän käyttöä ei tarvitse enää seurata. Ajattelen, että olisiko se vielä yläkoulun aikaan ok seurata sen kännykän käyttöä, että peruskoulun jälkeen sen pitäisi olla niin iso ja vastuuntuntoinen, että sen pitäisi itse huolehtia siitä kaikesta, että se osaisi tasapainottaa sen elämän opintojen ja kännykän ja muun suhteen. (H2)

Sitten varmaan ehkä, kun tulee vähän isommaksi niin pakko siitä sitten luopua. En tiedä, viimeistään 18-vuotiaana, silloin viimeistään, riippuu tietysti lapsesta. Onhan tuolle teinille se puhelin tärkeä. Aika näyttää, paha sanoa. Se voisi näillä lapsilla olla ihan erilaista näillä molemmilla lapsilla. Tyttöillä on enemmän semmoista yhteydenpitoa ja pojilla pelaamista, vaikka on varmaan yhteydenpitoakin mutta. (H3)

6 POHDINTA

Tässä luvussa vastataan tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja suhteutetaan saatuja tutkimustuloksia aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Tämän jälkeen pohditaan saatujen tutkimustulosten merkittävyyttä ja niiden käytännön soveltamismahdollisuuksia. Lopuksi tarkastellaan tutkimukseen liittyviä rajoitteita sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

6.1 Tutkimuksen keskeisimmät löydökset

Tämän tutkimuksen tavoite oli tutkia, miten vanhemmat kokevat ruutuaikasovellusten käytön lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa. Tähän vastaamiseksi esitettiin kolme tutkimuskysymystä koskien ruutuaikasovellusten käyttöä, niiden vastaavuutta vanhempien tarpeisiin sekä niiden käyttöön liittyviä tekijöitä. Tutkimustulokset osoittivat, että vanhemmat hyödyntävät ruutuaikasovelluksia monipuolisesti eri käyttötarkoituksiin ja että he kokivat niiden käytön vastaavan heidän tarpeitaan. Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön todettiin vaikuttavan useita erilaisia tekijöitä, joista haastatteluissa korostuivat etenkin hyödyllisyyden, hinta-arvon ja lapsen (toisen käyttäjän) merkitykset. Seuraavissa alaluvuissa vastataan tarkemmin tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja verrataan saatuja tuloksia aiempiin tutkimuksiin.

6.1.1 Ruutuaikasovellukset ja niiden käyttö

Tässä alaluvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, *mitä ruutuaikasovelluksilla tarkoitetaan ja mihin niitä käytetään*. Kirjallisuuskatsauksen perusteella ruutuaikasovellusten todettiin olevan lapsilukko- ja hallintasovelluksia, joiden avulla vanhemmat voivat valvoa ja rajoittaa lapsensa medialaitteiden kuten älypuhelinien käyttöä. Älypuhelinien kohdalla ruutuaikasovellusten tyypillisimpien toimintojen todettiin koskevan laitteen käytön etävalvontaa ja sen etälukitusta. (Livingstone ym., 2014; Ko ym., 2015.) Nyt saadut tutkimustulokset vahvistavat aiempaa ruutuaikasovellusten määritelmää mutta tarjoavat myös yksityiskohtaisemman kuvauksen ruutuaikasovellusten käytöstä.

Tutkimustulosten (kuvio 7) mukaan vanhemmat käyttivät ruutuaikasovelluksia neljään eri käyttötarkoitukseen: lapsen älypuhelimella käyttämän ajan sekä sisällön rajoittamiseen, älypuhelimien käytön seurantaan ja älypuhelimien paikantamiseen. Tutkimustulokset ruutuaikasovellusten käyttötarkoituksista ovat yhteneviä aiempien tutkimusten (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017) kanssa, vaikka käyttötarkoitusten luokittelu ja nimeäminen poikkeavat jonkin verran toisistaan. Ko ym. (2015) jakoivat ruutuaikasovellusten käyttötarkoitukset etävalvontaan ja -lukitukseen, siten että etävalvonnalla viitattiin lapsen liikumisen (paikannus) ja älypuhelimella käytettävän sisällön valvontaan (sisällön rajoittaminen ja käytön seuranta), ja etälukituksella laitteen sekä yksittäisten sovellusten käytön rajoittamiseen (ajan ja sisällön rajoittaminen). Wisniewskin ym. (2017) jaottelun mukaan ruutuaikasovelluksia käytettiin rajoittamaan ja estämään erilaisia älypuhelimien toimintoja (ajan sekä sisällön rajoittaminen) sekä tarkastelemaan erilaisia lokitietoja (käytön seuranta).

<p>Aikarajoitukset</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruutuaika - Yölukitus - Sovelluskohtaiset rajoitukset - Kannustin/rangaistus 	<p>Sisältörajoitukset</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sovellusten lataaminen - Sovellusten estäminen - Ikärajojen valvonta - Internetin selaamisen valvonta 	<p>Käytön seuranta</p>
		<p>Paikannus</p>

KUVIO 7 Ruutuaikasovellusten käyttötarkoitukset

Saadut tutkimustulokset ruutuaikasovellusten käytöstä antavat yksityiskohtaisemman kuvauksen sovellusten käyttötarkoituksista kuin aiemmat ruutuaikasovellusten käyttöä tarkastelleet tutkimukset (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Sekä Ko ym. (2015) että Wisniewskin ym. (2017) tutkimuksissa ruutuaikasovellusten käyttötarkoituksia tarkasteltiin ruutuaikasovellusanalyysien kautta, kun taas tässä tutkimuksessa niitä tarkasteltiin loppukäyttäjien käyttökokemusten kautta. Tämä tarkastelunäkökulma mahdollisti ruutuaikasovellusten käyttötarkoitusten laajemman kuvaamisen sekä käyttötarkoitusten vertailun suhteessa toisiinsa.

Tutkimustulosten mukaan vanhemmat käyttivät ruutuaikasovelluksia ensisijaisesti lasten älypuhelimien käytön rajoittamiseen. Lapsen älypuhelimien käytön seuraaminen ja paikantaminen olivat toissijaisia käyttötapoja, vaikka etenkin paikantamisesta oli tullut joillekin vanhemmille tärkeä ominaisuus. Se, kuinka usein ruutuaikasovellusta hyödynnettiin lapsen älypuhelimien käytön seurantaan, oli usein yhteydessä siihen, miten tiukat aika- ja sisältörajoitukset lapsen älypuhelimien käytölle oli asetettu. Vanhemmat näyttivät uskovan, että asetettujen aika- ja sisältörajoitusten myötä lapsi ei käyttäisi älypuhelimiaan liikaa tai hänelle sopimattomin tavoin, jolloin tarve käytön seurannalle oli vähäisempää. Esimerkiksi ne vanhemmat, jotka eivät olleet rajoittaneet sitä, mitä sovelluksia lapsi pystyi laitteellensa lataamaan, seurasivat lapsensa älypuhelimien

käyttöä enemmän kuin ne vanhemmat, jotka eivät sallineet lapsen ladata mitään sovellusta laitteellensa ilman vanhemman myöntämää lupaa.

Lapsen älypuhelimien käytön rajoittamisessa aikaan liittyvien rajoitusten asettaminen todettiin yleisemmäksi kuin sisältörajoitusten. Ensinnäkin tätä selittää se, että vanhempien yleisin ja merkittävin syy ruutuaikasovellusten käyttönotolle oli lapsen älypuhelimella käyttämisen ajan valvominen ja rajoittaminen. Toisekseen vaikutti siltä, että kaikki vanhemmat eivät pitäneet sisältörajoituksia niin tärkeinä kuin aikarajoituksia: omaan lapseen luotettiin enemmän siinä, että hän ei käytä älypuhelimellaan sopimattomilla tavoilla kuin siinä, että hän ei käytä puhelintaan liikaa. Kolmanneksi vanhemmat vaikuttivat olevan tietoisempia ruutuaikasovellusten tarjoamista mahdollisuuksista rajoittaa lapsen älypuhelimellaan käyttämää aikaa kuin sisältöä. Esimerkiksi siinä missä kaikki vanhemmat olivat tietoisia päivittäisen ruutuajan asettamisen mahdollisuudesta, ei turvallisemman internetin selaamisen vaihtoehdoista tiennyt kuin muutama vanhempi. Tätä tosin voi selittää myös se, että kaikissa ruutuaikasovelluksissa ei tarjottu samoissa määrin sisältö- kuin aikarajoitusmahdollisuuksia.

Tarkasteltaessa ruutuaikasovellusten käyttöä vanhempien mediakontrollistrategioiden näkökulmasta, voidaan todeta, että ruutuaikasovellusten käyttö tukee niistä monia. Aika- ja sisältörajoitusten sekä käytön seuraamisen avulla vanhemmat voivat toteuttaa tai tehostaa rajoittavan, sääntöjen, sisällön rajoitusten, portinvartijan, valvonnan sekä etäisen mediakontrollistrategian (ks. taulukko 2) toteuttamista. Näiden lisäksi ruutuaikasovelluksilla todettiin olevan välillisiä vaikutuksia aktiiviseen, diskursiiviseen ja tutkivaan mediakontrollistrategiaan (ks. taulukko 2). Ruutuaikasovellukset eivät tarjonneet suoria toimintoja näiden mediakontrollistrategioiden toteuttamiseen, mutta niiden käytön todettiin esimerkiksi vaikuttavan myönteisesti vanhempien ja lasten välisiin keskusteluihin lapsen älypuhelimien käytöstä (aktiivinen ja diskursiivinen strategia) sekä synnyttävän keskusteluja vanhempien välille lasten älypuhelimien käytöstä (tutkiva strategia).

Saadut tutkimustulokset ruutuaikasovellusten ja eri mediakontrollistrategioiden välisistä yhteyksistä ovat osakseen ristiriidassa aiemman tutkimuksen kanssa. Aiemmin ruutuaikasovellusten käytön on todettu tukevan vain seurannan, sääntöjen ja rajoittavan mediakontrollistrategioiden käyttöä, mutta ei lainkaan esimerkiksi aktiivista mediakontrollistrategiaa. (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017.) Vaikka nyt saatiin Wisniewskin ym. (2017) kanssa samankaltaisia tuloksia siitä, että ruutuaikasovellukset eivät juuri tarjoa suoria toimintoja aktiivisen mediakontrollistrategian toteuttamiseen, voitiin sovellusten käytöllä osoittaa olevan välillisiä vaikutuksia kyseisen strategian käyttöön. Wisniewskin ym. (2017) tutkimuksessa ruutuaikasovellusten välilliset vaikutukset eivät voineet tulla esiin, sillä tutkimus perustui ruutuaikasovellusten analyysiin eikä käyttäjien kokemuksiin sovellusten käytöstä kuten tässä tutkimuksessa.

6.1.2 Ruutuaikasovellusten vastaavuus vanhempien tarpeisiin

Tässä alaluvussa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen, *miten ruutuaikasovellusten käyttö vastaa vanhempien tarpeisiin*. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokivat ruutuaikasovellusten käytön vastaavan hyvin heidän tarpeisiinsa. Tulokset ovat ristiriidassa Wisniewskin ym. (2017) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan ruutuaikasovellusten käyttö ei vastannut niille asetettuja tavoitteita. Eriäviä tutkimustuloksia selittää osakseen se, että tutkimuksissa ruutuaikasovellusten käytölle oli asetettu erilaisia tavoitteita. Wisniewskin ym. (2017) tutkimuksessa ruutuaikasovellusten käyttöä tarkasteltiin siitä näkökulmasta, kuinka hyvin sovellusten avulla voitiin suojata lapsia heihin kohdistuvilta online-riskeiltä. Wisniewskin ym. (2017) tutkimustulosten mukaan ruutuaikasovellusten tarjoamat toiminnot eivät vastanneet tähän tavoitteeseen. Nyt saatujen tutkimustulosten mukaan vanhempien ensisijainen tavoite ruutuaikasovellusten käytölle ei ollut lasten suojaaminen online-riskeiltä (sisältörajoitusten käyttö) vaan lasten älypuhelimella käyttämän ajan rajoittaminen (aikarajoitusten käyttö). Vanhemmat kokivat, että ruutuaikasovellukset vastasivat hyvin heidän tarpeisiinsa rajoittaa ja valvoa lapsen älypuhelimella käyttämää aikaa. Vaikka sisältörajoitusten asettaminen ei ollut vanhempien ensisijainen tarkoitus käyttää ruutuaikasovelluksia, koettiin sovellusten tarjoamat mahdollisuudet rajoittaa lapsen älypuhelimella käyttämää sisältöä kuitenkin hyödyllisiksi.

Tutkimustuloksissa toinen esille noussut vanhempien tavoite ruutuaikasovellusten käytölle oli saada lapset itse kiinnittämään huomiota älypuhelimensa käyttöön. Kuitenkin vain pieni osa vanhemmista oli asettanut ruutuaikasovellusten käytölle tämän tavoitteen. Se, kuinka hyvin ruutuaikasovellusten käytön koettiin vastanneen tähän tavoitteeseen, vaihteli vanhempien kesken. Osa vanhemmista koki, että ruutuaikasovelluksen kautta asetetut aikarajoitukset saivat lapset miettimään ja suunnittelemaan enemmän omaa ajankäyttöään älypuhelimien suhteen. Kuitenkin jotkut vanhemmat toivat esiin, että ruutuaikasovellusten käytöllä ei ollut tätä toivottua vaikutusta lapsiin. Nämä vanhemmat kertoivat, että lapsi saattoi käyttää älypuhelimiaan aikarajoituksia miettimättä aina sinne saakka, kunnes lapsen älypuhelin lukkiutui. Tämän jälkeen lapsi pyysi vanhemmaltaan lisää ruutuaikaa, joka hänelle usein myös myönnettiin. Etenkin poikkeuksellinen korona-aika vaikutti siihen, että vanhemmat kokivat olleensa velvoitettuja myöntämään lapselle lisää ruutuaikaa, jotta tämä voisi hyödyntää älypuhelimiaan koulunkäyntiin tai yhteydenpitoon kavereidensa kanssa. Vanhempien käytänteet lisäruutuajan myöntämisessä kuitenkin vaihtelivat paljon sekä poikkeuksellisena korona-aikana että ennen sitä.

Vaikka osa vanhemmista koki, että ruutuaikasovellukset eivät saaneet heidän lapsiaan kiinnittämään enemmän huomiota omaan älypuhelimien käyttöön (toissijainen tavoite), ei ruutuaikasovellusten käyttöä pidetty silti tehottomana, sillä se täytti täysin vanhempien odotukset lapsen älypuhelimien käytön rajoittamisen suhteen (ensisijainen tavoite). Tulos on päinvastainen aiempien tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan vanhemmat kokivat ruutuaikasovellusten käytön yleensä tehottomana keinona kontrolloida lasten älypuhelimien käyttöä (Kon ym., 2015; Hartikaisen ym., 2016). Kon ym. (2015) tutkimuksessa vanhempien käsityksiin ruutuaikasovellusten tehokkuudesta vaikuttivat kiel-

teisesti vanhempien kokemat haasteet ruutuaikasovellusten asentamisessa ja ylläpitämisessä lasten laitteilla sekä lasten voimakas ruutuaikasovellusten vastustaminen. Vaikka nyt saatujen tutkimustulosten perusteella joidenkin lasten todettiin vastustaneen ruutuaikasovellusten käyttöä, ei vastustaminen ollut voimakasta eikä se vaikuttanut vanhempien käsityksiin ruutuaikasovellusten käytön tehokkuudesta. Ruutuaikasovellusten asentamista ja ylläpitoa lasten laitteilla ei koettu hankalaksi vaan päinvastoin vanhemmat kertoivat sovellusten asentamisen olleen vaivatonta. Ainoastaan Hartikaisen ym. (2016) tutkimustulosten mukaisesti vanhempien käsitykset lasten mahdollisuuksista kiertää heille ruutuaikasovelluksen kautta asetettuja rajoituksia vaikuttivat kielteisesti joidenkin vanhempien näkemyksiin ruutuaikasovellusten tehokkuudesta. Kuitenkin vain pieni osa vanhemmista toi ilmi huolensa rajoitusten kiertämisestä eikä sen merkitys ruutuaikasovellusten käytön tehokkuuteen ollut merkittävä. Tämä saattoi johtua siitä, että vanhemmilla ei juuri ollut omakohtaisia kokemuksia rajoitusten kiertämisestä eikä niitä pidetty todennäköisinä omien lasten kohdalla. Jos tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olisivat enemmässä määrin kokeneet rajoitusten kiertämistä, olisivat tutkimustulokset tältä osin voineet olla erilaisia.

Eroja aikaisempien ja nyt saatujen tutkimustulosten välillä sovellusten tehokkuudesta saattaa selittää ruutuaikasovellusten kehittyminen. Kon ym. (2015), Hartikaisen ym. (2016) ja Wisniewskin ym. (2017) tutkimusten julkaisusta on kulunut aikaa 3–5 vuotta, missä ajassa ruutuaikasovellukset ovat kehittyneet sekä käytettävyydeltään että ominaisuuksiltaan. Esimerkiksi ne vanhemmat, jotka olivat käyttäneet ruutuaikasovelluksia enemmän kuin kaksi vuotta, kertoivat sovellusten kehittyneen huomattavasti siitä, mitä ne olivat alkuun olleet. Lisäksi aiempien ja tämän tutkimuksen eriäviä tuloksia ruutuaikasovellusten käytön tehokkuudesta voi selittää erilaiset tutkimusasetelmat. Kon ym. (2015) tutkimus oli luonteeltaan kvantitatiivinen, jossa tutkittavilta vanhemmilta edellytettiin vähintään vain yhtä käyttökokemusta jostakin ruutuaikasovelluksesta. Tällöin tutkimukseen osallistuneiden vanhempien joukko oli todennäköisesti monipuolisempi kuin tässä tutkimuksessa, jossa vastaajat koostuivat lähinnä ruutuaikasovellusten aktiivisista käyttäjistä.

Vaikka ruutuaikasovellukset koettiin tehokkaana tapana kontrolloida lasten älypuhelinien käyttöä, kertoivat vanhemmat käyttävänsä siinä myös muita keinoja. Vanhemmat toivat ilmi, että he esimerkiksi keskustelivat älypuhelinien käytöstä lasten kanssa, saattoivat tutkia heidän älypuhelimiaan yksin tai yhdessä lapsen kanssa ja asettivat älypuhelinien käytölle sääntöjä ja rajoituksia ruutuaikasovellusten ulkopuolella. Vanhemmat kokivat, että ruutuaikasovellukset toimivat hyödyllisinä apuvälineinä tai työkaluina lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa, mutta he tiedostivat niiden olevan vain osa sitä. Gabrielsin (2016) näkemys siitä, että vanhemmat saattaisivat olettaa ruutuaikasovellusten yksin ratkaisevan lapsen älypuhelinien käytön kontrolloinnin, ei saanut tukea tässä tutkimuksessa.

6.1.3 Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavat tekijät

Tässä alaluvussa vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen, *mitkä tekijät vaikuttavat ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön*. Kirjallisuuskatsauksessa todettiin, että vanhempien mediakontrollin tutkimuksessa ruutuaikasovellusten tai muiden vanhempien käyttämien teknisten työkalujen omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä ei ole laajasti tutkittu (Al-Naim & Maruf, 2018). Ruutuaikasovellusten kohdalla niiden omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä oli tarkasteltu lähinnä vain siltä osin kuin ne pyrkivät selittämään ruutuaikasovellusten vähäistä käyttöä (Mascheron & Cuman, 2014; Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Nyt ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä kartoitettiin innovaation diffuusioteorian (Rogers, 2003) sekä TAM- (Davis 1989, Davis ym., 1989) ja UTAUT-mallien (Venkatesh ym., 2003; Venkatesh ym., 2013) tunnistamien tekijöiden avulla (ks. taulukko 2), ja tutkimustulokset osoittivat näistä tekijöistä useimpien vaikuttaneen ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön.

Ruutuaikasovellusten **hyödyllisyys** nimettiin kaikissa haastatteluissa yksin tärkeimmäksi syyksi ottaa ruutuaikasovellus käyttöön tai jatkaa sen käyttöä. Tutkimustuloksia ruutuaikasovellusten hyödyllisyydestä tukee sekä innovaation diffuusioteoria (Rogers, 2003) että TAM-malli (Davis, 1989; Davis ym., 1989), jotka molemmat korostavat mielletyn hyödyllisyyden merkitystä innovaation tai uuden teknologian omaksumisessa ja käytössä. Tutkimustulokset ovat myös yhteneviä Al-Naimin ja Marufin (2018) tulosten kanssa, joiden mukaan vanhempien käyttämien erilaisten teknisten työkalujen omaksumista ja käyttöä lasten internetin käytön kontrolloinnissa selittää vahvasti käytettävän työkalun mielletty hyödyllisyys.

Ruutuaikasovelluksia ei koettu hyödyllisiksi ainoastaan sen takia, että niiden käytölle asetetut hyödyllisyysodotukset lapsen älypuhelimien käytön rajoittamiseksi täyttyivät, vaan niiden käytöstä saatiin myös sellaisia hyötyjä, joita ei alun perin osattu odottaa. Näitä olivat esimerkiksi monipuolistuneet keskustelut lapsen kanssa tämän älypuhelimien käytöstä tai lapsen älypuhelimien paikantaminen. Vanhempien kokemukset ruutuaikasovellusten hyödyllisyydestä kuitenkin vaihtelivat jonkin verran toisistaan. Esimerkiksi siinä missä jotkut vanhemmat kokivat ruutuaikasovellusten paikannustoiminnon erittäin hyödyllisenä ja turvallisuuden tunnetta herättävänä, eivät toiset vanhemmat kokeneet paikannusta lainkaan samalla tavalla hyödyllisenä tai edes tarpeellisenä toimintona. Tätä havaintoa tukee Davisin (1989) ja Rogersin (2003) tutkimustulokset siitä, että mielletyn hyödyllisyyden tarkastelussa yksilön subjektiiviset näkemykset innovaation tai teknologian hyödyllisyydestä ovat ratkaisevia objektiivisen hyödyllisyyden tarkastelun sijaan.

Aiemmat ruutuaikasovellusten tutkimukset ovat osoittaneet, että ruutuaikasovellusten **mielletty helppokäyttöisyys** vaikuttaisi selkeästi ruutuaikasovellusten käyttöön, sillä sovellusten vaikean käytön on todettu selittävän ruutuaikasovellusten vähäistä käyttöä (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017). Samoin Al-Naim ja Maruf (2018) totesivat mielletyn helppokäyttöisyyden selittävän eniten erilaisten teknisten työkalujen omaksumista ja käyttöä lasten internetin käytön kontrolloinnissa. Nyt mielletyn helppokäyttöisyyden merkitys ruutuaika-

sovellusten omaksumisessa ja käytössä ei korostunut aiempien tutkimusten lailla. Tätä voi selittää se, että poiketen aiemmista tutkimuksista (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017), vanhemmat kokivat ruutuaikasovellusten käytön helpo-
 pona ja vaivattomana. Ainoastaan ruutuaikasovellusten käyttöönotto oli joissain tapauksissa koettu vaivalloisempana kuin yleisesti muiden sovellusten käyttöönotto. Vanhemmat olivat kuitenkin valmiita näkemään vaivaa ruutuaikasovellusten käyttöönottoon niistä saatavien hyötyjen vuoksi. Tämä vahvistaa Davisin (1989) havaintoja siitä, että järjestelmän mielletty hyödyllisyys vaikuttaa käyttöaikomukseen miellettyä helppokäyttöisyyttä enemmän. Tulos vahvistaa myös Rogersin (2003) näkemystä siitä, että innovaation kompleksisuus saattaa hidastaa innovaation omaksumista, mutta ei välttämättä estä sitä kokonaan.

Sisäisistä tekijöistä kaikkien muiden paitsi **hedonisen motivaation** todettiin vaikuttavan ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön. Se, miksi hedonisella motivaatiolla ei havaittu olevan UTAUT2-mallin (Venkatesh ym., 2012) mukaista vaikutusta ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön, saattaa johtua siitä, miten vanhempien kokemuksia ruutuaikasovellusten käytöstä tulkittiin. Esimerkiksi vanhempien kokemukset ruutuaikasovellusten käytöstä seuranneesta arjen helpottumisesta tai riitelyn vähenemisestä tulkittiin selittämään ruutuaikasovellusten käytöstä saavutettua hyötyä eikä koettua mielihyvää. Tehtyjä tulkintoja tukee innovaation diffuusioteoria (Rogers, 2003, 29-30), jonka mukaan innovaation suhteellinen hyöty voi tarkoittaa innovaation aiheuttamaa mukavuutta tai tyytyväisyyttä. Samoin haastatteluissa vanhemmat itse viittasivat ruutuaikasovellusten käytöstä seuranneisiin muutoksiin hyötyinä eikä mielihyvää tuottavina tekijöinä.

Ruutuaikasovellusten **yhteensopivuudella** havaittiin olevan ratkaiseva merkitys ruutuaikasovellusten käyttöönottoon. Vanhemmat toivat ilmi, että he eivät olisi ottaneet ruutuaikasovelluksia käyttöön, elleivät he olisi kokeneet ruutuaikasovelluksia yhteensopivina arvojen ja kasvatustyyliensä kanssa. Tätä tukee innovaation diffuusioteoria (Rogers, 2003, 172), joka korostaa innovaation yhteensopivuuden merkitystä etenkin innovaation omaksumisprosessin alussa suostutteluvaiheessa. Ruutuaikasovellusten kohdalla yhteensopivuutta kuitenkin tarkasteltiin uudelleen vielä sovellusten käyttöönoton jälkeen ja käytön jatkuessa. Yhteensopivuuden uudelleentarkasteluun näytti vaikuttavan etenkin lasten kasvu sekä se, miten lapset suhtautuivat ruutuaikasovellusten käyttöön. Vaikuttaa siltä, että ruutuaikasovellusten kaltaisten sovellusten kohdalla, jossa käyttäjiä on periaatteessa useampi kuin yksi, sovellusten yhteensopivuutta joudutaan tarkastelemaan suhteessa molempiin käyttäjiin.

Tutkimustulokset ruutuaikasovellusten yhteensopivuuden merkityksestä sovellusten käyttöön eivät olleet täysin uusia. Aiemmin on osoitettu, että ruutuaikasovellusten käyttö ei olisi yhteensopivaa vanhempien arvojen ja kasvatustyylien kanssa, ja tämän on todettu selittävän osakseen sovellusten vähäistä käyttöä (Wisniewski ym., 2017). Nyt saadut tutkimustulokset ovat kuitenkin ristiriidassa aiempien tulosten kanssa, sillä vanhempien todettiin kokevan ruutuaikasovellusten käytön heille yhteensopivana. Toisin kuin Wisniewskin ym. (2017) tutkimuksessa, vanhemmat esimerkiksi kokivat, että he pystyivät kontrolloimaan lastensa älypuhelinien käyttöä ruutuaikasovellusten avulla ilman, että lapsen yksityisyyttä liioin loukattiin. Erot tutkimustulosten välillä saattavat

johtua tarkasteltujen ruutuaikasovellusten tarjoamien ominaisuuksien eroavaisuuksilla. Tässä tutkimuksessa vanhemmilla ei esimerkiksi ollut käytössään sellaisia ruutuaikasovelluksia, jotka mahdollistivat Wisniewskin ym. (2017) tutkimien ruutuaikasovellusten tavoin lasten yksityisviestien lukemisen tai kirjautumisen heidän sosiaalisen median tileilleen.

Vanhempien **asenteilla** ruutuaikasovellusten käyttöä kohtaan havaittiin olevan TAM-mallin (Davis ym., 1989) mukaisesti vaikutus ruutuaikasovellusten käyttöön. Vanhemmat suhtautuivat ruutuaikasovellusten käyttöön yleensä myönteisesti ja vaikka joidenkin vanhempien mielestä ruutuaikasovellukset eivät olleet se ihanteellisin keino kontrolloida lasten älypuhelinien käyttöä, ruutuaikasovellusten käytöstä saadut hyödyt vaikuttivat ruutuaikasovellusten käyttöön ratkaisevasti. Tutkimustulos on yhtenevä TAM-mallin (Davis, 1989) kanssa, jonka mukaan mielletty hyödyllisyys vaikuttaa suoraan käyttöaikomukseen käyttäjän asenteesta huolimatta. Lasten kielteisten asenteiden on aiemmin todettu vaikuttavan kielteisesti ruutuaikasovellusten käyttöön (Ko ym., 2015), mutta nyt niiden todettiin vaikuttavan enemmän ruutuaikasovellusten yhteensopivuuden uudelleenarviointiin kuin suoraan vanhempien aikomuksiin käyttäen ruutuaikasovelluksia.

Vanhempien asenteisiin ruutuaikasovellusten käytöstä todettiin vaikuttavan vahvasti vanhempien kokemat **tunteet** ruutuaikasovellusten käytöstä. Vanhemmat kertoivat ruutuaikasovellusten käytön synnyttäneen heissä muun muassa turvallisuuden tunnetta, mikä vahvisti sekä heidän myönteistä asennettaan ruutuaikasovellusten käyttöä kohtaan että heidän aikomuksiaan käyttää ruutuaikasovelluksia. Usein ruutuaikasovellusten käyttöön liittyvien tunteiden syntyminen oli yhteydessä niiden käytöstä miellettyyn hyödyllisyyteen ja helpokäyttöisyyteen. Kun ruutuaikasovellukset koettiin hyödyllisinä ja helpokäyttöisinä, niiden käyttö synnytti vanhemmissa myönteisiä tunteita, ja päin vastoin, kun ruutuaikasovellusten käyttö koettiin hyödyttömänä tai hankalana, niiden käyttö synnytti vanhemmissa kielteisiä tunteita. Aiemmat teknologian omaksumista ja käyttöä selittävät teoriat ja mallit (Davis 1989; Rogers 2003; Venkatesh ym., 2003; Venkatesh ym., 2012) eivät ole huomioineet tunteita yksittäisenä teknologian omaksumiseen tai käyttöön vaikuttavana tekijänä. Niillä voidaan havaita olevan kuitenkin yhteys yksilön asenteeseen teknologian käyttöä kohtaan. Tämä vahvistaa Yangin ja Yoon (2004) havaintoja siitä, että yksilön asennetta teknologian käyttöä kohtaan tulisi tarkastella asenteen kognitiivisen ja affektiivisen ulottuvuuden kautta.

Käyttäjien eli vanhempien **tottumusten** havaittiin vaikuttavan sekä ruutuaikasovellusten käyttöönottoon että jatkuvaan käyttöön. Ne vanhemmat, jotka kertoivat, että eivät ole tottuneita asentamaan ja ottamaan käyttöönsä erilaisia sovelluksia, kokivat enemmän epävarmuutta ruutuaikasovellusten käyttöönotossa kuin ne vanhemmat, jotka olivat tottuneempia ottamaan erilaisia sovelluksia käyttöönsä. Kuitenkin suurin osa vanhemmista kuvasi olevansa tottuneita käyttämään erilaisia mobiilisovelluksia eikä ruutuaikasovellusten käytön todettu käyttöönoton jälkeen juuri poikkeavan muiden mobiilisovellusten käytöstä. Useat vanhemmat kertoivat käyttävänsä ruutuaikasovelluksia arjessa tottumuksesta ilman, että sovellusten käyttöä ajateltiin enempää. Saadut tutkimus-

tulokset tukevat Venkateshin ym. (2012) havaintoja siitä, että tottumuksella on suora vaikutus sekä teknologian käyttöaikomukseen että varsinaiseen käyttöön.

Ulkoisista tekijöistä hinta-arvon vaikutus ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön korostui haastatteluissa muita ulkoisia tekijöitä enemmän. Ruutuaikasovellusten maksullisuus vaikutti etenkin sovellusten käyttöönottoon mutta myös jatkuvaan käyttöön. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokivat maksuttomien ruutuaikasovellusten käyttöönoton helpompana ja riskittömämpänä verrattuna siihen, että sovellus olisi ollut maksullinen. Tutkimustulos on yhtenevä Venkateshin ym. (2012) UTAUT2-mallin kanssa, jonka mukaan yksilön kokeman hinta-arvon merkitys korostuu päätöksentekovaiheessa ottaako uusi teknologia käyttöön vai ei. Vaikka sovellusten maksuttomuus oli merkittävässä roolissa ruutuaikasovellusten käyttöönotossa, oli moni haastateltava myöhemmin valmis maksamaan sovelluksesta myönteisten käyttökokemusten myötä. Venkateshin ym. (2012) UTAUT2-malli ei huomioi yksilön kokemusten vaikuttavan hinta-arvoon, vaikka nyt sellaisesta viitteitä saatiin. Toisaalta osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kertoi, että vaikka he kokivat ruutuaikasovellukset hyödyllisiksi, eivät he silti olleet valmiita maksamaan niiden käytöstä, mikä taas vahvistaa Venkateshin ym. (2012) näkemystä siitä, että kokemuksella ei olisi vaikutusta hinta-arvoon.

Mahdollistavien olosuhteiden vaikutus ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön ei korostunut haastatteluissa. Tämä johtunee siitä, että yksinkertaiseksi kuvattujen ruutuaikasovellusten käytössä ei uskottu kohdattavan sellaisia ongelmia, joihin apua tai tukea olisi erityisesti tarvittu. Lisäksi vanhempien näkemykset siitä, missä määrin he uskoivat saavansa apua tai tukea ruutuaikasovellusten käyttöön, vaihteli vastaajien kesken. Suurin osa vanhemmista luotti siihen, että he saisivat tarvittaessa apua ruutuaikasovellusten käyttöön omasta lähipiiristään tai internetistä etsimällä. Huomioitavaa on se, että maksullisten ruutuaikasovellusten käyttäjillä oli suuremmat odotukset siitä, kuinka hyvin he uskoivat saavansa apua tai tukea ruutuaikasovellusten käyttöön sovellusten palveluntarjoajilta verrattuna maksuttomien sovellusten käyttäjiin. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut ratkaisevasti siihen, valitsiko vanhempi käyttöönsä maksullisen vai maksuttoman ruutuaikasovelluksen.

Vanhempien ruutuaikasovellusten käyttöönottoon todettiin vaikuttavan useissa tapauksissa vanhemman lähipiiristä saatu tieto tai suositus ruutuaikasovellusten käytöstä. **Sosiaalinen vaikutus** ei kuitenkaan sen alkuperäisessä merkityksessään, eli siinä missä määrin yksilö uskoo, että hänen pitäisi hänelle tärkeiden ihmisten mielestä käyttää uutta teknologiaa (Venkatesh ym., 2012), noussut merkittävästi esille haastatteluissa. Tutkimustulosten mukaan kukaan vanhemmista ei kokenut minkäänlaista sosiaalista painetta käyttää tai olla käyttämättä ruutuaikasovelluksia. Tutkimustulokset kuitenkin vahvistavat Rogersin (2003) havaintoja siitä, että yksilön omaksuessa innovaation, tämän päätöksen innovaation käyttöönotosta vaikuttavat muiden ihmisten subjektiiviset näkemykset ja kokemukset innovaatiosta. Koska lähipiiristä saadut tiedot tai suositukset ruutuaikasovellusten käytöstä olivat useissa tapauksissa monien vanhempien ensikosketus ruutuaikasovellusten käyttöön, jäi epäselväksi, vaikuttiko sovellusten käyttöönottoon enemmän sovelluksista saatu suositus vai riittikö siihen saatu tieto sovellusten olemassaolosta. Vanhempien tietämättömyys ruu-

tuu- aikasovelluksista vahvistaa aiempaa tutkimusta siitä, että ruutu- aikasovellusten vähäistä käyttöä selittäisi vanhempien tietämättömyys ruutu- aikasovellusten olemassaolosta tai saatavuudesta älypuhelimille (Mascheron & Cuman, 2014; Wisniewski ym., 2017). Suurin osa vanhemmista kertoi, että he eivät tiedäneet ruutu- aikasovelluksista mitään ennen kuin joku heidän läheinen niistä heille kertoi.

Ruutu- aikasovellusten käytöstä puhumiseen ja sovellusten suosittelu- seen todettiin vaikuttavan myönteisesti ruutu- aikasovellusten **havaittavuus**. Ruutu- aikasovellusten havaittavuudessa pystyttiin erottamaan Mooren ja Ben- basatin (1991) mallin mukaisesti kaksi ulottuvuutta: ruutu- aikasovellusten nä- kyvyys ja tulosten osoitettavuus. Ruutu- aikasovellusten käyttö oli muille näky- vää siitä aiheutuneiden vanhempien ja lasten välisten keskusteluiden, lasten älypuhelin- ten lukittumisten sekä vanhempien vastaanottamien lisä- aikai- tai so- vellusten latauspyyntöjen myötä. Näiden näkyvien havaintojen myötä jotkut vanhemmista tulivat ensimmäistä kertaa tietoisiksi ruutu- aikasovelluksista, jo- ten niiden voidaan katsoa vaikuttaneen ruutu- aikasovellusten omaksumiseen käyttöön- oton näkökulmasta. Samoin koska ruutu- aikasovellusten käytön tulok- set olivat helposti osoitettavissa niiden konkreettisten hyötyjen vuoksi, oli van- hempien helppo suositella ruutu- aikasovelluksia toisille vanhemmille, mikä si- ten saattoi johtaa ruutu- aikasovelluksen käyttöönottoon toisen vanhemman kohdalla. Vanhempien mukaan ruutu- aikasovelluksista puhutaan nykyään enemmän, kuten esimerkiksi koulujen vanhempainilloissa, mikä lisää vanhem- pien tietoisuutta ruutu- aikasovellusten käytöstä.

Ruutu- aikasovellusten **kokeiltavuuden** merkitys ruutu- aikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön ei korostunut haastatteluissa. Tämä saattoi johtua siitä, että suurin osa käytettävistä ruutu- aikasovelluksista oli maksuttomia eikä niiden käyttöönotto vaatinut käyttäjältä merkittäviä sitoumuksia, jolloin ruutu- aikasovelluksia ei koettu tarpeelliseksi kokeilla erikseen ennen käyttöönottoa. Toisaalta samoista syistä ruutu- aikasovellusten voidaan tulkita olevan lähtöko- taisesti helposti kokeiltavissa. Maksullisten ruutu- aikasovellusten kohdalla so- vellusten kokeiltavuus kuitenkin korostui eri tavalla. Niiden kohdalla haluttiin hyödyntää ilmaisia kokeilujaksoja ennen sovellusten ostamista.

Mielletyn hyödyllisyyden ja helppokäyttöisyyden sekä sisäisten ja ulkois- ten tekijöiden lisäksi ruutu- aikasovellusten omaksumista ja käyttöä tarkasteltiin vielä **käyttökokemuksen** kautta. Kokemuksella havaittiin olevan UTAUT2- mallin (Venkatesh ym., 2012) mukaisesti välillinen vaikutus muiden tekijöiden kautta käyttö- aikomukseen sekä varsinaiseen käyttöön. Käyttökokemusten myö- tä vanhempien mielikuvat ruutu- aikasovellusten hyödyllisyydestä ja helppo- käyttöisyydestä vahvistuivat. Usein käyttökokemuksiin liittyi vahvasti erilais- ten tunteiden kokeminen, minkä jo aiemmin todettiin vaikuttavan ruutu- aika- sovellusten käyttöön. Tutkimustuloksista käy ilmi, että mitä merkittävämmästä käyttö- kokemuksesta ja siihen liittyvistä tunteista oli kyse, sitä enemmän koke- mus vaikutti ruutu- aikasovellusten käyttöön. Esimerkiksi merkittävän kielteiset käyttö- kokemukset ja niihin liittyvät kielteiset tunteet johtivat joidenkin van- hempien kohdalla ruutu- aikasovellusten käytön keskeyttämiseen.

Innovaation diffuusioteorian (Rogers, 2003) sekä TAM- (Davis 1989, Davis ym., 1989) ja UTAUT- mallien (Venkatesh ym., 2003; Venkatesh ym., 2013) tun-

nistamien tekijöiden lisäksi ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön havaittiin vaikuttavan tekijöitä edellä mainittujen teorioiden ja mallien ulkopuolelta. Useissa haastattelussa nousi esiin, että ruutuaikasovellusten **käytön konteksti** vaikutti ruutuaikasovellusten käyttöön. Vanhempien havaittiin käyttävän ruutuaikasovelluksia eri tavoin kontekstista riippuen. Esimerkiksi lapsen harrastus- tai lomamatkan ajaksi ruutuaikasovelluksen käyttörajoituksista haluttiin joskus luopua, mutta ruutuaikasovellusta haluttiin edelleen hyödyntää lapsen älypuhelimien paikantamiseen tai sen käytön seuraamiseen. Ruutuaikasovellusten käytön mukauttaminen kontekstin mukaan vahvasti vanhempien aikomuksia käyttää ruutuaikasovelluksia. Sen sijaan, että vanhemman olisi pitänyt poistaa ruutuaikasovellus käytöstä kokonaan, sen eri toimintoja voitiin helposti aktivoida päälle tai pois kontekstista riippuen. Kuitenkin poikkeuksellinen korona-aika toi esiin, että ruutuaikasovellusten käytön mukauttamisessa käytön kontekstin mukaan on vielä parannettavaa. Vanhemmat olisivat esimerkiksi halunneet asettaa etäkoulunkäyntiin tarvittavia mobiilisovelluksia lapsille rajattomaan käyttöön mutta samanaikaisesti rajoittaa lapsen muuta älypuhelimien käyttöä, mutta vain yhden tarkastelluista ruutuaikasovelluksista todettiin mahdollistavan tämän.

Käytön kontekstin lisäksi ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön havaittiin vaikuttavan **lapsi (toinen käyttäjä)**, jonka älypuhelimien käyttöä ruutuaikasovelluksen avulla haluttiin kontrolloida. Lapsen (toisen käyttäjän) merkitys ruutuaikasovellusten käytölle korostui jokaisessa haastattelussa. Vaikka vanhempi oli selkeästi ruutuaikasovelluksen käyttäjän roolissa, tuli ruutuaikasovellus asentaa tai aktivoida myös lapsen laitteelle, minkä myötä lapsi voidaan nähdä ikään kuin sovelluksen toisena käyttäjänä. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu ruutuaikasovellusten käyttöä lapsen näkökulmasta, ei lapsen (toisen käyttäjän) vaikutusta sovellusten käyttöön voida täysin sivuuttaa. Jo lapsen käyttämä laite asetti omat rajoituksensa ruutuaikasovellusten käytölle. Esimerkiksi vanhemman ja lapsen älypuhelimien erilaisten käyttöjärjestelmien tai lapsen vanhan älypuhelinmallin todettiin joissain tapauksissa estäneen ruutuaikasovelluksen käytön kokonaan.

Lapsen merkitys ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön korostui eniten sovellusten käyttöönoton ja käytön lopettamisen kohdalla. Vanhempien tarpeet ruutuaikasovellusten käytölle olivat lähtöisin lapsesta ja tämän älypuhelimien käytöstä. Vanhemmat kokivat tarvetta auttaa etenkin pieniä lapsia älypuhelimien käytön rajoittamisessa, ja siksi he ottivat ruutuaikasovelluksia käyttöönsä. Tulos on yhtenevä Al-Naimin ja Marufin (2018) tulosten kanssa, joiden mukaan vanhempien tarve suojata lastansa internetin käyttöön liittyviltä riskeiltä, vaikuttaa selkeästi siinä käytettävän teknisen työkalun omaksumiseen ja käyttöön. Myös lapsen kasvun todettiin vaikuttavan vahvasti vanhempien aikomuksiin käyttää ruutuaikasovelluksia. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvoi, sitä enemmän vanhemmat pohtivat ruutuaikasovellusten käytön tarpeellisuutta sekä yhteensopivuutta arvoihinsa ja kasvatustyyliinsä. Tämä tutkimustulos on yhtenevä aikaisempien vanhempien mediakontrollin tutkimusten kanssa, joissa lasten iän on todettu vaikuttavan vanhempien tapoihin kontrolloida lastensa median käyttöä: mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän vanhemmat pyrkivät kontrolloimaan lapsen median käyttöä (Valkenburg ym., 1999; Nikken

& Jansz, 2006; Livingstone & Helsper, 2008; Shin & Huh, 2011). Vanhemmat eivät kuitenkaan nähneet lapsen iän yksinään vaikuttavan ruutuaikasovellusten käytön lopettamiseen, vaan tähän nähtiin vaikuttavan myös sen, miten kypsä ja harjaantuneita älypuhelimien käyttäjiä lapsista kasvoi. Tätä tutkimustulosta tukee Valkenburg ym. (1999) ja Sonckin ym. (2013) havainnot siitä, että vanhempien huoli lapsen median käytöstä vaikuttaa vanhempien kokemuksiin mediakontrollin tarpeeseen lapsen ikää enemmän.

6.2 Tulosten merkittävyys ja hyödynnettävyys

Saadut tutkimustulokset ruutuaikasovellusten käytöstä lasten älypuhelimien käytön kontrolloinnissa täydentävät aikaisempaa ruutuaikasovellusten ja vanhempien mediakontrollin tutkimusta. Siinä missä aiemmat ruutuaikasovellusten tutkimukset ovat tarkastelleet ruutuaikasovelluksia analysoiden niitä ja niiden eri ominaisuuksia (Ko ym., 2015; Wisniewski ym., 2017), tarkasteltiin tässä tutkimuksessa ruutuaikasovellusten käyttöä niiden loppukäyttäjien eli vanhempien näkökulmasta. Tämä näkökulma mahdollisti ruutuaikasovellusten käyttötarkoitusten yksityiskohtaisemman tarkastelun ja niiden vertailun toisiinsa. Vanhempien esimerkiksi todettiin suosivan aikaan liittyvien rajoitusten asettamista sisältörajoituksia enemmän. Valitun tarkastelunäkökulman ansiosta voitiin myös paljastaa ruutuaikasovellusten välilliset vaikutukset muihin vanhempien mediakontrollistrategioihin, joita ei oltu aiemmissä tutkimuksissa voitu osoittaa. Ruutuaikasovellusten käytöllä havaittiin esimerkiksi olevan välinen vaikutus aktiiviseen mediakontrollistrategiaan. Lisäksi tämä tarkastelunäkökulma mahdollisti selvittää, millaisia odotuksia ja tavoitteita vanhemmilla ruutuaikasovellusten käytölle oli. Esimerkiksi siinä missä kaikki vanhemmat halusivat rajoittaa ruutuaikasovellusten käytöllä lapsen älypuhelimellaan käyttämää aikaa, osa vanhemmista halusi saada lapset tarkastelemaan omaa älypuhelimien käyttöään enemmän ruutuaikasovellusten käytön myötä. Aiemmat tutkimukset eivät ole eritelleet, millaisia odotuksia vanhemmilla ruutuaikasovellusten käytölle oli.

Tutkimustulokset ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavien tekijöiden osalta tukivat aiempaa teknologian omaksumiseen ja käyttöön liittyvää tutkimusta (Davis, 1989; Davis ym., 1989; Venkatesh ym., 2003; Rogers, 2003; Venkatesh ym., 2012). Näiden teorioiden ja mallien tunnistamista tekijöistä ainoastaan hedonisen motivaation ei havaittu vaikuttavan ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön, mutta tätä voitiin selittää osittain tutkimustulosten tulkinnalla. Näiden tekijöiden lisäksi ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön todettiin vaikuttavan aiempien teorioiden ja mallien ulkopuolisia tekijöitä, kuten esimerkiksi käytön konteksti ja lapsi (toinen käyttäjä). Ruutuaikasovellusten omaksumisen ja käytön kohdalla havaittiin, että koska sovelluksella voidaan tulkita olevan kaksi käyttäjää, vanhempi ja lapsi, joudutaan niiden omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä tarkastelemaan mahdollisesti molempien käyttäjien näkökulmasta. Esimerkiksi nyt havaittiin, että ruutuaika-

sovellusten yhteensopivuutta tarkasteltiin sekä vanhemman että lapsen näkökulmasta.

Käytännön tasolla tutkimusta voidaan hyödyntää kahteen eri käyttötarkoitukseen. Ensinnäkin tutkimus tarjoaa vanhemmille tietoa ruutuaikasovellusten käyttömahdollisuuksista lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa. Tutkimustulosten avulla vanhemmat saavat käsityksen, miten ruutuaikasovelluksia voidaan hyödyntää ja miten niiden hyödyntäminen auttaa lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa. Toisekseen tutkimus tarjoaa ruutuaikasovellusten kehittäjille ja palveluntarjoajille näkemyksen siitä, millaisia tarpeita vanhemmilla on lastensa älypuhelinien käytön kontrollointiin ja millaisena he kokevat joidenkin nykyisten ruutuaikasovellusten käytön. Tutkimustuloksista käy ilmi, että vaikka vanhemmat ovat tyytyväisiä ruutuaikasovellusten tarjoamiin toimintoihin, toivovat he esimerkiksi lisää mahdollisuuksia rajoittaa lapsen älypuhelimien käyttöä sen käyttötarkoituksen mukaan. Lisäksi ruutuaikasovellusten kehittäjien ja palveluntarjoajien olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että osa lapsista osaa kiertää ruutuaikasovelluksia, mikä vaikuttaa kielteisesti vanhempien näkemyksiin ruutuaikasovellusten käytön tehokkuudesta.

6.3 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimus

Tutkimukseen liittyy joitain rajoitteita. Ensinnäkin tutkimus toteutettiin COVID-19-pandemian aiheuttamien poikkeuksellisten olosuhteiden aikana, mikä vaikutti sekä tutkimuksen toteuttamiseen että siitä saatuihin tutkimustuloksiin. Vaikka haastateltavat erittelivät sitä, millaista heidän ruutuaikasovellusten käyttö oli ennen poikkeuksellisia olosuhteita ja millaista se oli niiden aikana, ei poikkeuksellisten olosuhteiden vaikutusta tutkimustuloksiin voida täysin sivuuttaa. Lisäksi koska tutkimuksessa tarkasteltiin ruutuaikasovellusten käyttöä vanhempien menneiden kokemusten kautta, on mahdollista, että haastateltavien muistelemaat kokemukset poikkeavat todellisuudesta. Esimerkiksi kysyttäessä ruutuaikasovellusten käyttöönotosta, osa vanhemmista joutui muistelemaan käyttöönottoa useamman vuoden takaa. Muista haastatteluiden toteuttamiseen sekä yleisemmin tutkimusmenetelmiin liittyviä rajoitteita ja luotettavuutta on tarkasteltu aiemmin jo luvussa 4.5.

Toinen tutkimukseen liittyvä rajoite koskee tutkimuksen otantaa. Vaikka otanta edusti eri kokoisten perheiden vanhempia, joilla oli eri ikäisiä lapsia ja jotka käyttivät keskenään sekä samanlaisia että erilaisia ruutuaikasovelluksia, koostui otanta lähinnä ruutuaikasovellusten aktiivisista käyttäjistä. Tämän myötä tutkimustuloksissa korostuu ruutuaikasovellusten myönteiset käyttökokemukset ja niiden käytön jatkamista selittävät tekijät. Tätä ei sinällään voida pitää tutkimuksen merkittävänä rajoitteena, sillä tutkimuksen tavoitteena oli kerätä kuvailevaa tietoa juuri ruutuaikasovellusten käytöstä. Otantaan kuitenkin haluttiin mukaan myös vanhempia, jotka olivat käyttäneet mutta myöhemmin keskeyttäneet ruutuaikasovellusten käytön, jotta olisi saatu tietoa myös ruutuaikasovellusten käytön keskeyttämiseen tai lopettamiseen liittyvistä

tekijöistä. Tällaisia kokemuksia oli kuitenkin vain kahdella yhdeksästä haastateltavasta.

Omat rajoitteensa tutkimukselle asetti tutkittavan ilmiön tuoreus ja vähäinen aiempi tutkimus. Vaikka kirjallisuuskatsauksessa pyrittiin tarkastelemaan vain vertaisarvioituja kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita, jouduttiin lähdekriittisyydestä joustamaan jonkin verran, sillä ruutuaikasovellusten käytöstä ei löydetty kattavasti aiempaa tutkimuskirjallisuutta. Ruutuaikasovellusten käytön ja siihen liittyvien tekijöiden kartoittamisen yhteydessä hyödynnettiin tutkimusartikkeleiden lisäksi muun muassa konferenssijulkaisuja. Lisäksi tarkasteltaessa älypuhelinien käytön mediakontrollointia, tarkastelua jouduttiin laajentamaan älypuhelimista myös muiden digitaalisten teknologioiden, mobiililaitteiden sekä yleisemmin internetin käytön mediakontrollointiin, sillä pelkästään älypuhelinien käytön mediakontrolloinnista ei ollut kattavasti aiempaa tutkimuskirjallisuutta.

Koska tässä tutkimuksessa ruutuaikasovellusten käyttöä ja siihen vaikuttavia tekijöitä tutkittiin laadullisin tutkimusmenetelmin, ei tutkimustuloksia voida tilastollisessa merkityksessä yleistää. Saadut tutkimustulokset kuitenkin antavat hyvän pohjan ruutuaikasovellusten käytön ja siihen vaikuttavien tekijöiden tutkimiseen jatkossa määrällisten tutkimusmenetelmien avulla. Näin saataisiin mahdollisesti paremmin tietoa myös ruutuaikasovellusten käytön keskeyttämiseen johtaneista syistä sekä voitaisiin testata, mitkä tekijät selittävät eniten ruutuaikasovellusten omaksumista ja käyttöä.

Tässä tutkimuksessa saatiin viitteitä siitä, että lapsi, jonka älypuhelimien käyttöä ruutuaikasovellusten käytön avulla halutaan kontrolloida, vaikuttaa ruutuaikasovellusten käyttöön. Koska tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain vanhempien kokemuksia ruutuaikasovellusten käytöstä, voitaisiin tulevaisuudessa tutkia myös lasten kokemuksia niistä. Näin saataisiin tutkimustietoa siitä, mikä on lapsen todellinen merkitys ruutuaikasovellusten käytössä. Luotettavimmat tutkimustulokset tästä voitaisiin saada tutkimalla samanaikaisesti sekä vanhemman että tämän lapsen kokemuksia ruutuaikasovellusten käytöstä. Ruutuaikasovellusten kontekstin ulkopuolella voitaisiin tutkia, miten teknologian omaksumista ja käyttöä selittävät mallit ja teoriat toimivat ruutuaikasovellusten kaltaisten teknologioiden kohdalla, jossa käyttäjiä on periaatteessa enemmän kuin yksi.

7 YHTEENVETO

Tämän tutkielman tarkoitus oli selvittää, *miten vanhemmat kokevat ruutuaikasovellusten käytön lastensa älypuhelinien käytön kontrolloinnissa*. Tutkielman tavoite oli tarjota kuvailevaa tietoa ruutuaikasovellusten käytöstä ja kartoittaa tähän vaikuttavia tekijöitä. Tutkimukselle asetettiin kolme tutkimuskysymystä: *mitä ruutuaikasovelluksilla tarkoitetaan ja mihin niitä käytetään, vastaako niiden käyttö vanhempien tarpeisiin sekä mitkä tekijät vaikuttavat niiden omaksumiseen ja käyttöön*. Vastauksia näihin tutkimuskysymyksiin etsittiin kirjallisuuskatsauksen sekä toteutetun empiirisen tutkimuksen avulla.

Tutkielman kirjallisuuskatsauksen mukaan ruutuaikasovellusten sekä muiden tekniseen mediakontrollistategiaan kuuluvien teknisten työkalujen käyttö on lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa harvinaista. Vanhempien todettiin suosivan siinä enemmän aktiivista ja rajoittavaa mediakontrollistategiaa. Ruutuaikasovellusten käyttöön vaikuttavia tekijöitä oli tarkasteltu lähinnä niiltä osin, kun ne pyrkivät selittämään ruutuaikasovellusten vähäistä käyttöä. Näitä tekijöitä olivat muun muassa ruutuaikasovellusten vaikea käytettävyyys sekä niiden yhteensopimattomuus perheiden arvojen ja tarpeiden kanssa. Kirjallisuuskatsauksessa luotiin pohja empiirisen tutkimuksen toteuttamiselle tarkastelemalla teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä alan keskeisimpien teorioiden ja mallien avulla.

Tutkielman empiirinen osuus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, johon kerättiin aineistoa teemahaastatteluin. Haastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän alakouluikäisen lapsen vanhempaa, jotka käyttivät tai olivat käyttäneet ruutuaikasovelluksia lastensa älypuhelinien käytön kontrollointiin. Aineisto analysoitiin teemoittelun ja tyypittelyn avulla. Haastattelututkimuksen tulokset osoittivat vanhempien käyttävän ruutuaikasovelluksia lapsen älypuhelimella käyttämän ajan sekä sisällön rajoittamiseen, älypuhelimien käytön seurantaan ja älypuhelimien paikantamiseen. Vanhempien ensisijainen tavoite ruutuaikasovellusten käytölle oli lasten älypuhelimella käyttämän ajan rajoittaminen, mihin ruutuaikasovellusten käytön todettiin vastaavan hyvin. Tämän lisäksi osa vanhemmista odotti, että ruutuaikasovellusten käytön myötä heidän lapsensa alkaisivat kiinnittämään enemmän huomiota oman älypuhelimensa käyttöön, mutta tämä lopputulos toteutui vain joidenkin lasten kohdalla.

Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön todettiin vaikuttavan useat aiempien teknologian omaksumista ja käyttöä selittävien teorioiden ja mallien tunnistamat tekijät. Näistä tekijöistä haastatteluissa korostuivat etenkin mielletyn hyödyllisyyden ja hinta-arvon merkitys. Ruutuaikasovellusten käytölle oli asetettu selkeät hyödyllisyysodotukset, joihin ruutuaikasovellusten käyttö myös vastasi. Näiden lisäksi ruutuaikasovellusten käytöstä koettiin sellaisia hyötyjä, joita ei oltu osattu odottaa. Hinta-arvon merkitys korostui etenkin ruutuaikasovellusten käyttöönotossa. Vanhemmat pitivät maksuttomien ruutuaikasovellusten käyttöönottoa riskittömänä ja helppona, mutta monet heistä olivat valmiita maksamaan ruutuaikasovellusten käytöstä myöhemmin todettuaan niiden käytön hyödylliseksi. Aiemmin tunnistettujen teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavien tekijöiden lisäksi ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön havaittiin vaikuttavan myös muita tekijöitä, joista haastatteluissa korostui etenkin lapsen (toisen käyttäjän) merkitys. Kaikki haastateltavat kertoivat pohtineensa ruutuaikasovellusten käyttöä myös lasten näkökulmasta, ja lapsen kasvu nähtiin yksin merkittävänä syynä lopettaa ruutuaikasovellusten käyttö.

Empiirisen tutkimuksen tulokset ruutuaikasovellusten käyttötarkoitusten osalta vastasivat aiempaa tutkimusta, mutta tulokset vanhempien kokemuksista niiden käytöstä poikkesivat aiemmasta tutkimuksesta. Eriäviä tutkimustuloksia selitettiin ruutuaikasovellusten kehittymisellä ja erilaisilla tutkimusasetelmilla. Ruutuaikasovellusten omaksumiseen ja käyttöön vaikuttaneet tekijät tukivat aiempaa teknologian omaksumiseen ja käyttöön liittyvää tutkimusta. Tulosten pohjalta voidaan kuitenkin pohtia, tuleeko teknologian omaksumiseen ja käyttöön vaikuttavia tekijöitä tarkastella ruutuaikasovellusten kaltaisten sovellusten kohdalla, jossa käyttäjiä on periaatteessa enemmän kuin yksi, myös sovelluksen toisen käyttäjän näkökulmasta.

Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, ei tutkimustuloksia voida yleistää tilastollisessa merkityksessä. Tutkimustulokset kuitenkin tarjoavat käyttäjälähtöisen näkökulman ansiosta aiempaa tutkimusta yksityiskohtaisempaa tietoa ruutuaikasovellusten käyttötarkoituksista sekä ruutuaikasovellusten ja muiden vanhempien mediakontrollistategioiden välisistä suhteista. Saatujen tutkimustulosten perusteella voidaan paremmin ymmärtää, miksi vanhemmat käyttävät ruutuaikasovelluksia ja miten he niitä käytännössä hyödyntävät. Tutkimustuloksia voivat hyödyntää ruutuaikasovellusten käytöstä tietoa etsivät vanhemmat sekä ruutuaikasovellusten kehittäjät. Tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon, että tutkimus toteutettiin COVID-19-pandemian aikana, jolloin joidenkin vanhempien ruutuaikasovellusten käyttö poikkesi niin sanotusta normaalista käytöstä. Tämä kuitenkin otettiin huomioon tuloksia analysoitaessa. Lisäksi koska tutkimuksen otanta koostui lähinnä ruutuaikasovellusten aktiivisista käyttäjistä, korostui tutkimustuloksissa ruutuaikasovellusten myönteiset kokemukset ja käytön jatkumista selvittävät tekijät. Tulevaisuudessa ruutuaikasovelluksia voitaisiin tutkia määrällisin tutkimusmenetelmin, jotta saataisiin monipuolisemmin tietoa myös ruutuaikasovellusten käytön keskeyttämiseen johtavista syistä. Lisäksi ruutuaikasovellusten käyttöä voitaisiin tarkastella samanaikaisesti sekä vanhemman että lapsen näkökulmasta, jotta saataisiin lisää tietoa lapsen vaikutuksesta ruutuaikasovellusten käyttöön.

LÄHTEET

- Ajzen, H., & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behavior.
- Al-Jabri, I. & Sohail, M. (2012). MOBILE BANKING ADOPTION: APPLICATION OF DIFFUSION OF INNOVATION THEORY. *Journal of Electronic Commerce Research*, 13(4), pp. 379-391.
- Al-Naim, A. B. & Maruf, M. (2018). Investigating Saudi Parents' Intention to Adopt Technical Mediation Tools to Regulate Children's Internet Usage. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 9(5), . doi:10.14569/IJACSA.2018.090560
- Álvaro, F., Paolo, C., Narseo, V., Carmela, T. & Alessandra, G. (2020). Angel or Devil? A Privacy Study of Mobile Parental Control Apps. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies*, 2020(2), pp. 314-335. doi:10.2478/popets-2020-0029
- Badillo-Urquiola, K., Chouhan, C., Chancellor, S., De Choudhary, M. & Wisniewski, P. (2020). Beyond Parental Control: Designing Adolescent Online Safety Apps Using Value Sensitive Design. *Journal of Adolescent Research*, 35(1), pp. 147-175. doi:10.1177/0743558419884692
- Bagozzi, R. (2007). The Legacy of the Technology Acceptance Model and a Proposal for a Paradigm Shift. *Journal of the Association for Information Systems*, 8(4), pp. 243-254. doi:10.17705/1jais.00122
- BBC. (29.11.2019). Smartphone 'addiction': Young people 'panicky' when denied mobiles. Haettu osoitteesta <https://www.bbc.com/news/education-50593971>
- Beyens, I. & Beullens, K. (2017). Parent-child conflict about children's tablet use: The role of parental mediation. *New Media & Society*, 19(12), pp. 2075-2093. doi:10.1177/1461444816655099
- Bybee, C. R., Robinson, D., & Turow, J. (1982). Determinants of parental guidance of children's television viewing for a special subgroup: Mass media scholars. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 26(3), 697-710.
- Chang, F., Chiu, C., Chen, P., Chiang, J., Miao, N., Chuang, H. & Liu, S. (2019). Children's use of mobile devices, smartphone addiction and parental mediation in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 93, pp. 25-32. doi:10.1016/j.chb.2018.11.048

- Choe, M. & Noh, G. (2018). Combined Model of Technology Acceptance and Innovation Diffusion Theory for Adoption of Smartwatch. *International Journal Of Contents*, 14(3), pp. 32-38. doi:10.5392/IJoC.2018.14.3.032
- Clark, L. S. (2011). Parental Mediation Theory for the Digital Age. *Communication Theory*, 21(4), pp. 323-343. doi:10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x
- Davis, F. D. (1985). A technology acceptance model for empirically testing new end-user information systems: Theory and results (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology).
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS quarterly*, 319-340.
- Davis, F., Bagozzi, R. & Warshaw, P. (1989). User Acceptance Of Computer Technology: A Comparison Of Two. *Management Science*, 35(8), p. 982. doi:10.1287/mnsc.35.8.982
- Dishaw, M. T. & Strong, D. M. (1999). Extending the technology acceptance model with task-technology fit constructs. *Information & Management*, 36(1), pp. 9-21. doi:10.1016/S0378-7206(98)00101-3
- DNA. (7.8.2019). DNA:n koululaistutkimus 2019. Puhelimen käyttö ja hankinta. Haettu osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00863/84f281be-84c5-403c-aaf8-ad4b917db305.pdf>
- Dorr, A., Kovaric, P. & Doubleday, C. (1989). Parent-child coviewing of television. *Journal of broadcasting & electronic media*, 33(1), pp. 35-51. doi:10.1080/08838158909364060
- Dwivedi, Y., Rana, N., Jeyaraj, A., Clement, M. & Williams, M. (2019). Re-examining the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT): Towards a Revised Theoretical Model. *Information Systems Frontiers*, 21(3), pp. 719-734. doi:10.1007/s10796-017-9774-y
- Eisenhardt, K. M. & Graebner, M. E. (2007). Theory Building from Cases: Opportunities and Challenges. *The Academy of Management Journal*, 50(1), pp. 25-32. doi:10.5465/AMJ.2007.24160888
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gabriels, K. (2016). 'I keep a close watch on this child of mine': A moral critique of other-tracking apps. *Ethics and Information Technology*, 18(3), pp. 175-184. doi:10.1007/s10676-016-940

- Gefen, D. (2003). TAM or Just Plain Habit: A Look at Experienced Online Shoppers. *Journal of Organizational and End User Computing (JOEUC)*, 15(3), pp. 1-13. doi:10.4018/joeuc.2003070101
- Ghosh, A. K., Badillo-Urquiola, K., Rosson, M. B., Xu, H., Carroll, J. & Wisniewski, P. (2018). A Matter of Control or Safety?: Examining Parental Use of Technical Monitoring Apps on Teens' Mobile Devices.
- Hartikainen, H., Iivari, N., & Kinnula, M. (2016). Should we design for control, trust or involvement? A discourses survey about children's online safety. In Proceedings of the The 15th International Conference on Interaction Design and Children (pp. 367-378).
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). Tutki ja kirjoita (13. osin uud. laitos.). Helsinki: Tammi.
- Huovinen, J. (2018). Lasten digikulttuurin syntyajoilla: Tutkimus alakoulun 1.-3. luokan oppilaiden vanhempien digitietämyksestä ja kokemuksista liittyen lastensa internetin käyttöön. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121922367>
- Hwang, Y. & Jeong, S. (2015). Predictors of Parental Mediation Regarding Children's Smartphone Use. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 18(12), p. 737. doi:10.1089/cyber.2015.0286
- Hwang, Y., Choi, I., Yum, J. & Jeong, S. (2017). Parental Mediation Regarding Children's Smartphone Use: Role of Protection Motivation and Parenting Style. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 20(6), p. 362. doi:10.1089/cyber.2016.0555
- Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvaara, J., Aho, A. L. & Granfelt, R. (2017). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Jahnsson, K. & Rajamäki, K. (2020). Kempeleen Ylikylän alakoulun 1.-3. -luokkalaisten ruutu-aika. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202002092188>
- Jiow, H. J., Lim, S. S. & Lin, J. (2017). Level Up! Refreshing Parental Mediation Theory for Our Digital Media Landscape.(Report). *Communication Theory*, 27(3), p. 309. doi:10.1111/comt.12109
- Kalliokulju, S. & Palviainen, J. (2006.) Miten massamarkkina syntyy? Keskeisiä teorioita ja malleja vuosien varrelta. Referaatti. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 26.7.2020

- Kapser, S. & Abdelrahman, M. (2020). Acceptance of autonomous delivery vehicles for last-mile delivery in Germany – Extending UTAUT2 with risk perceptions. *Transportation Research Part C*, 111, pp. 210-225. doi:10.1016/j.trc.2019.12.016
- Karahanna, E., Agarwal, R. & Angst, C. M. (2006). Reconceptualizing compatibility beliefs in technology acceptance research. *MIS Quarterly*, 30(4), p. 781. doi:10.2307/25148754
- Kirwil, L. (2009). Parental Mediation Of Children's Internet Use In Different European Countries, *Journal of Children and Media*, 3:4, 394-409, DOI: 10.1080/17482790903233440
- Ko, M., Choi, S., Yang, S., Lee, J., & Lee, U. (2015, September). FamiLync: facilitating participatory parental mediation of adolescents' smartphone use. In Proceedings of the 2015 ACM International Joint Conference on Pervasive and Ubiquitous Computing (pp. 867-878).
- Kumpula, E. & Taskila, S. (2019). Vanhempien käyttämät keinot ja tuen tarve alakouluikäisten mediakasvatuksessa. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019052812825>
- Lee, S. & Chae, Y. (2007). Children's Internet use in a family context: Influence on family relationships and parental mediation. *Cyberpsychology & behavior : the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society*, 10(5), p. 640. doi:10.1089/cpb.2007.9975
- Lee, Y.-H., Hsieh, Y.-C. & Hsu C.-N. (2011). Adding Innovation Diffusion Theory to the Technology Acceptance Model: Supporting Employees' Intention to use E-Learning Systems. *Educational Technology & Society*, 14(4), 124-137.
- Lee, Y., Kozar, K. A. & Larsen, K. R. (2003). The Technology Acceptance Model: Past, Present, and Future. *Communications of the Association for Information Systems*, 12, . doi:10.17705/1CAIS.01250
- Lee, S., Lee, C. & Lee, C. (2016). SMARTPHONE ADDICTION AND APPLICATION USAGE IN KOREAN ADOLESCENTS: EFFECTS OF MEDIATION STRATEGIES. *Social Behavior and Personality*, 44(9), pp. 1525-1534. doi:10.2224/sbp.2016.44.9.1525
- Legris, P., Ingham, J. & Collerette, P. (2003). Why do people use information technology? A critical review of the technology acceptance model. *Information & Management*, 40(3), pp. 191-204. doi:10.1016/S0378-7206(01)00143-4
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and

policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries.

- Livingstone, S., Haddon, L., Vincent, J., Mascheroni, G. & Ólafsson, K. (2014). Net Children Go Mobile: The UK Report. London: London School of Economics and Political Science.
- Livingstone, S. & Helsper, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), pp. 581-599. doi:10.1080/08838150802437396
- López-Bonilla, L. M. & López-Bonilla, J. M. (2017). Explaining the discrepancy in the mediating role of attitude in the TAM. *British Journal of Educational Technology*, 48(4), pp. 940-949. doi:10.1111/bjet.12465
- Lyytinen, K., & Damsgaard, J. (2001). What's wrong with the diffusion of innovation theory?. In Working conference on diffusing software product and process innovations (pp. 173-190). Springer, Boston, MA
- Mascheroni, G. & Cuman, A. (2014). Net Children Go Mobile: Final report. Deliverables D6.4 & D5.2. Milano: Educatt.
- Martínez de Morentin, J. I., Cortés, A., Medrano, C. & Apodaca, P. (2014). Internet use and parental mediation: A cross-cultural study. *Computers & Education*, 70(C), pp. 212-221. doi:10.1016/j.compedu.2013.07.036
- Mendoza, K. (2009). Surveying Parental Mediation: Connections, Challenges and Questions for Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 1(1), p. 28.
- Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: E-kirja opiskelijalaitos. Helsinki: International Methelp, Booky.fi.
- Min, S., So, K. K. F. & Jeong, M. (2019). Consumer adoption of the Uber mobile application: Insights from diffusion of innovation theory and technology acceptance model. *Journal of Travel & Tourism Marketing: Future of Tourism Marketing*, 36(7), pp. 770-783. doi:10.1080/10548408.2018.1507866
- Moore, G. & Benbasat, I. (1991). Development of an Instrument to Measure the Perceptions of Adopting an Information Technology Innovation. *Information Systems Research*, 2(3), p. 192. doi:10.1287/isre.2.3.192
- Myers, M. D. & Newman, M. (2007). The qualitative interview in IS research: Examining the craft. *Information and organization*, 17(1), pp. 2-26. doi:10.1016/j.infoandorg.2006.11.001

- Nathanson, A. I. (1999). Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression. *Communication research*, 26(2), pp. 124-143. doi:10.1177/009365099026002002
- Nathanson, A. I. (2001). Mediation of children's television viewing: Working toward conceptual clarity and common understanding. In W. Gudykunst (Ed.), *Communication yearbook* (Vol. 25, pp. 115-151). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Nathanson, A. (2008) *The International Encyclopedia of Communication*, First Edition. Edited by Wolfgang Donsbach. John Wiley & Sons, Ltd. Published 2008 by John Wiley & Sons, Ltd. DOI: 10.1002/9781405186407.wbiecp007
- Nevski, E. & Siibak, A. (2016). The role of parents and parental mediation on 0-3-year olds' digital play with smart devices: Estonian parents' attitudes and practices. *Early Years*, 36(3), pp. 227-241. doi:10.1080/09575146.2016.1161601
- Nikken, P., & Jansz, J. (2006). Parental mediation of children's video game playing: A comparison of the reports by parents and children. *Learning, Media and Technology*, 31, 181-202. doi:10.1080/17439880600756803
- Nikken, P. & Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology*, 39(2), pp. 250-266. doi:10.1080/17439884.2013.782038
- Oliveira, T., Thomas, M., Baptista, G. & Campos, F. (2016). Mobile payment: Understanding the determinants of customer adoption and intention to recommend the technology. *Computers in Human Behavior*, 61, pp. 404-414. doi:10.1016/j.chb.2016.03.030
- Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. [Helsinki]: Gaudeamus.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5. painos). New York: Free Press.
- Schepers, J. & Wetzels, M. (2007). A meta-analysis of the technology acceptance model: Investigating subjective norm and moderation effects. *Information & Management*, 44(1), pp. 90-103. doi:10.1016/j.im.2006.10.007
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>
- Shin, W. & Huh, J. (2011). Parental mediation of teenagers' video game playing: Antecedents and consequences. *New Media & Society*, 13(6), pp. 945-962. doi:10.1177/1461444810388025

- Shin, W. & Kim, H. K. (2019). What Motivates Parents to Mediate Children's Use of Smartphones? An Application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 63(1), pp. 144-159. doi:10.1080/08838151.2019.1576263
- Shin, W. & Li, B. (2017). Parental mediation of children's digital technology use in Singapore. *Journal of Children and Media*, 11(1), pp. 1-19. doi:10.1080/17482798.2016.1203807
- Skoien, P., & Berthelsen, D. (1996). Video games: Parental beliefs and practices. In 5th Australian Family Research Conference (Vol. 10, p. 2009).
- Slade, E., Williams, M., Dwivedi, Y. & Piercy, N. (2015). Exploring consumer adoption of proximity mobile payments. *Journal of Strategic Marketing*, 23(3), pp. 209-223. doi:10.1080/0965254X.2014.914075
- Sonck, N., Nikken, P. & de Haan, J. (2013). Determinants of Internet Mediation: A comparison of the reports by Dutch parents and children. *Journal of Children and Media*, 7(1), pp. 96-113. doi:10.1080/17482798.2012.739806
- STT. (17.4.2019). Suomalaisvanhemmat huolissaan lastensa älypuhelimien käytöstä: "Puhelin on jopa kavereita tärkeämpi". IRO Research. Haettu osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/tiedote/suomalaisvanhemmat-huolissaan-lastensa-alypuhelimien-kaytosta-puhelin-on-jopa-kavereita-tarkeampi?publisherId=69817388&releaseId=69856471>
- STT. (23.1.2020). Vanhemmat etsivät keinoja rajoittaa omaa ja lastensa älylaitteiden käyttöä – Kauniaisten suurtutkimus kertoo perheiden riitelevän ruutuajasta. IRO Research. Haettu osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/tiedote/vanhemmat-etsivat-keinoja-rajoittaa-omaa-ja-lastensa-alylaitteiden-kayttoa-kauniaisten-suurtutkimus-kertoo-perheiden-riitelevan-ruutuajasta?publisherId=69817388&releaseId=69873334>
- Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M. & Heirman, W. (2017). A qualitative study into parental mediation of adolescents' internet use. *Computers in Human Behavior*, 73, pp. 423-432. doi:10.1016/j.chb.2017.04.004
- Talke, K. & Heidenreich, S. (2014). How to Overcome Pro-Change Bias: Incorporating Passive and Active Innovation Resistance in Innovation Decision Models. *Journal of Product Innovation Management*, 31(5), pp. 894-907. doi:10.1111/jpim.12130
- Tamilmani, K., Rana, N. P., Prakasam, N. & Dwivedi, Y. K. (2019). The battle of Brain vs. Heart: A literature review and meta-analysis of "hedonic motivation" use in UTAUT2. *International Journal of Information Management*, 46, pp. 222-235. doi:10.1016/j.ijinfomgt.2019.01.008

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- UusiSuomi. (19.3.2020). Hallitus vetoaa kaikkiin suomalaisiin: Koronarajoitukset tulee ottaa vakavasti – Yli 70-vuotiaille tarkat toimintaohjeet. Haettu osoitteesta <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/hallitus-vetoaa-kaikkiin-suomalaisiin-koronarajoitukset-tulee-ottaa-vakavasti-yli-70-vuotiaille-tarkat-toimintaohjeet/088a46c8-94fd-4315-b5c1-f154f2cdf1bf>
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L. & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation," "restrictive mediation," and "social covieing". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), pp. 52-66. doi:10.1080/08838159909364474
- Van den Bulck, J. & van den Bergh, B. (2000). Parental guidance of children's media use and conflict in the family. In *Children and media: multidisciplinary approaches*, Edited by: van den Bergh, B. and van den Bulck, J. 131–150. Leuven: Garant Publishers.
- Vaterlaus, J. M., Beckert, T. E., Tulane, S. & Bird, C. V. (2014). "They Always Ask What I'm Doing and Who I'm Talking to": Parental Mediation of Adolescent Interactive Technology Use. *Marriage & Family Review*, 50(8), pp. 691-713. doi:10.1080/01494929.2014.938795
- Venkatesh, V. & Bala, H. (2008). Technology Acceptance Model 3 and a Research Agenda on Interventions. *Decision Sciences*, 39(2), pp. 273-315. doi:10.1111/j.1540-5915.2008.00192.x
- Venkatesh, V. & Davis, F. D. (2000). A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies.(Statistical Data Included). *Management Science*, 46(2), p. 186. doi:10.1287/mnsc.46.2.186.11926
- Venkatesh, V., Morris, M., Davis, G. & Davis, F. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view1. *MIS Quarterly*, 27(3), pp. 425-478. doi:10.2307/30036540
- Venkatesh, V., Thong, J. Y. L. & Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology.(Report). *MIS Quarterly*, 36(1), p. 157. doi:10.2307/41410412
- Warren, R. (2001). In Words and Deeds: Parental Involvement and Mediation of Children's Television Viewing. *Journal of Family Communication*, 1(4), pp. 211-231. doi:10.1207/S15327698JFC0104_01

- Warren, R. & Bluma, A. (2002). Parental mediation of children's Internet use: The influence of established media. *Communication Research Reports*, 19(1), pp. 8-17. doi:10.1080/08824090209384827
- Williams, M.D., Rana, N.P., Dwivedi, Y.K., & Lal, B. (2011). Is UTAUT really used or just cited for the sake of it? a systematic review of citations of UTAUT's originating article. ECIS 2011 Proceedings. 231. <http://aisel.aisnet.org/ecis2011/231>
- Wisniewski, P., Ghosh, A. K., Xu, H., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2017). Parental control vs. teen self-regulation: Is there a middle ground for mobile online safety? In Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing (pp. 51-69)
- Yang, H. & Yoo, Y. (2004). It's all about attitude: Revisiting the technology acceptance model. *Decision Support Systems*, 38(1), pp. 19-31. doi:10.1016/S0167-9236(03)00062-9
- Yle. (11.11.2019). Tuukan, 11, älypuhelinriippuvuus johti kiireelliseen sijoitukseen - uhkaili satuttavansa itseään, jos ei saisi puhelinta takaisin. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11058527>
- Zaman, B., Nouwen, M., Vanattenhoven, J., de Ferrerre, E. & Looy, J. V. (2016). A Qualitative Inquiry into the Contextualized Parental Mediation Practices of Young Children's Digital Media Use at Home. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 60(1), pp. 1-22. doi:10.1080/08838151.2015.1127240
- Zilka, G. C. (2020). Always with them: Smartphone use by children, adolescents, and young adults – characteristics, habits of use, sharing, and satisfaction of needs. *Universal Access in the Information Society*, 19(1), pp. 145-155. doi:10.1007/s10209-018-0635-3

LIITE 1 TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYSRUNKO

TAUSTATIEDOT

- Haastateltavan ikä, montako lasta ja lasten iät
- Mikä ruutuaikasovellus on käytössä? Käytetäänkö sitä jokaisen lapsen kohdalla?

KÄYTTÖÖNOTTO

- Milloin olet ottanut sovelluksen käyttöön? Onko tämä ensimmäinen kokeilemasi?
- Mistä sait tietää sovelluksesta? Kokeilitko sovellusta ennen sen käyttöä?
- Mikä sai sinut ottamaan sovelluksen käyttöön? Tavoitteet, tarpeet, syyt?
- Yhteensopivuus arvojen ja kasvatustyylin kanssa
- Millainen prosessi oli sovelluksen asentaminen ja käyttöönotto?

KÄYTTÖ JA TOIMINALLISUUDET

- Miten ja mihin käytät sovellusta? Kuinka usein?
- Hyödynnätkö kaikkia sovelluksen ominaisuuksia? Mitä hyödynnät ja mitä et?
- Miksi käytät/et käytä jotain toiminnallisuutta?

HYÖDYLLISYYS

- Miten vastaa tarpeisiin? Helpottaako/auttaako/tehostaako kontrollointia?
- Hyödyllisyys verrattuna siihen, jos sovellusta ei olisi?

HELPPOKÄYTTÖISYYS

- Miten vaivatonta käyttää? Vaatiiko käytön opettelu paljon?
- Käyttöönoton vs. peruskäytön helppokäyttöisyys

SISÄISET TEKIJÄT (TOTTUMUS, HEDONINEN MOTIVAATIO JA YHTEENSOPIVUUS)

- Miten tottunut olet käyttämään sovellusta? Onko käytöstä tullut tapa?
- Koetko pakkoa sovelluksen käyttöön? Miksi/miksi et?
- Miltä käyttö tuntuu? Mitä tunteita se herättää?

ULKOISET TEKIJÄT (SOSIAALINEN VAIKUTUS, MAHDOLLISTAVAT OLOSUHTEET, HINTA)

- Ovatko muut huomanneet, että käytät sovellusta? Miten käyttö on ollut esillä?
- Miten muut suhtautuvat? Vaikuttaako se käyttöön?
- Omat teknologiataidot, mistä apua/tukea käyttöön, jos tarve?
- Yhteensopivuus muun käytettävän teknologian kanssa
- Miten maksullisuus/maksuttomuus vaikuttaa käyttöön?

KÄYTTÖAIKOMUS

- Näetkö, että lopettaisit ruutuaikasovelluksen käytön jossain tilanteessa? Miksi ja miksi et?
- Mikä vahvistaa tai "uhkaa" jatkuvaa käyttöä?

KÄYTTÖKOKEMUS

- Millaisia käyttökokemuksia sinulla on? Positiivisia ja/tai negatiivisia?
- Koetko, että ruutuaikasovellus auttaa lapsen kännykän käytön kontrollinnissa?

LIITE 2 SAATEKIRJE

Hei,

teen Jyväskylän yliopiston informaatioteknologian tiedekunnassa pro gradu -tutkielmaa vanhempien ruutuaikasovellusten käytöstä lasten älypuhelinien käytön kontrolloinnissa. Etsin tutkielmaani varten haastateltaviksi vanhempia, joilla on 7-12-vuotiaita lapsia ja jotka käyttävät tai ovat käyttäneet jotakin ruutuaikasovellusta (esim. FamilyLink tai Ruutuaika) lasten älypuhelinien käytön seuraamiseen/valvontaan. Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, otathan yhteyttä sähköpostitse: *** tai puhelimitse: *** sopiaksemme haastatteluajan. Haastattelut toteutetaan puhelimitse. Kiitos jo etukäteen kaikille osallistuneille!

Terveisin,
Satu Hiltunen
sähköposti: ***
puhelinnumero: ***

LIITE 3 ESIMERKKEJÄ AINEISTON ANALYYSISTÄ

Koodausmerkintöinä käytettiin teemahaastattelun teemoja: käyttöönotto, käyttö ja toiminnallisuudet, hyödyllisyys, helppokäyttöisyys, sisäiset tekijät (tottumus, hedoninen motivaatio, yhteensopivuus), ulkoiset tekijät (sosiaalinen vaikutus, mahdollistavat olosuhteet, hinta), käyttöaikomus ja käyttökokemus. Avain-sanalista muista mahdollisista teemoista sisälsi seuraavat koodausmerkinnät: poikkeava tilanne (korona), konteksti, epätietoisuus, ongelmat, lapsen oikeudet ja yksityisyys, lapsen mielipiteet ja asenne, tunteet ja ruutuaikasovelluksen tehokkuus. Näistä epätietoisuus, ongelmat ja ruutuaikasovellusten tehokkuus nostettiin käyttö -teemaan ja tunteet sisäiset tekijät -teemaan. Lapsen oikeudet ja yksityisyys sekä lapsen mielipiteet ja asenne muodostivat uuden lapsi (toinen käyttäjä) -teeman, poikkeava tilanne (korona) ja konteksti muodostivat käytön konteksti -teeman.

TAULUKKO 7 Esimerkkejä aineiston analyysistä

Lainaus aineistosta	Koodausmerkintä
Mä pystyn luottaa paremmin siihen, että kun kerta sitä aikaa ei oo, niin sitä ei oo, sitä ei voi käyttää sitä laitetta. Mun ei tarvii, kun mä meen nukkuun, niin löytää sitä lasta sieltä peiton alta kattomasta jotain Youtube videoo niin kuin kävi aikasemmin. Nyt kun on se yölukitus niin sillä puhelimella ei voi tosiaan, kun soittaa hätänumeroon tai sit soittaa mulle, tai ilmeisesti vaan kelle tahansa, mutta vaan siis soittaa. Onkohan se vaan mulle? (H6)	hyödyllisyys/ hyödyllisyys/ käyttö ja toiminnallisuudet/ epätietoisuus
Lapsi on vielä niin pieni, että ei osaa itse tai ei niin ymmärrä sitä, mikä on oikea määrä käyttää sitä kännykkää tai vaikka pelata jotakin peliä päivässä. Sitten jos on tilanteita, että ei pysty olla vahtimassa (lasta), kun se on yksin kotona välillä niin, sen (sovelluksen) avulla sitten pystyy estämään, että pelit ei toimi. (H1)	käyttöönotto; tarve/ käyttö ja toiminnallisuudet
Jonkin verran googlettelin asiaa ja puhuin ystävien kanssa ja kuulin tästä FamilyLinkistä, ja siinä vetosi se, että sovellus on ilmainen, ja että sillä pystyy rajoittamaan sitä käyttöä, ja vaikka sitä on rajoittanut, sillä puhelimella pystyy silti soittamaan. (H2)	käyttöönotto; tieto/ ulkoiset tekijät; hinta/ käyttö ja toiminnallisuudet
Alkuun se oli jännittävää, se toi helpotusta, sitten se oli melkoinen pettymys, kun ne lapset pystyi kiertämään sitä. (H5)	tunteet
Maksaisin siitä (ruutuaikasovelluksesta), vuodessa maksimissaan 90. On se aika iso raha, jos miettii, että mä vielä 10 vuotta ainakin maksaisin. Tonnin verran johonkin sovellukseen. Sen suhteen ois mielenrauha, kotona säilyisi parempi sopu. (H5)	ulkoiset tekijät; hinta/ hyödyllisyys
Tietysti tässä on isoja kysymyksiä tästä, miten paljon mulla on vanhempana oikeutta rajoittaa mun lapsen puhelimen käyttöä, ja miten paljon lapsen puhelimen käyttötottumukset kuuluu minulle vanhempana. Onhan ne silleen isoja kysymyksiä, mutta kyllä mä koen, että mä kuitenkin yritän suojella mun lapsia ja yritän kasvattaa heistä tasapainoisia aikuisia. Sitten tämä puhelimen käytön rajoittaminen jollain tapaa sopii siihen meidän tapaan toimia ja kasvattaa. (H2)	lapsen yksityisyys ja oikeudet käyttöönotto; tavoitteet/ sisäiset tekijät; yhteensopivuus